

1972
BALANDIS
Nr. 4

KARYS

KARYS

1972
Nr. 4 (1481)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

S. KAUNELIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam
Pasaulyje"

BRONIUS BALČIONAS
"Karinės žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

P. Jurkus — Pavasaris	(viršelis)
P. Matekūnas — Piliakalniai Zarasų apskr. ribose	109
Stasė U. — Nuo Dubysos iki Dunojaus	116
D. Bruškytė — Ar Lietuva galėjo ginklu pasipriešinti	121
O. Urbonas — Lietuviai Sovietų konc. stovyklose	125
J. Gediminėnas — Ant rašomojo stalo besikrapštant	129
Tremties Trimitas	132
Šaulė Tremtyje	136
Karinės žinios	140
K r o n i k a	142

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKONAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ZADVYDAS,
Australia — V. ŠALKONAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — L. Griauzdė,
"Gifts International", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas,
Čižauskas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
LOS ANGELES, CALIF. — V. Priž-
gintas

OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE

HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuo-
las, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Lib-
rary"

ANGLIJOJE

"DAINORA" — 14 Priory Road, Kew
Surry

V. VOKIETIJOJE — Juozas Venys
AUSTRALIJOJE

A. Kubilius
S. Slavickas — 44 Slevin St., Gee-
long North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Nor-
wood 5087

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams — \$8.00, pusmečiui — \$4.00, atskiro nr. kaina — 80¢.

Pinius siųsti šiuo adresu: KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.

KARYS, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.

Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
Subscription \$8.00 per year. Single copy 80 cents • SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 4 (1481)

BALANDIS - APRIL

1972

PILIAKALNIAI, PILKAPIAI IR PRIEŠISTORINĖS SODYBOS ZARASŲ APSKRITIES RIBOSE

PETRAS MATEKŪNAS

Zarasų apskritis yra turtinga ne tik ežerais, kalvomis ir miškais bei miškeliais, bet taip pat piliakalniais, pilkapiais ir priešistorinių laikų sodybomis. Šių senovės paminklų ir sodybų užtikta beevik kiekviename valsčiuje. Vieni iš jų jau yra ištirti, o kiti dar laukia archeologo kas-tuvo. Jie mums davė labai daug medžiagos Rytų Lietuvos kultūrai nušviesti.

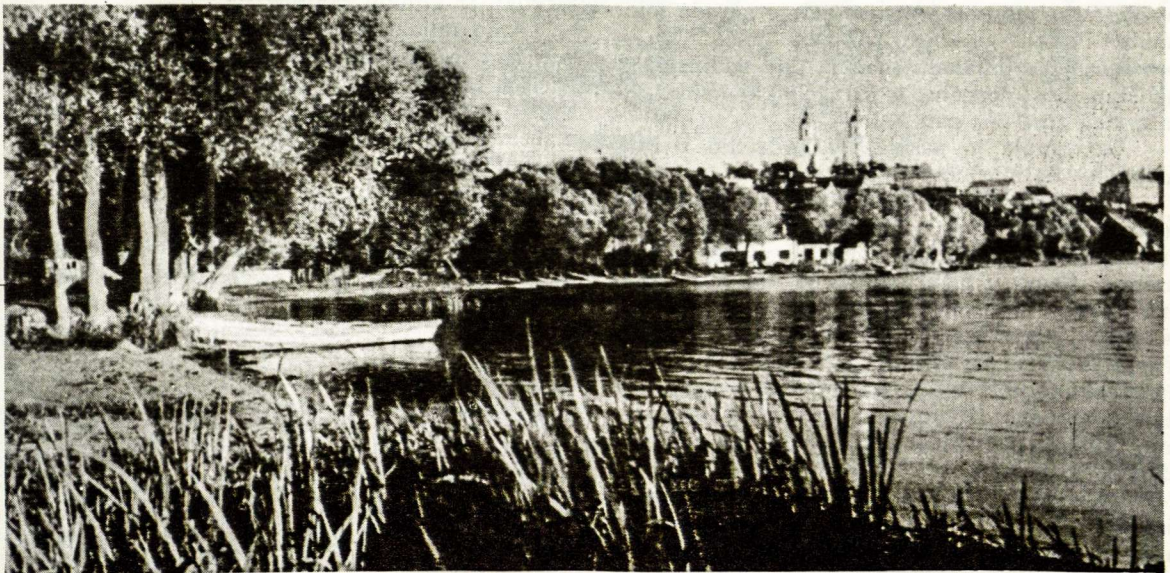
1. PILIAKALNIAI

Visus piliakalnius, esančius Zarasų apskri-tyje, galima suskirstyti į kalvinio, kaip pavyz-džiui, Samanio (Gražutės) piliakalnį, ir krantinio tipo, kurių kalvos viena ar net dvi pusės prieina prie ežero ar yra įsiterpę tarp neišbrendamų pel-kių. Iš kultūrinio sluoksnio, kuris buvo užtiktas

piliakalnių aikštelėse, nustatyta, kad juose buvo gyventa, o tik vėliau, kai pradėjo vystytis žemės ūkis ir gyvulininkystė, jie buvo paversti slėptu-vėmis ar gynimosi vieta. Minėtini šie piliakal-niai: Velykuškių, Vozgėlių, Dūkšto, Maniuliškių ir kiti, kuriuose daugiausiai buvo surasta senie-nų, turinčių didelės proistorinės reikšmės.

Velykuškių piliakalnis, kuris, kaip spėjama, buvo supiltas 1500 m. prieš Kristaus gimimą, yra prie Sartų ežero Bradesių įlankos pietiniame krante, netoli Velykuškių kaimo, Dusetų valsčiu-je. Žiūrint iš lauko pusės, tai nedidelė, vos tik 4 metrų aukščio, kalvelė, bet nuo ežero pusės jo krantai statūs ir yra 22 metrų aukščio. Aikštelė apvali ir užima apie 800 kv. metrų, o su šlaitais apie 1500 kv. metrų. Kultūrinis sluoksnis išlikęs

Zaraso pakrantėje

pakraščiuose, vietomis siekia 20-30 cm. storio. Tyrinėjimo metu paaiškėjo, kad piliakalnis turėjo dirbtinus įtvirtinimus rytinėje ir pietinėje dalyje. Pirmieji įtvirtinimai buvo labai paprasti: iškastas 0,5-1 metro gylio ir 2-3 metrų pločio griovys, o už jo supiltas iki 0,5 metro aukščio pylimas. Vėliau šie sutvirtinimai buvo tobulinami, apjuosdami piliakalnį net trimis grioviais ir dviem pylimais. Grioviai būdavo gilinami, vietomis jie siekia 7-8 m pločio ir 2,5 m gylio. Archeologas P. Tarasenko, kuris 1933 m. jame darė kasinėjimus tvirtina, kad gilioje senovėje piliakalnyje gyveno žmonės, o pirmaisiais šimtmečiais jau buvęs apleistas ir paverstas kapinėmis, nes surado dviejų žmonių griautinį kapą, kuris buvęs įrengtas degto molio duobėje.

Piliakalnyje buvo rasta akmeninių kirvukų, įvairių kaulinių dirbinių, kaulinių smaigtukų, jietigalių, keletas žalvarinių papuošalų ir kitokių radinių. Kai kurių radinių amžius, kaip archeologai mano, siekia apie 4000 metų.

Antras garsus piliakalnis, esantis Dusetų valsč., yra Vozgėlių, kuris irgi, kaip ir Velykuškių, pasižymi iškasenomis. Jis yra 8 km į vakarus nuo Dusetų miestelio. Piliakalnį sudaro 40 m aukščio natūrali kalva. Pirmieji kasinėjimai buvo padaryti 1910 m., o antrieji 1933 m. archeologo P. Tarasenos. Jame jis užtiko 2 kultūrinius žemės sluoksnius. Apatiniame sluoksny, kuris dengė 4 m pločio ir 1,5 m gylio griovį, radinių neužtiko, o tik viršutiniame, kuris yra susidaręs žmonėms gyvenant. Tame sluoksny buvo surasta žiestų puodų šukių, ilgųjų sidabrinių lydinių, skalūninių varpstelių, kaulinės adatos ir kiti dalykėliai. Iš tų radinių P. Tarasenko nustatė, kad piliakalnyje gyventa X-XI šimt., o vėliau jis buvo apleistas. Taip pat kultūriniame sluoksny, be kitų radinių, vienoje vietoje surado lokio kaulus ir kelis geležies dirbinius.

Vozgėlių piliakalnį dažnai dar vadina Dragėliškių, nes Vozgėlių ir Dragėliškių kaimų žemių riba eina per patį kalną.

Vakarinėje jo pusėje yra Indrailio, o rytiniame — Salinio ežerėliai.

Apie Vozgėlių piliakalnį yra sukurtas gražus padavimas, kuriame sakoma, kad piliakalnis yra supiltas milžinų laikais. Jį supylusi milžinė Indrajai. Žemę jį ėmusi iš tos vietos, kur dabar yra Indrailio ežerėlis. Žemės ji nešusi savo žiurste. Buvo nepaprastai patenkinta tuo piliakalniu ir ant jo pastačiusi miestelį. Žmonės, kurie gyveno piliakalnyje, buvę labai laimingi. Tačiau, neišgelbėję jiems teko džiaugtis tuo gyvenimu, nes piktoji ragana, pavydėdama jiems laimės, miestelį užbūrė ir, užrakinusi miesto vartus, raktus padėjo po dideliu akmeniu, kuris ir dabar esąs piliakalnio šiaurinėje pašlaitėje. Kad miestelis nematytų dienos šviesos, su visais gyventojais nu-

gramzdino jį į žemę. Paliko piliakalnis toks, kokį Indrajai supylė. Gaila Indrajai buvo miestelio ir jo gyventojų. Sielvarto suspausta, ji ilgai verkusi. Iš jos akių ašaros riedėjusios tokios didelės, kad iš jų susidarė upeliukas, kuris, vingiuodamas laukais ir pievomis, tekėjo į vakarus. Žmonės tą upelį pavadino jos vardu.

Šių abiejų piliakalnių didesnioji radinių dalis buvo sudėta K. Būgos muzėjuje Dusetose. Taip pat tų radinių, ypač iš Vozgėlių piliakalnio, kuriuos 1910 m. buvo surinkęs prof. K. Būga, atiteko Lietuvių Mokslo draugijai, Vilniuje, o kita dalis — Vytauto Didžiojo universiteto ir Zarasų muzėjams.

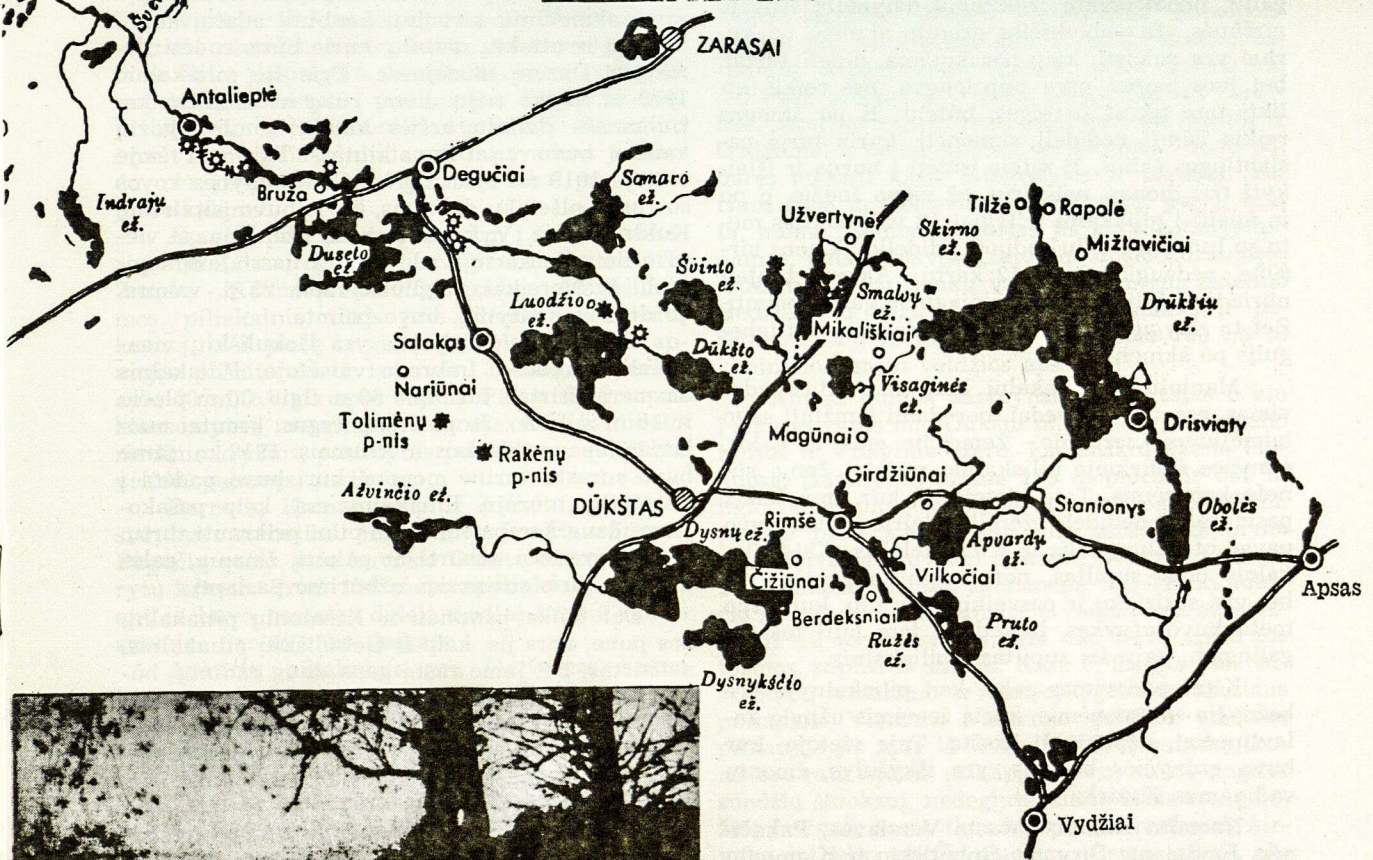
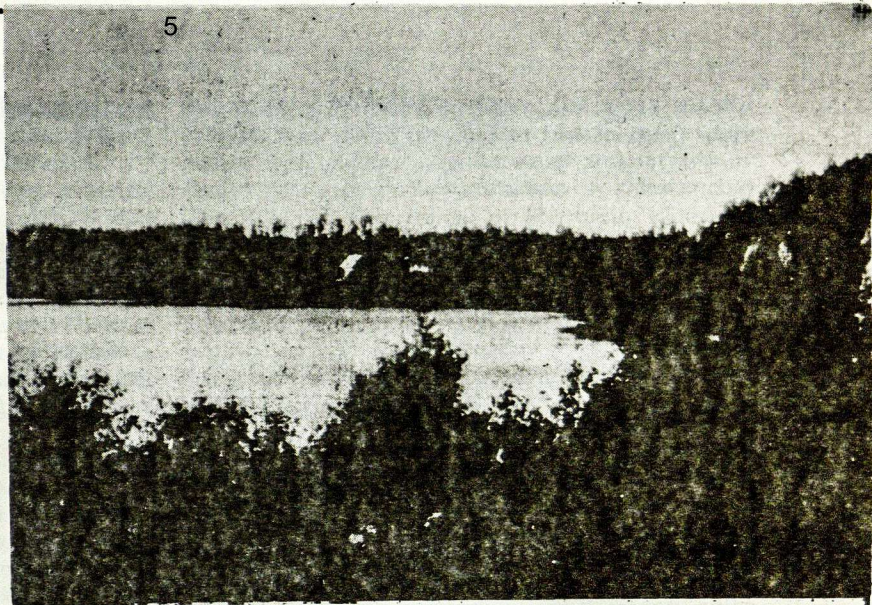
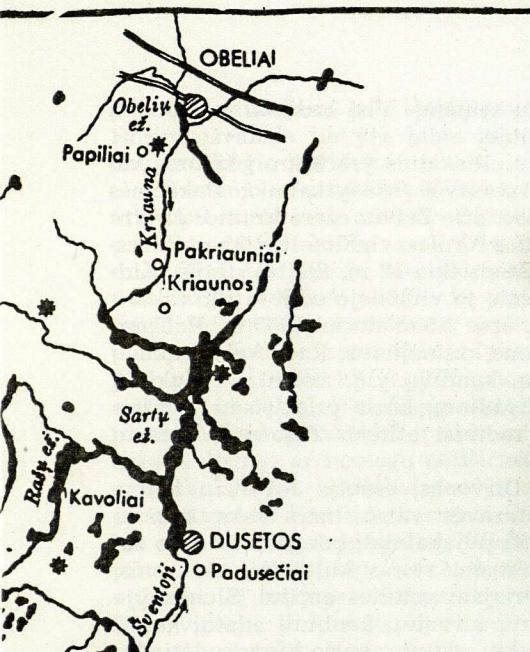
Trečiasis piliakalnis, kuriame irgi rasta įdomių ir vertingų radinių, tai Dūkšto piliakalnis, esantis prie Samanio ežero, jo šiaurės vakarų krante, vadinamas Putrakalniu. Jis yra beveik apvalios formos. Paviršius lygus, tik pietų link eina šiek tiek nuolaidyn. Šiaurinėje jo dalyje aukštis siekia apie 13 m. Krantas status ir įlipti pro šią vietą į jo viršūnę yra neįmanoma. Spėjama, kad šioje piliakalnio pusėje buvę įrengti slapti akmeniniai laiptai, kuriuos laikė apklodę samanomais, medžių šakomis ir šaknimis. Pietų pusėje krantai nuolaidesni. Jo ilgis 30 m, o plotis 25 m. Jis apaugęs pušimis ir eglėmis. Rytinėje pusėje buvęs pylimas. 1909 m. proistorės prof. L. Krzywickis jame padarė archeologinius kasinėjimus. Vakarinėje jo dalyje jis surado keturkampę 12,5 m ilgio, 6 m pločio ir 1,5 m gylio duobę, kurioje, jis mano, galėjo būti gyvenama patalpa. Jos viduryje surastos trys 1-1,5 m skersmens plūkto molio aikštelės, o duobės šiaurės-vakarų kampe net 26 cm. storio anglių ir pelenų sluoksnius. Taip pat buvo rasta gyvulių kaulų, senoviškų ginklų, pinigų, papuošalų, akmeninių kirvukų ir kitokių radinių.

Apie piliakalnį yra sukurta įvairių padavimų. Ant to piliakalnio būktai stovėjusi šventykla. Kas ją sugriovė, niekas nežino. Tos šventyklos buvo rastas tik pamato akmuo su neišskaitomais rašto ženklais, kuris vėliau buvęs sudėgintas kalkių duobėje. Kun. J. Žiegas, betyrinėdamas tą piliakalnį, to akmens neradęs, o tik tris nedidelius tašytus akmenis.

Pagal kitą padavimą ant to piliakalnio stovėjusi bažnytelė, kuri vieną sekmadienį, kunigui besakant pamokslą, nugrimzdusi. Bažnytelė, tačiau, išlikusi nesugriauta, o žmonės gyvi. Kai kunigas baigsias sakyti pamokslą ir pasakysias "Amen", tuomet bus pasaulio pabaiga. Taip pat dažnai esą girdima, ypatingai kai esti gražus oras, jo gilumoje grojant vargonais ir giedant šventas giesmes.

Piliakalnyje, kai jis dar nebuvo apaugęs medžiais, apylinkės ūkininkai ganydavo gyvulius. Vieną kartą piemenaitė, kaip pasakojama, bega-

Zarasų ežerynas

nydama gyvulius, rado piliakalnyje raktus, kuriuos parsinešusi į namus, paslėpusi. Nakties metu, miegodama, ji susapnavo kunigą, apsirengusį bažnytiniais rūbais, kuris ją paprašęs tuos raktus nunešti į piliakalnį ir padėti į tą vietą, kur ji radusi, nes jie priklausaną nugrimzdusiai bažnyčiai, pažadėdamas jai atsilyginti pinigais.

Mergaitė, ankstį rytą, vos tik saulutei patekėjus, nunešė tuos raktus į piliakalnį. Toje vietoje, kur ji turėjo padėti raktus, rado tris taleirus, kuriuos ji pasiėmė, kaip jai buvo kunigas sapne sakęs, o raktus toje vietoje paliko.

Maniuliškių piliakalnis yra Maniuliškių kaimo laukuose, 6 km į šiaurės rytus nuo Antazavės bažnytkaimio. Jis yra pailgos formos, apie 50 m aukščio su nuolaidžiais krantais. 1933 m. P. Tarasenska darė jame kasinėjimus. Jo viršutiniame sluoksnyje rado įvairių radinių: kaulinių jietigalių, puodų šukių ir kitokių dalykėlių. Ant jo viršūnės yra paplokščias granito akmuo, po kuriuo yra pakasti, kaip pasakojama, dideli turtai, bet juos paimti nėra taip lengva, nes reikia atlikti tam tikras pareigas, būtent: iš po akmens reikia išimti nedidelį akmenėlį, kuris turįs paslaptingos galios. Jį reikia įsidėti į burną ir išlaikyti tris dienas, neištarus nė vieno žodžio, o po to nueiti į piliakalnį ir lygiai 12 val. nakties metu su tuo akmenėliu suduoti į didelio akmens viršūnę, nedaugiau kaip 12 kartų. Akmuo tuojau nuriedės į šalį ir tą užburtąjį turtą galėsi paimti. Bet tų sąlygų dar niekas neišpildė ir turtas tebegulįs po akmeniu.

Maniuliškių piliakalnį, kaip sako kitas padavimas, esą supylė švedai, norėdami įamžinti savo laimėjimus Lietuvoje. Žemę jie ėmė iš balos, esančios šiaurinėje piliakalnio pusėje. Žemę sunėšė kepurėmis. Toje vietoje, iš kur ėmė žemę, pasidarė du nedideli ežerėliai, kurie vėliau buvo pavadinti Kumpuolis ir Kumpuolaitis. Kai piliakalnis buvo supiltas, nors kariai buvę išvargę, bet visi susirinko ir pasveikino karalių, kuris tuo metu buvo atvykęs, linkėdami jam būti tokiam galingam, kaip šis supiltasis piliakalnis.

Kitas padavimas sako, kad piliakalnyje yra bažnyčia su žmonėmis, kurią žemėmis užpylė kalavijuočiai, užpuolę šį kraštą. Toje vietoje, kur buvo bažnyčios bokštas, yra iškyšulys, žmonių vadinamas Kazirka.

Nemažai radinių surasta Varslavos, Pakačinės, Juodajame Dirvone, Gobuliškių ir Kiemonių piliakalniuose. Varslavos piliakalnis, esantis 2 km į pietryčius nuo Antalieptės bažnytkaimio, užima 4 ha žemės plotą. Iš vakarų pusės jį supa Šventoji, o iš pietų — pievos, kurios pavasarį Šventosios yra užliejamos. Spėjama, kad jame IX-X šimt. gyventa, nes rasta iš to laikotarpio jietigalių, kaulinių adatų, brūkšniuotos kerami-

kos ir kitokių senienų. Visi radiniai yra sudėti Dusetų muzėjuje.

Pakačinės piliakalnis yra 3 km į šiaurės vakarus nuo Antazavės bažnytkaimio, Pakačinės kaimo laukuose, prie Zelvės ežero kranto. Jis yra beveik apskritos formos, viršūnė turi 35 m. skersmens. Jo aukštis siekia 12 m. Šlaitai statūs. Kultūrinio sluoksnio jo viršūnėje užtikta tik vakariename krante, apie 1.5 m storio. 1933 m. P. Tarasenska darė jame kasinėjimus. Rado keleta akmeninių kirvukų, kaulinių ylių, žvėrių ir paukščių kaulų ir kitų radinių, kurie priskiriami geležies amžiui. Visi radiniai atiteko Zarasų ir Dusetų muzėjams.

Juodasis Dirvonas, esantis Jovydžių kaimo laukuose, Antazavės valsč., nėra toks aukštas kaip jau minėti piliakalniai, bet įdomus savo radiniais. Jame rastas storas kultūrinis sluoksnis, priklausąs naujam geležies amžiui. Sluoksnyje rasta akmeninių kirvukų, kaulinių adatų, kaulinių ylių ir kitokių radinių, kurie buvo sudėti Zarasų ir Dusetų muzėjuose. Prie šio piliakalnio 1915 m. įvyko trijų dienų rusų ir vokiečių kariuomenės dalinių aršios kautynės. Jodvydžių kaimas buvo visai sunaikintas. Taip pat šioje vietoje 1919 m. vyko ir Nepriklausomybės kovos su rusų bolševikų daliniais, kurie buvo įsitvirtinę Kuklių kaime. Vykdamas Zarasų užėmimą, ši vietovė lietuvių karių, vadovaujant narsiajam kapitoniui E. Noreikai, rugpiučio mėn. 25 d. vakare, be didelių kautynių, buvo paimta.

Gobuliškių piliakalnis yra Gobuliškių vienkio laukuose, Imbrado valsčiuje. Piliakalnis dar nėra iširtas, turi apie 60 m ilgio, 30 m pločio ir 10 m aukščio. Jo paviršius lygus, krantai nuolaidūs, apaugę beržais ir krūmais. 1912 m. jame buvo surasta varinė moneta, kuri buvo padėta į Petrapilio muzėjų. Piliakalnis esą, kaip pasakojama, daug kambarių, kurie pilni prikrauti turtų, bet jie yra visi užburti, ir paimti, žinoma, galės tik tas, kuris sužinosias užbūrimo paslaptį.

Dar tenka paminėti ir Kiemonių piliakalnį, nes jame, nors jis, kaip ir Gobuliškių piliakalnis, neištirtas, bet jame rasta gana daug radinių, būtent: puodų šukių, durklų, akmeninių glūdintų kirvukų, papuošalų, degto molio, anglių ir kitokių radinių. Jis randasi Kiemonių kaimo laukuose, Salako valsč., prie Ligajos ežero. Aplinkui jis apsuptas trimis pylimais.

Visi čia suminėti piliakalniai, kaip archeologai galvoja, greičiausiai buvo supilti žalvario amžiaus pabaigoje ar geležies amžiaus pradžioje, be išimties priklausydami, pagal savo paskirtį, gyvenvietės grupei.

Samanio (Gražutės), Asavitų, Apkartų, Bernelio Kalno ir Vitkūnų piliakalniuose radinių nerasta. Jų paskirtis, kaip spėjama, buvo skirtinga, negu augščiau paminėtų piliakalnių. Greičiausiai

jie buvo naudojami kaip stebėjimo punktai. Savo išorine išvaizda jie yra labai įdomūs, augšti ir daugiau kūgio pavidalo.

Samanio (Gražutės) piliakalnis savo išvaizda atkreipia kiekvieno praeivio dėmesį. Jis randasi prie Samanio ežerėlio, netoli Degučių bažnytkaimio, Gražutės girioje, vos tik apie puskilometrį nuo Zarasų - Kauno plento. Jis yra pjauto kūgio pavidalo, apaugęs aukštomis pušimis. Iš trijų pusių jis yra apsuptas dviejų pasagų pavidalo, 4 m. pločio ir apie 1.5 m gylio griovių. Jo augštis siekia apie 45 m, o viršūnės aikštelė — 100 kv. metrų. Vietos gyventojai jį vadina, tiesiog, piliakalniu. Jis dar archeologai neištirtas. 1831 m. šiame piliakalnyje sukilėliai turėjo savo štabą ir jame slapstėsi Emilija Platerytė, žymi to sukilimo vadovė. Pagal padavimą piliakalnis esąs supiltas tais laikais, kai Zarasų apskrityje gyveno milžinai. Jį supylęs milžinas karvedys Samanis. Toje vietoje, iš kur jis ėmęs piliakalniui žemę, atsirado ežerėlis. Vieną kartą, besimaudydamas tame ežere jis prigėrė. Jo palaikai buvo sudeginti ir pelenai išbarstyti į visas puses. Vietos žmonės jo atminimui tą ežerėlį, atsiradusį Samaniui imant žemę piliakalniui supilti, pavadino jo vardu, nes jis jiems buvęs geras ir labai paslaugus jų reikalams.

Asavitų piliakalnis yra 7 km į šiaurės vakarus nuo Zarasų m., Asavitų kaimo laukuose prie Zarasų - Kauno plento. Tai gražus, pailgos formos, piliakalnis, turįs prie plento labai statų krantą, o iš pietų ir vakarų nuolaidesnį. Jis apaugęs pušaitėmis ir krūmais. Jo augštis siekia apie 50 m, o ilgis apie 100 m. Pirmaisiais nepriklausomybės metais jo viršūnėje stovėjo didelis medinis kryžius, pastatytas po 1863 m. sukilimo. Vėliau, papuvęs, jis išvirto

Bernelių Kalnas, kaip ir Asavitų, greičiausiai, buvo stebėjimo ar gynimosi punktas. Jis yra Degučių valsč. prie buvusio Dusetų ežero šiaurės rytų kranto. Prieš 150 metų apylinkės jaunimas ant jo buvo pastatęs didelį medinį kryžių, kuris stovėjęs dar ir mūsų laikais.

Apkartų piliakalnis yra Garšvinės kaimo laukuose, Dūkšto valsč. Jame buvo rasta įvairių senovės ginklų dalys. Spėjama, kad jis buvęs stebėjimo vieta, saugojanti perėją tarp Dysnos ir Dysnykščio ežerų.

Tai tiek apie piliakalnius. Jų visų aprašyti neįmanoma, nes jų Zarasų apskrityje yra gana daug. Čia suminėjau tik svarbesnius.

2. PILKAPIAI

Zarasų apskrities laukuose ir miškuose yra gana daug pilkapių, kuriuos vietos gyventojai vadindavo kurganais. Tuos pilkapius praėjusio šimtmečio pabaigoje yra tyrinėję net keli archeologai. Daugiausia pilkapių užtikta Dūkšto, Sa-

lako ir Degučių valsčių ribose. Juose yra surasta žmonių ir arklių kaulų, kilpų, žalvarinių papuošalų ir kitų radinių. Visi radiniai sudėti Vytauto Didž. Kultūros, Zarasų, Dusetų ir kituose muzėjuose.

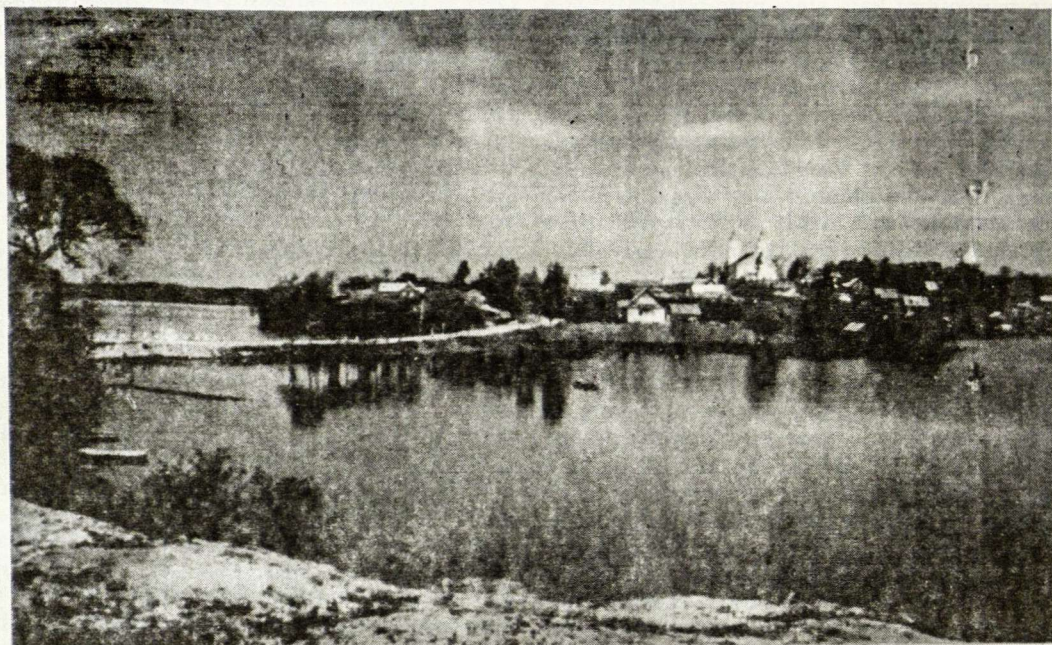
Vienas didžiausių kapinynų Zarasų apskrityje buvo surastas netoli Gedžiūnėlių bažnytkaimio, jis tęsėsi pro Gribėnus, Garšvinės iki Bajorų kaimo. 1914 m. rusų archeologai buvo pasirošę daryti kasinėjimus, bet Didysis karas tą gražų sumanymą neleido įvykdyti. Per karą, vokiečių kariams vedant siaurąjį geležinkelį iš Pabūdzio į Vidžius, dalis to kapinyno buvo sunaikinta, o miškas iškirstas.

Ypatingai kapinynas nukentėjo lenkų okupacijos metu. Kad nesunaikintų proistoriją, vadvadijoje buvusi įstaiga, kuri rūpinosi proistorės paminklų apsauga, uždraudė kelmus rauti šiame kapinyne, kuriuos girininkija buvo pardavusi dervai gaminti. "Kurjer Warszawski" korespondentas yra pastebėjęs, kad Vilniaus krašte, bebraujant kapinynuose kelmus, buvo sunaikinta per 3000 proistorinių kapų. Mokytojas M. Gudėnas, papirkęs eiguilį, buvo padaręs tarp Pašilės ir Gedžiūnėlių bažnytkaimio tyrinėjimus. Buvo padaręs atskirų kapų fotografijas ir užrašus, kuriuos 1939 m. bolševikai, bedarydami pas jį krantą, atėmė. Senienas, kurias jis surado betyrinėdamas, pats atidavęs Lietuvių Mokslo draugijos muzėjui. Vėliau lenkų valdžia kapinyną išdalino Gedžiūnėlių bažnytkaimio mažžemiams ir bežemiams. Po II Pasaulinio karo apie 100 ha to kapinyno perėjo valdžios apsaugai.

Antras didelis kapinynas buvo rastas 6 km į šiaurės rytus nuo Dūkšto m., netoli geležinkelio linijos ir Visaginio ežero, Lapušiškių kaimo laukuose. Kapinynas užėmė 125 m pločio ir 500 m ilgio žemės plotą. Kunigas Juozas Žiogas 1900 m. padarė jame kasinėjimus. Jis surado kapinyne virš 40 įvairaus dydžio pilkapių. Vieni iš jų buvo 29 cm aukščio ir 6 m skersmens, kiti 71 cm aukščio ir apie 12 m skersmens, o vienas 1.42 m aukščio ir 12 m skersmens. Jie visi buvo apskritos formos, supilti iš smėlio. Kun. J. Žiogas juos suskirstė į vidurinio ir naujojo geležies amžiaus pilkapius. Viename vidurinio geležies amžiaus pilkapyje jis rado iš akmens sudėtą vainiką, kuris ėjo ratu aplink pilkapį ir 9 cm storio anglies suodžių sluoksnį, nedegintų kaulų liekanas, geležinį jietigalį, kurio ilgis 39 cm, siauraašmenį kirvuką ir balto smėlio sluoksnį. Žemė aplink akmens vainiką, kaip jis nustatė, buvo visai nejudinta.

Jis padarė kasinėjimus ir naujojo geležies amžiaus pilkapiuose. Juose akmeninių vainikų nerado. Lavonai buvo sudeginti ir jų pelenai išbarstyti ant žemės paviršiaus. Kaikuriuose pilkapiuose jokių radinių nerado. Viename pilkapy

Plentas skiria Zarasą nuo Zarasaičio

rado nedegintą arklį, kuris buvo palaidotas po angliasuodžių sluoksniu. Jis buvo paguldytas tokioje padėtyje, kad jo galva buvo nukreipta į šiaurę. Jo nasrų vietoje buvo rasta per pusę pertūkę žaslai, o prie kaklo metalo skambalėlis su geležine šerdimi ir dvi geležinės balno kilpos, kurios gulėjo prie jo šono. Kituose pilkapiuose prie arklio kaulų dar rado rombines ir keturkampės formos žalvarinių diržo apkabų, kuriose buvo kryžių raštas ir net užsilikę odos likučiai.

Taip pat kun. J. Žiogas aptiko 2 kapus Visaginio kaimo laukuose, netoli Pastovėlio ežero ir Briedsalio pelkių. Jie buvo 25 cm aukščio ir apie 3.5 m skersmens. Viename kape rado žmogaus griaučius, kurie gulėjo gryname smėly, galva pasukta į rytus. Visi kaulai buvo sveiki. Prie jo dešiniojo šlaunikaulio gulėjo geležinio peilio liekanos.

Antrą vietą, po Dūkšto valsč., kapinynų atžvilgiu, užima Degučių valsčius. Vienas iš didžiausių pilkapiynų tame valsčiuje yra Galminių kaimo laukuose esančiame Šilelio miškelyje prie buvusio Dusetų ežero šiaurės vakarų kranto. Jame buvo surasta dar gerai išsilaikiusių apie 100 pilkapių, kuriuos vietos žmonės vadina švedkapiais.

Tokių pilkapių, kaip ir Šilelio miškelyje, buvo surasta Saboliškių kaimo laukuose, netoli Zarasų - Kauno plento, kuriuos žmonės vadina

prancūzkapiais. Abiejuose pilkapiynuose nei caro okupacijos, nei nepriklausomybės metais nebuvo daryta jokių tyrinėjimų.

Dar buvo užtiktas pilkapiynas Eitkotiškių kaimo laukuose. Išardytuose pilkapiuose buvo surasta II-IV šimt. vertingų radinių, būtent: 3 žalvariniai emaliuoti pusbėnulių pavidalo kabučiai, kurie giminingi Dusetų apylinkėje surastiems panašaus tipo radiniams, žvaigždutės pavidalo saga, 3 geležiniai siauraašmeniai kirvukai ir kiti radiniai.

Salako valsčiuje tokių pilkapiynų užtikta Rakenų kaimo laukuose prie Kunigokalnio kalno, Žagarinės, Avinuostos, Švėdriškės miškuose ir Nariūnų kaimo miškelyje.

Didžiausias pilkapiynas Salako valsčiuje yra Žagarinės miške, tarp Švento ir Dūkšto ežerų. Jame surasta 52 pilkapiai. Kiekvienas pilkapis turi po 7-8 m pločio ir tiek pat ilgio. Nuo žemės paviršiaus iškilę 1-1.5 m. Visi pilkapiai yra apvalios formos ir apaugę medžiais.

Antrą vietą savo dydžiu užima Nariūnų kaimo miškelyje esantis pilkapiynas. Jame yra 32 pilkapiai, kurie, kaip ir Žagarinės, dar nėra ištirti. Netoli tų pilkapių yra akmuo, kurį vietos gyventojai vadina "Napoleono Akmeniu". Jame yra iškalti neaiškūs ženklai, kurių reikšmė nėra išaiškinta. Kai kurie proistorės tyrinėtojai mano, kad tą akmenį galima priskirti Saulės kulto lai-

kams. Bet žmonės su tuo sutikti nenori. Jie sako, kad tie ženklai vaizduoja šaukštą, šakutę ir peilį. Juos esą iškalę prancūzų kariai, norėdami atžymėti, kad ant to akmens pietavęs imperatorius Napoleonas.

Avinuostos miške esantieji pilkapiai skiriasi nuo aukščiau paminėtų pilkapių, nes jie dar aplinkui apkasti grioviais, o viršus jų įdubęs. Juose surasta senų ginklų, arklių aprangos dalykų ir kitokių radinių.

Švedriškės pilkapinynas, esantis netoli Švedriškių bažnytkaimio, prie Rimšeikos ežerėlio, yra gana didelis. Tuos pilkapius esą, kaip vietos gyventojai sako, supylę švedai. Pilkapiai, kaip ir esantieji Avinuostos miške, dar neištirti.

Vienintėlis pilkapinynas Salako valsčiuje yra ištirtas tik Rakėnų, esantis netoli Salako prie Kunigokalnio kalno. Tyrinėjimus jame yra daręs 1895 m. K. Gukovskis. Penkiuose pilkapiuose jis surado palaidotus nedegintus arklius, o šeštame — kapą žmogaus, kuris buvęs sudegintas. Nepriklausomybės metais jame buvo rasta žalvarinė emaliuota saga, žalvarinė antkaklė ir kiti radiniai, kurie buvo sudėti Vytauto Didžiojo Kultūros muzėjuje.

Visi šie pilkapiai priskiriami IX-XII šimt. grupei.

Pilkapinynų užtikta ir Antalieptės valsčiuje. Vienas toks pilkapinynas buvo rastas Antalieptės Šile (Trakelių miške), netoli Skineikių kaimo. 1938 m. Vytauto Didž. Kultūros muzėjaus istorikas P. Kulikauskas ištyrė 2 pilkapius, kurie esą supilti V-VI šimt. Vienas pilkapis turėjęs 6.5 metrų skersmens ir vieną metrą aukščio. Jame rado aplinkui einantį vainiką iš akmenų ir žmogaus griaučius kurie gulėję aukštelninki, galva į vakarus. Prie jo dešinio petikaulio buvo rastas geležinis jietigalis, prie galvos peilis ir prie jo šlaunikalnio geležinis antskydis, o prie kojų siaurašmenis kirvis.

Imbrado valsčiuje teuztiktas tik vienas pilkapinynas prie Medeikiškių kaimo. 1940 m. liepos mėn., imant keliui žemes, jis buvo visai sunaikintas. Jame buvo rasta iš XV šimt. radinių, jų tarpe skandinaviskų sagų.

Tokių pilkapių Zarasų apskrityje yra žymiai daugiau, bet jie dar nesurasti, o kiti, kaip Magučių kaimo laukuose, Smalvų valsč., netoli Zarasų m. kurortinės vietos, liko ūkininkų išarti ir su žemės paviršiumi sulyginti, o jų radiniai, neatkreipiant pirmaisiais nepriklausomybės metais dėmesio, buvo kaip "beverčiai" dalykėliai ūkininkų ar piemenėlių išmėtyti ar sunaikinti. Tokio pat likimo susilaukė keli pilkapinynai Dusetų ir kitų valsčių ribose. Tose vietose, kur buvo pilkapiai, nors jie ir sunaikinti — sulyginti su žemės paviršiumi — dažnai dar surandama įdomių radinių. Pavyzdžiui, 1939 m. į šiaurę nuo

Sniegiškių kaimo, taip vad. Kapeliuose, buvo surasta XV-XVI šimt. antkrūtininė grandinėle ir sidabrinis žiedas, o Marciuniškių kaimo laukuose, prakasant Malatinėlės upelį, glūdintų akmenų kirvukų ir kaltelių. Antkrūtininė grandinėle ir sidabrinis žiedas buvo atiduoti Vytauto Didžiojo Kultūros muzėjui, o glūdinti kirvukai — Kauno Miesto muzėjui. Taip pat radinių surasta netoli Latvelio ežero, dešinėje pusėje Malatinėlės santakos. Šioje vietoje rasta Jono Kazimiero pinigų ir kitokių radinių, o prie Žiegio ežero geležies išdirbinių ir keramikos liekanų. Bet didžiausias radinys — senovės lobis — buvo rastas 1934 m. gegužės mėn. 15 d. ūkininko Benedikto Svilo durpyne, esančiame Drageliškių k. laukuose. Lobis susidėjo iš 33 gabalų, būtent: 2 aukso lydiniai po 105.9 gramų svorio, 26 sidabrinės ilgosios kapos, 3 pintiniai žiedai, Kievo grivinos ir 1 sidabrinis papuošalas su grandinėle. To lobiaus dalį nupirko Šiaulių Aušros muzėjus, o kitą — užsienio muzėjai. 1940 m. bolševikai ilgąsias kapes sužalojo, uždėdami ant jų prabas.

Senovės radinių dar buvo rasta Rimbariškių, Bachmatų, Gulbinės, Ustronių, Vozgėlių kaimų laukuose. Visi radiniai vertingi, o ypatingai Vozgėlių lobis surastas 1959 m., kuris susidarė iš sidabrinų Zigmanto III laikų monetų.

3. PRIEŠISTORINIŲ LAIKŲ BUVUSIOS SODYBOS

Priešistorinių laikų sodybų Zarasų apskr. buvo rasta Dusetų ir Dūkšto valsčiuose. Dusetų valsčiuje tokių sodybų yra Bilaišių kaimo laukuose prie Rasų ežero, Jaskoniškėse — prie Sartų ežero, Marciūniškėse — prie Latvelio ežero ir Pažiegėje — prie Žiegio ežero, o Dūkšte — prie Samanto ežero. Ypatingai vertingų radinių buvo rasta Marciūniškių kaimo laukuose buvusioje sodyboje, kuri buvo rytiniame Latvelio ežero gale nedidelėje salelėje, apsuptoje iš visų pusių klampia pelke. Pirma toji salelė buvo apaugusi medžiais, bet vėliau, iškirtus medžius, paversta dirbama žeme. Čia buvo rasta aštuoni kirvukai, kaltelių, vienos strėlės galas, kaulo adatų, puodų šukių ir 1938 m. — trinamos girtos. Be šių radinių, ypatingai pelkėje, kuri supa salą, buvo rasta medžio gabalų su siaurašmenių kirvukų žymėmis. Iš tos sodybos ir pietų pusę per pelkę eina siauras pylimėlis ir prie Malatinėlės upelio žiočių susilieja su nedidele, akmenimis išgrįsta, aikštele. Į šiaurę nuo tos aikštelės, maždaug apie 200 m, dirvoje randama gana daug geležies tirpinių ir puodų šukių. Dalis tų radinių buvo sudėta Dusetų muzėjuje.

Sodyba buvo rasta ir Trakelių miške, Antalieptės valsčiuje, bet apie ją žinių nepavyko gauti. Nemažiau įdomi sodyba buvo surasta ir prie

NUO DUBYSOS IKI DUNOJAUS

STASE U.

Beskaitant "Karyje" atsiminimus apie praejusio karo audras, kilo galvoje mintis, kad gal būtų įdomu išgirsti kai ką ir apie karių šeimas, kurios buvo atskirtos nuo savo vyrų karių ir turėjo savo jėgomis keliauti į, tuomet atrodžiusius, tolimus ir nežinomus vakarus. Buvau viena iš tų, kurių vyrai tarnavo Savisaugos daliniuose. Buvo tikimasi istorijos pasikartojimo. Rusijai su jos prakeiktu bolševizmu žlugus, Vokietija visvien galų gale turėtų žlugti ir iš po karo griuvėsių vėl atsikurtų laisva Lietuva. Deja, įvykiai vystėsi mums nelaiminga kryptimi. Politinių klausimų aš nenagrinėsiu ir paliesiu tik savo asmeninį gyvenimą ir visus įvykius chronologine tvarka.

Reikalai taip jau nedėkingai klostėsi, kad kritiškame momente 1944 metų vasarą negalėjome visa šeima būti kartu. Vyras tuo metu vadovavo kuopai ir negalėjo nuo savo karių pasitraukti. Maždaug dviejų mėnesių laikotarpyje mūsų ryšiai buvo nutrūkę. Visiškai netikėtai vėl susitikome jau Vokietijoje. Tų visokių netikėtumų buvo daug netik mums, bet ir daugumai kitų, kurie į panašią nežinią keliavo. Kažkokių sprendimų nebūdavo galima planuoti, kadangi niekas nuo mūsų nepriklausė. Didžiausias, gi, mūsų tikslas buvo labai aiškus: mestis kiek galima toliau į vakarus. Kiekvienas iš tos pabėgėlių masės galėtų ištiesią knygą parašyti apie savo nuotykius, nors niekas čia kažkokių žygdarbių neatliko ir visi išgyvenimai yra dažniausiai atsitiktini. Tačiau, daug kas priklausė nuo greito sprendimo.

Bėgant į kraštą, kurio kariuomenė buvo jau pavargusi, miestai subombarduoti, vyravo didelis maisto trūkumas, kažko tikėtis nebuvo galima. Užteko jeigu gavai kiek informacijų, samtį viralo ir šiokią tokią nakvynę. Kiek galimybės leido, vokiečiai vienodai rūpinosi visais pabėgėliais, savais ir svetimais. Čia aš kalbu apie tokią pabėgė-

lių grupę, kuriai aš priklausiau: moterys ir maži vaikai.

Pradžioje supažindinsiu su visais mūsų grupės dalyviais: aš su savo pagelbininku — keturių metų amžiaus sūnumi Algirdu, mano mama ir vėliau dar prisijungusi giminaitė Marytė su, taip pat keturių metų, dukrele Danute. Sekant visą kelionės eigą šis vaikų amžius išsidėmėtinus, kadangi kiekvienam aišku, kad bet kokia kelionė su vaikais yra sunkesnė.

Dabar dar aš jus kiek pavadžiosiu po mūsų mielos tėvynės laukus. Kelionės pradžia — Raseiniai. Iki pasitraukimo iš Lietuvos per Tilžę, paskutinės mano savaitės Lietuvoje praleistos buvo vietovėse Raseiniai - Tauragė kryptyje. Smulkesnių vietovių pavadinimai daugumai būtų nežinomi, be to, leistis į smulkesnius paaiškinimus užimtų per daug laiko. Todėl jų ir nevadinsiu.

Užėmus Vilnių rusams, vyro brolis ūkininkas išvežė mane su Algiuku ir mama pas vieną giminaitį prie Jurbarko. Tiesa, jokio plano mes neturėjome, tik kažkaip norėjosi vis toliau pasitraukti nuo bolševikų armijos. Kalbinau ir vyro brolių, kad su šeima trauktųsi, bet ūkininkas negalėjo nuo savo mielos žemės atsiskirti. Žinoma, vėliau bolševikai jį nuo tos mielos žemės visvien atskyrė. Jis ir žmona buvo areštuoti, dukrelės pas svetimus išblaškytos, ūkis pelenais pavirto. Žmoną kažkaip iš kalėjimo paleido, o jis pats 1963 m. mirė koncentracijos stovykloje, Sibire.

Prie Jurbarko išbuvome apie savaitę laiko. Tačiau, neturėjome jokios fizinės galimybės iš ten bėgti tolyn į vakarus. Nebuvo nei traukinio, nei laivėlio plaukti Nemunu pavandeniui, nei vežimo. Nusprendėme grįžti į vietoves kur yra daugiau pažįstamų ir didesnis judėjimas. Tikėjomės, kad vistiek gal kokia proga atsiras. Dar Raseiniuo-

Samano ežero, netoli Dūkšto miestelio. Iš užsilikusių žymių, kaip spėjama, toji gyvenvietė busi keturkampė: 12.5 m ilgio ir 3.5 m pločio. Įėjimas buvęs iš pietų vakarų pusės. Viduje buvo trys molio židiniai. Iš surastų radinių spėjama, kad gyvenvietė ten buvusi jau 2000 metų prieš Kristaus gimimą.

Visos šios sodybos buvo surastos tik nepriklausomybės metais. Archeologai dar jų netyrinėjo ir apie jas nedaug žinių teturime.

Taigi, šiame straipsnely, aprašiau tik kelis svarbesnius piliakalnius, pilkapius ir sodybas. Tai, žinoma, tik dalis tų senovės paminklų, o jų Zarasų apskrityje yra žymiai daugiau. Bet ir iš tų, kuriuos čia paminėjau, galima susidaryti apytikrą vaizdą, kaip gyveno žmonės šiame krašte priešistoriniais laikais. Reikia tikėtis, kad ir tie senovės paminklai, kurie dar nėra paliesti archeologų kastuvo, bus iširti ir duos mums daugiau medžiagos Rytų Lietuvos kultūrai nušviesti.

kurie bent jau karių šeimomis pasirūpinsią, bet, se tebegyvenant buvo kalbama apie komitetus, atrodo, kad tie komitetai pirmieji išbėgo. Atsidūrėme Paskynų kaime ties Vadžgiriu pas pažįstamą stamboką ūkininką. Pagal mano kariškų reikalų supratimą, atrodė, kad tuo metu frontas kiek stabilizavosi.

Negrižtamai iškeliaujant iš namų Raseiniuose, baldus negi pasiimsi, tačiau to visokio smulkaus inventoriaus visvien susidarė. Ir to rodos reikia ir to, ir žiūrėk, jau daiktų krūva susidariusi. Iš Paskynų dar turėjau galimybės vėl į Raseinius patekti, juk ten liko daug giminių ir pažįstamų. Bolševikų akimis žiūrint tų liaudies priešų buvo labai daug, bet aš buvau jau ypač baisus priešas, kadangi mano vyras su ginklu prieš juos kariavo, tai aš jau tikrai nenorėjau į jų nagus pakliūti.

Buvo liepos mėnesio pabaiga. Nebūtinai turėjau drebėti iš baimės laukdama su frontu atūžiančios vien tik bolševikų kariuomenės, apylinkėje jau siautė ir raudonųjų banditų grupės. Vieną naktį ir aš sulaukiau jų vizito. Šis jų vizitas galėjo mūsų likimą nukriepiti visai kita linkme. Mūsų guolis buvo kambario kampe ant grindų. Čia, aišku, buvo ir mūsų visos gėrybės su kuriomis mes, iš vietos į vietą, keliavome. Nežiūrint jų doktrinos apie lygybės principą, jie to principo kapitalistų atstovams netaikė. Tačiau, jie dar paliko mums kelis kiaušinius ir duonos gabalą. Pagal normalią komunistinę tvarką, jie mane dar gerokai patardė.

Turbūt mes nekaip jiems atrodėme, nes jie patikėjo mano melu, kad aš čia iš miesto atbėgau tik laikinai, bijodama miesto bombardavimo, o vyras likęs mieste butą saugoti. Jeigu jie būtų padarę kratą, lagamine, gi, buvo visi dokumentai apie vyro tarnybą. Aišku, kad mano kelionė į vakarų pasaulį galėjo jau to raudonųjų vizito metu ir užsibaigti. Išeidami jie dar pasakė, kad kai kuriuos puodus jie paliksia prie ūkio miške ant kelmo. Čia jie nemelavo, puodus aš ten radau. Bepigu karžygiams ar užkietėjusiems melagiams, kurie tokiu momentu nepraranda lygsvaros, bet aš tikrai negalėčiau pasigirti, kad išsilaikiau šaltai. Kas galėjo užtikrinti, kad ir sekantis jų vizitas taip pat pakankamai laimingai pasibaigs. Išėities nebuvo. Turėjau ir su baime susigyventi.

Pasitaikė taip jau, kad vieno vokiečių dalinio štabas sustojo kuriam laikui tame pat vienkemyje. To vokiečių dalinio buhalteris (Zahlmeister), pasitaikius progai, išklauses mano surizgusią būklę, ir vistiek kažkaip jausdamas, kad būtų garbinga pareiga pagelbėti kito kario šeimai, pasiūlė man prisijungti prie jų dalinio virtuvės darbams. Kartu su jais jau keliavo viena šeima nuo Kėdainių. Rodos, kad tai buvo Ligonių

Kasos vedėjas. Jie važiavo savo arkliais. To dalinio vadas, nors ir su neperdideliu noru, buhalteriu tarpininkavus, leido ir man prisijungti prie tos šeimos, pakraunant į jų vežimą ir mano reikalingiausius daiktus.

Nežiūrint padėties beviltiškumo ir noro bet kokiū būdu bėgti tolyn nuo fronto, buvo, tačiau, galvojama ir apie moralinę šio viso reikalo pusę. Bastytis moteriškai su vaiku, kažkur su vokiečių kariuomenės daliniu, tikrai jau netiktų. Visokių istorijų teko girdėti iš I Pasaulinio karo laikų. Reikia pripažinti, kad vistiek svariusias mano argumentas, prašant vokiečių bet kokios pagalbos, būdavo mano turimi vyro tarnybos dokumentai.

Minėtas buhalteris, kaip vėliau teko įsitikinti, buvo tikrai puikus žmogus. Kariuomenėje jis turėjo leitenanto laipsnį. Civiliniame gyvenime jis buvo mokytojas. Po visų karo audrų jis grįžo vėl prie savo senos profesijos. Apart profesinio darbo jis dar buvo mėgėjas kompozitorius. Jau mums čia Amerikoje gyvenant jis atsiuntė savo sukomponuotą "Ave Maria".

Frontui kiek aprimus, dalinys gavo įsakymą persikelti fronto pusės link. Mums civiliams ši kryptis buvo nepriimtina. Šeima iš Kėdainių pajudėjo viena, Tauragės link. Aš su jais keliauti negalėjau. Neskaitant mano likusių Paskynuose daiktų ir dar mano mama ten buvo pasilikusi.

Pasitaikė, kad ten netoliese veikė vokiečių kariuomenės ūkio dalinys, kuris rūpinosi nuo fronto pusės atsiunčiamais galvijais ir arkliais. Turėdami galimybės, vokiečiai išvarydavo visus gyvulius iš sričių, kurias jie turėdavo apleisti. Toliau užnugaryje jie tuos gyvulius išdalindavo gyventojams. Jeigu spėdavo, turbūt, jie juos vėliau ir vėl atimdavo.

Minėtas buhalteris, norėdamas padaryti mane savistovia, gavo man iš to ūkio dalinio vienkinkį vežimuką ir širmą kumelaitę. Jūs turite įsivaizduoti mano savijautą. Kokia aš pasidariau turtinga! Šiuo metu puikiausias naujas automobilis neturi tokios vertės, kikią tada turėjo suklypęs vienkinkis vežimukas ir širma kumelaitė vežanti jį.

Mano vokiečių kalbos mokėjimas, palyginant su vietos ūkininkų, turėjo atrodyti geras, kadangi vokiečiams krito galvon ideja, kad galiu jiems patarnauti, kaip vertėja santykiuose su ūkininkais. Nebūtinai laukiant naujų vokiečių ginklų, niekas iš pabėgėlių nesistengė per anksti pabėgti į Vokietiją. Aš irgi norėjau išnaudoti kiekvieną progą, kad tik ilgiau Lietuvoje pasilikus, todėl to ūkio dalies vado pasiūlymą priėmiau ir nuo to momento mano reikalai dar pagerėjo. Trumpai čia pabuvusi įsitaisiau dar vieną kumelaitę ir porinį vežimą. Pelė ant aruodo nedvės. Pradėjau čia susidarinti ir maisto atsargas. Nuvažiavau

atgal į Paskynus ir iš ten pasiėmiau mamą ir ten pasilikusius daiktus.

Su tuo daliniu teko apsistoti keliose vietovėse, bet ilgesnį laiką buvome Naujininkuose netoli nuo Eržvilko. Čia ir buvo tas paskutinis taškas iš kurio spalio mėnesio 5 dieną pajudėjau žygiui į Vokietiją. Šį kartą jau negrižtamai. Šioje vietoje išbuvau apie pusantro mėnesio. Vieną kartą to dalinio karininkams paruošiau vakarienę, kurios metu vienas iš jų, susidomėjęs mano padėtimi, davė savo namų adresą Bavarijoje ir, kada nors po karo, prašė parašyti apie savo likimą. Nereikėjo man po karo rašyti. Tuo adresu aš pasinaudojau jau keliaudama Vokietijoje. Maždaug apie rugsėjo mėnesio vidurį tas dalinys, užbaigęs tame rajone savo darbą, išvyko kitur. Nuo tada mano saitai su vokiečiais ir bet kokie įsipareigojimai jiems nutrūko. Pas tą mielą ūkininką, kuris kartu su žmona man tikrai geri buvo, išbuvau dar apie dvi savaites.

Būdama vertėjos pareigose savo darbą atlikau gerai. Verčiau iš lietuvių kalbos į vokiečių, arba atvirkščiai, taip kad nemaža pabėgėlių, tokių kaip ir aš, buvo aprūpinti arkliais, o aš pati bent jau gerai apsirūpinau, prieš kelionę, maisto produktais.

Tuo metu aš nuvažiauvu netoli Raseinių ir iš ten parsivežiau savo giminaitę Marytę su jos dukrele Danute. Jos pas mane atvažiavo tik trumpam ir tada nebuvo dar jokios kalbos, kad juodvi bėgtų iš Lietuvos. Tas sprendimas atsirado vėliau. Daugiau žmonių būtų išbėgę, bet visokios priežastys tai padaryti sukliudė. Vieniems trūko ryžtingumo, kitiems susisiekimo priemonių, kiti vėl gailėjosi savo tėviškes palikti, kurių jie vis vien neteko. Daug kam net mintis neatėjo galvon, kad galima būtų mėginti kažkur bėgti. Buvo ir tokių, kurių per daug prikrautus vežimus arkliai blogame kelyje nepajėgė pavežti ir jie liko, nesugalvodami, kad dalį turto galima iš vežimo išmesti. Su ta bėgimo mintimi kažkaip sunku buvo susigyventi. Kad kelio atgal nėra, kad iškeliaujame ne trumpam laikui, bet gal tikrai nesugrižtamai, su tuo buvo pradėta susigyventi tik gerokai vėliau. Pasaulis tuomet atrodė dar tikrai labai didelis, ne taip, kaip šiandien.

Atėjo, kiek aš prisimenu, spalio 4-toji diena. Keliai užplūdo besitraukiančiais vokiečių kareiviais. Geru negavę, jie atiminėdavo iš gyventojų maisto produktus. Visas savo gėrybes mes laikėme kambaryje kartu su savim. Turtas susidėjo iš šių produktų: kibiriukas taukų, maišgalis dešrų, maišas džiovintos duonos ir dar kiek cukraus ir medaus. Vokiečių kareiviai dar nebėgo galvotrūkčiais, bet jau matėsi, kad ruošiamasi iš šios srities pasitraukti. Vienam puskarininkui išaiškinau savo padėtį ir klausiau jo patarimo ką aš

šiuo momentu turiu daryti. Jis tik tiek pasakė: kai matysi, kad mes traukiamės tai ir tu nieko nelauk. Antrą valandą ryto vokiečiai pradėjo trauktis. Paprašiau šeimininko, kad pakinkytų arklius. Su tos rūšies darbais gyvenime man mažai buvo tekę susidurti. Su Maryte trumpai pasikalbėjome, kadangi ilgai galvoti jau nebebuvo kada, kad ji turi tuojau apsispręsti ką mano daryti. Aš jau ilgiau laukiti nebegalėjau. Saviškius ji galėjo nesunkiai pasiekti, tačiau pasakiau, jeigu nori, tai gali su manimi keliauti. Vietos vežime yra, maistu kuriam laikui esame apsirūpinę, o kas laukia mūsų ateityje — vienodai visi nieko nežinome.

Spalio mėnesio 5 dieną pradėjome kelionę į tolimuosius vakarus, kurią užbaigėm tik po daug metų Amerikos žemyne. Marytė nusprendė keliauti į nežinią. Kaip gimusi ūkyje, ji už mane geriau orientavosi vežimo ir arklių tvarkyme. Pirmiesiems bolševikų daliniams užimant Paupi (bažnytkaimis tarp Raseinių ir Eržvilko), mes pajudėjome iš Naujininkų. Eržvilke norėjome kiek apsitvarkyti, bet netoliese krentančios bombos skatino nešdintis greičiau pirmyn. Tauragę pasiekėme jau pavakariais. Ar neatrodo, kad ši atstumą mes per ilgai važiovome? Žinoma, kad ilgai, ir aišku, todėl, kad dar ir karvę vedėmės prie vežimo pririšusios. Galvojome, jeigu pakelyje vėl tektų sustoti, tai turėtumėm vaikams pieno. Su pašaru tokiu metų laiku didelės bėdos nebuvo. Vėliau, žinoma, paaiškėjo, kad mūsų sprendimas buvo juokingas. Vistik tą karvutę mums pavyko dar net už Tauragės nutempti. Arklius, tačiau, pavarius kiek spartesniu žingsniu, mums to net nepastebėjus, ji nuo vežimo nutrūko ir mes jos jau nebegrižome ieškoti.

Grišiu atgal prie įvykių Tauragėje. Privažiavus tiltą per Jūros upelį, sutikome virtinę sunkvežimių atvažiuojančių nuo Vokietijos pusės. Mano kumelaitės smarkiai baidėsi. Man buvo žymiai lengviau išlaikyti stovinčius arklus, todėl aš sustojau. Judėtiną tvarkę vokiečiams užriko ant manęs, kad važiuočiau pirmyn. Žinoma, aš važiauvau. Arklių gerai neišlaikiau ir, atsimušęs į sunkvežimį, nulūžo vežimo dišlius. Kareiviai nutempė mus šiaip taip nuo kelio ir paliko ties netoliese esančia lentiūve. Sužinojau, kad ten esama ir lietuvių kareivių. Netrukus aš jų keletą ir susiradau. Vienas iš jų pasirodė buvęs mano mokinys, kuris mane atpažino. Neilgai trukus jie įdėjo naują dišlių ir aš vėl galėjau tęsti kelionę.

Netoli buvo ūkis, kuriame gyveno vienas mano vyro kariuomenės laikų draugų. Užėjusi raudau jį ir jo žmoną namie. Pasiteiravau ar jie kartais neturi žinių apie mano vyrą. Jie kažką girdėję, kad jis esąs, arba žuves, arba sunkiai su-

žeistas. Nuotaika, kuri buvo ir taip jau bloga, krito dar labiau. Šeši kilometrai už Tauragės, Lauksargių kryptimi, vienoje mokykloje turėjau pažįstamą ir ten numačiau pernaktoti. Mokykloje radome tik vokiečių kareivius. Padėtis čia buvo visiškai panaši, kaip kad keliaujant iš Naujininkų. Užklausus apie frontą, buvo patarta, pamačius vokiečius traukiantis, nesilikti ir mums. Turiu atkreipti dėmesį į tai, kad didelio susigrūdimo čia nebuvo, kadangi visi tie, kurie jau buvo nusprendę bėgti į vakarus, jau keliavo priekyje mūsų. Mes juos visus, arba geriau pasakius, bėglių minios paskutiniuosius, dasivijome prie Tilžės tilto.

Prieš vidurnaktį, vokiečiai iš minėtos mokyklos pajudėjo link Tilžės. Paskui juos išslinkome ir mes.

Aprašant vien tik įvykusius faktus yra gero, kai sunku šiandien, po daug metų, viską perduoti tokioje šviesoje, kad galėtumėte įsigyventi į mano tuolaikinę dvasinę būseną. Nuovargis, baimė, neviltis ir rūpestis maišėsi su ašaromis. Žymiai lengviau tie visi reikalai yra suprantami tiems, kurie tuos laikus gerai atsimeina ir panašiose sąlygose yra buvę. Iš vienos kitos aprašymo vietos atrodytų, kad mes pasidarėme gobšūs, nemandagūs ir melgiai. Kai reikia kovoti už išlikimą likti gyvam, daug normalių dorybių žmogui prapuola. Maži nukrypimai nuo normalaus gyvenimo žmonių tarpusavio sugyvenimo dėsnų mūsų sąžinės neapsunkino. Teko turėti reikalų su visokiausiais žmonėmis. Dažnai principo "kas man su akmeniu aš tam su duonos kepalu" išlaikyti negalėjome. Daug gerų žmonių būta ir tebėra pasaulyje, bet apie pačius geriausius skaitome tik maldaknygėse. O dabar aš jus vėl grąžinsiu į žygį link Tilžės.

Kažkur toliau, priekyje mūsų, atrodo būta didesnio susikimšimo ir rusų lėktuvai, padangę apsišvietę, mažomis grupėmis tą koloną bombardavo. Tokių bombardavimų metu mes šokdavome iš vežimų į griovius. Rytą, dar gerokai prieš Pagėgius, sustojome poilsui viename tuščiam ūkyje. Banda buvo palikta. Karvės pritvinkusios baubė. Pasivaišino pasimilžtu pienu ir vėl iškeliavome pirmyn.

Netrukus įsijungėme į pabėgėlių ištisą minią. Iš kažkur kitur į tą patį kelią įsijungė ir didelė vokiečių kariuomenės vora. Žinoma, jiems pirmenybė. Iki jie neprაžygiuos civiliams kelias buvo uždarytas. Kažkas pasakė, kad pereinant sieną vokiečiai stropiai tikrina dokumentus, todėl aš norėjau iš anksto juos paruošti. Paaiškėjo, kad aš jų jau nebeturiu — rankinuką su dokumentais palikau griovyje paskutinio bombardavimo metu. Išsukome iš kelio ir aš nubėgau tos vietos ieškoti. Tai turėjo būti už kokių trijų kilometrų. Nubė-

gau gal net ir daugiau, tačiau rankinuko, kuriame buvo ir visi mano pinigai, neradau. Mama, nesulaukusi manęs, išėjo manęs ieškoti. Grįždama atgal prie vežimo, aš ją susitikau. Eidamos dabar jau abi atgal, netikėtai atradome savo postovio vietą ir ant griovio kranto — gultinį mano rankinuką. Beieškant rankinuko, aš jokios gyvos dvasios nesitikau. Tai buvo jau niekeno žemė... Priekinius rusų dalinius galėjau kiekvienu momentu susitikti. Nežinau kokia čia likimo ranka mane persekioja, tačiau rankinuką ir iki šiai dienai, aš dažnai kur nors užmirštu.

Prieš Tilžės tiltą atsiradome apie penktą valandą po pietų. Vežimų vora buvo kelių kilometrų ilgio. Apie trečią valandą ryto per tiltą pradėjo leisti civilius. Vos tik tiltą mums pravažiavus, tai galėjo būti apie septintą valandą ryto, vokiečiai jį susprogdino. Spalio mėnesio 7 dieną, mielai tėvynei Lietuvai buvo tartas paskutinis sudiev.

Leidžiantis į tolimesnę kelionę būtinais reikėjo gerai pakaustyti arklius. Lietuvos keliais dar buvo galima ir be pasagų važiuoti, bet ne akmeniniais Vokietijos plentais. Jau pravažiavusi Tilžę, plento pakraštyje pamačiau kalvę į kurią ir pasukau. Išsukimo vietoje keliuko pradžioje būta smėlio į kurį priekinis vežimo ratas pradėjo klimpti. Vežimas pasviro ir aš, neišlaikiusi lygsvaros, iškritau iš vežimo. Viena mano koja pateko po ratu. Atrodė, kad koja yra lūžusi. Atsiradę kareiviai pakėlė vežimo ratą ir mane ištraukė. Įmetę į motociklo priekabą, nuvežė mane pirmyn į pirmąjį miestelį kur buvo sveikatos punktas. Prieš važiuojant pasakiau mamai ir Marytei, kad jos visvien važiuotų pirmyn. Sveikatos punkte paaiškėjo, kad koja nėra lūžusi. Galėjau kiek priminti ir šiaip taip, šlubuodama, paeiti. Kadangi ta vietovė buvo prie kelio kuriuo jos su vežimu turėjo atvažiuoti, tai aš jų ir nesistengiau ieškoti. Nutariau jų čia laukti. Ši visą nuotykį aš čia gana greitai atpasakojau, bet iš tikrųjų taip jau greitai viskas nevyko. Ši nelaimė įvyko apie 10 val. dieną, o savo vežimo sulaukiau tik kitos dienos rytą. Sveikatos punkto gailėstingosios seserys nenorėjo mane taip greitai išleisti, bet aš jas įtikinau, kad aš žūt-būt, turiu prie kelio saviškių laukti. Mama su Maryte, nors ir nemokėdamos vokiečių kalbos, arklių kaustymo reikalą sutvarkė.

Nakvynei niekuomet nestodavome mieste, bet visuomet prie vienkienių ar dvarų, kur būdavo galimybė gauti pašaro arkliams. Vokiečiai negalėjo sau nei minties daleisti, kad ir jie turės viską palikti. Iki pat karo paabigos vis kursuodavo gandai apie naujus ginklus ir, aišku, juos panaudojus, padėtis turės pasikeisti į gerąją pusę. Labai dažnai pašaro, nei veltui, nei už pinigų ne-

galėdavome gauti. Rankiodavome pakraščiuose ką tik ėdamo nutvėrę. Kai kada pavykdavo slapčia pasipešti kur šieno. Aišku, darydavome ir galimas atsargas, kadangi pasitaikydavo sustoti vietoje kur jokio pašaro nebūdavo. Turėjome su savim vežime dar kiek ruginių miltų, tačiau, kažin kodėl mano kumelaitės jų neėdė. Nakvynės tvartuose, palyginti, būdavo neblogos, ypač prigulus prie šiltos karvės. Algiuką paguldydavau vienoje pusėje, aš kitoje ir taip pailsėdavome lyg prie pečiaus. Tokių keliautojų, kaip mes, buvo daug ir jų vis gausėjo.

Gal po Lokios savaitės, ar daugiau tokios kelionės, vokiečių administracija iš tokių atskirų pabėgėlių pradėjo organizuoti kolonas. Sustojimo vietos kolonai būdavo numatytos iš anksto. Geriau mums buvo kai keliavome atskirai. Apsirūpinimas pašaru dabar pasidarė dar sunkesnis. Turėdama anksčiau minėtus adresus nusprendžiau jais pasinaudoti. Reikėjo koku nors būdu iš tos organizuotos kolonos ištrukti. Prie kolonos buvo priskirtas tam tikras skaičius vokiečių policijos pareigūnų, kurie prižiūrėjo kolonos žygio tvarką. Artėjome prie Dancigo. Kaž kur už Dancigo buvo pereinamoji pabėgėlių stovykla kur tokios kolonos būdavo surenkamos ir skirstomos tolesniam transportui.

Važiuojant per Dancigą, vieno kiemo gilumoje pamačiusi kalvę, iš kolonos išsukau. Jei palydovai pastebėtų galėčiau teisintis, kad man būtina reikia arklių pasagas patikrinti. Laimė, manęs niekas išsukant nepastebėjo ir mes kiemo gilumoje užsislėpę palaukėme kol kolona pravažiavo. Grįžome ta pačia gatve kiek atgal ir tuojau pasukome į šalį, kad greičiau pasiekus miesto pakraštį. Buvo pavojus, kad koks žandaras mus vėl prie kolonos nenuvarytų. Nuo miesto pravažiavus keletą kilometrų radome kitą mažesnę miestelį, kuriame pavyko rasti laikiną prieglaudą. Čia buvo galutinai nuspręsta atsisakyti tolimesnės kelionės arkliais ir mėginti važiuoti tolyn į Vokietiją traukiniais. Po kelių savaičių nakvynės tvartuose ir daržinėse, čia mes, po geros maudynės, gerai pailsėjome lovose.

Sutvarkyti kai kuriuos savo dokumentus aš turėjau nuvažiuoti į Dancigą. Nuvažiavau tramvajumi. Mieste sutikau vieną senų laikų pažįstamą, kuris irgi gerai pažino mano vyrą. Sužinojęs mano būklę, prižadėjo apie jį pasiteirauti. Ten netoli mieste esąs punktas, kur sustoja daug pravažiuojančių karių, kurie tarnavo Savisaugos daliniuose. Neilgai trukus, žiūriu, jis jau ir ateina kartu su mano vyru. Tai buvo tikrai laimingas sutapimas, kadangi mano vyras čia buvo sustojęs tik labai trumpam laikui. Žinoma, planas kiek pasikeitė. Neaprašinėsiu mūsų to momento nuotaikų, jūs suprasite jas ir be paaiškinimo.

Pusdienį mes praleidome kartu besvarstydami įvairias galimybes. Šioje vietoje aš jau buvau praleidusi apie savaitę laiko ir mano visi daiktai buvo paruošti tolimesniai žygiui. Dalį daiktų pasiunčiau traukiniu, o svarbesnius reikmenis ir maistą supakavau į atitinkamo dydžio ryšulius, ar lagaminus taip, kad visi mūsų grupės nariai būtų įpareigoti šį tą nešti. Mūsų keturmečiai vaikučiai irgi nešė ryšulėlius. Lašinių ir cukraus atsargas paėmė vyras, kuris pagal mūsų susitarimą, turėjo visokiais būdais stengtis iš tarnybos ištrukti ir atsirasti pas mane Bavarijoje. Jis privalejo, pagal savo terminuotą paskyrimą, važiuoti į Dresdeną. Susitarėme, kad aš irgi mėginasiu važiuoti pro Dresdeną ir turėsime progos ten vėl susitikti.

Ši kelionės dalis turėjo ir savo juokingąją pusę. Pagal nustatytą tvarką, važiuodamas į tam tikrą vietovę, būtina turėjai važiuoti tiesiausi keliu. Taigi, reikėjo imtis kokios nors apgaulės, nes Dresdeno miestas buvo nepakeliui. Tačiau iš anksto kažką neišgalvosi. Pasiekę Berlyną, vietoje Nuernbergo traukinio, neva tai per klaidą, įsėdome į greitąjį Dresdeno traukinį. Greitasis traukinys Berlynas-Dresdenas ėjo be sustojimo. Aš su Maryte ir vaikais pasistūmėjome iki vagono vidurio kur dar galima buvo tikėtis rasti sėdimą vietą. Mama buvo vagono pradžioje. Konduktorius tikrindamas jos bilietą rado, kad ji ne tuo traukiniu važiuoja. Ji negalėjo susikalbėti ir pamojo man, kad atečiau. Prisistūmus man arčiau, konduktoriui paaiškėjo, kad ne tuo traukiniu važiuoja ir daugiau žmonių. Pavaizdavau labai nustebusią ir nusiminusią dėl šios klaidos, bet konduktorius mane nuramino, kad Drezdene galėsiu kryptį pakeisti. Drezdene pernakvojome vieną naktį. Ten pat prie stoties buvo paruošti barakai pravažiuojantiems pabėgėliams. Pagal mūsų ankstyvesnį susitarimą aš čia vėl susitikau su vyru, kuris jau buvo pradėjęs daryti žygių pasitraukti iš kovos lauko bekuriant naująją Europą. Po įvairių nuotykių, tekus dar pasiekti ir Čekoslovakiją, galų gale, jam pavyko iš tarnybos ištrukti. Mėnesio bėgyje jis atsirado pas mane Bavarijoje.

Jausčiausi labai nedėkinga, neprisimindama mano dviejų kumelaičių likimo. Kokios jos man mielos buvo. Ir po daug metų jos dar tebestovi mano akyse. Vežimas ir širmoji kumelaitė teko lenkų kilmės vokietei už išnuomotą kambarėlį o kita, vargšė, buvo parduota už kelis šimtus markių.

Iš Dresdeno išbildėjome į Bavarijos kaimelį kur niekas apie mus nieko nežinojo ir mūsų nelaukė. Neatpasakoju smulkiai, pagal kalendorių, kur ir kiek užtrukome, bet kelionės pabaigoje, Bavarijoje mes atsiradome tik lapkričio mėnesio

AR LIETUVA GALĖJO GINKLU PASIPRIEŠINTI SOVIETINEI OKUPACIJAI

DANUTĖ BRUŠKYTĖ

(Pabaiga)

Savo promemorijoje prezidentas Smetona rašo: "Vienas kitas gali manyti, jog prezidentas visdėlto norėdamas galėjo įsakyti kariuomenės vadui priešintis ginklų Sovietų įguloms. Juk gi jis ne veltui yra vyriausias ginkluotų pajėgų vadas. Taip teisiškai, bet kitaip praktiškai. Prezidento įsakymas turi būti gynimo metu pasirašytas ministerio pirmininko. Pasisakęs nesipriešinti, nei Merkys, nei Raštikis nebūtų davę savo parašų. Žinoma, dar būtų galima paskirti ministeriu pirmininku gen. Musteikį, pasisakiusį už pasipriešinimą, ir iš jo gauti parašą įsakymui. Tada reikia ir naują kariuomenės vadą turėti, nes generolas Vitkauskas negi būtų ėjęs prieš savo ištartą nuomonę. Tokiems pakeitimams, jeigu ir būtų buvę įmanoma, nebuvo laiko" (Merkelis: Smetona, 578 psl.).

Taigi, Lietuvos užsienių reikalų ministeris Urbšys, tuo laiku buvęs Maskvoje, 1940 m. birželio 15 d. 9 val. ryto perdavė Sovietų vyriausybei Lietuvos vyriausybės sutikimą priimti jų ultimatumą.

Tą pačią birželio 15 d., po pietų, buvo gautas

pranešimas iš Urbšio, kad Raštikis, kaip ministeris pirmininkas, Maskvai yra nepriimtinas ir kad Sovietų Sąjungos specialus įgaliotinis Dekanozovas greitai atskris į Kauną tartis dėl naujos vyriausybės sudarymo (L.E. VIII t., 521 psl.). Netrukus buvo pranešta, kad Sovietų tankai iš Gaižiūnų bazės, arčiausios prie Kauno, važiuoja Kauno link. Maždaug tuo pačiu laiku ir naujieji Sovietų kariuomenės daliniai peržengė Lietuvos sieną.

Dabar jau buvo visiškai aišku, kad Sovietų Sąjunga smurtu ir jėga vykdė Lietuvos okupaciją, o prezidentas ir krašto vyriausybė yra reikalingi tik jų niekšiškiems darbams legalizuoti. Todėl prezidentas Smetona tuojuo įgaliojo ministerį pirmininką Merkį jį pavaduoti, o pats su artimaisiais tą pačią dieną prie Kybartų perėjo Vokietijos sieną. Su juo kartu pasitraukė tik vienas vyriausybės narys, krašto apsaugos ministeris, gen. Musteikis (L.E. VIII t., 521 psl.).

Per porą sekančių dienų Lietuvos okupacija buvo pilnai įvykdyta. Naują vyriausybę, Dekanozovo patvarkymu, sudarė Paleckis. Naujoji vy-

antrojoje pusėje. Lietuvoje tuo laiku kai kada jau ir sniego atsirasdavo, bet čia klimatas kiek švelnesnis ir buvo tik šlapias ruduo. Diena pasitaikė lietinga. Kaimas į kurį mes keliavome buvo koki keturi kilometrai nuo geležinkelio stoties.

Kitų keleivių patariamai, išlipome priešpaskutinėje stotyje, kadangi iš ten esąs geresnis kelias. Iš paskutinės stoties eina tik takas pėstiems. Iš stoties iššaukiau moteriškę, kurios adresą turėjau gavusi iš jos vyro. Namuose ji telefono neturėjo, todėl ją iškvietė pas netoliese gyvenantį burmistrą. Paašškėjo, vėl, kad mes per čia į tą kaimą patekti negalime. Kaimas radosi kitoje Dunojaus pusėje ir po ilgesnio lietaus periodo, plačiai išsiliejęs vanduo, persikėlimą vietos keltu padarė neįmanomą. Ties ta vieta Dunojaus krantai yra labai žemi ir išsiliejęs vanduo virsta lyg ir didžiuliu ežeru. Moteriškė tuojuo telefonu patarė, kad važiuotumėm dar kelias stotis pirmyn, iki apskrities miesto, kuriame yra tiltas per Dunoją, o iš ten eina autobusas į miestelį, kuris randasi trys kilometrai nuo jų kaimo. Mūsų būsimoji globėja pasakė, kad tame miestelyje mus

pasitiks jos tėvas. Pagal gana skambią pavardę aš tikėjau, kad jie turėjo gyventi pasiturinčiai. Pavardė buvo Margraf.

Atvažiavę nakties metu į miestelį, išlipome į purkšnojančių lietu. Prie autobuso sustojimo vietos radome senuką su rankiniu vežimėliu mūsų belaukiantį. Paašškėjo, kad jie turi tik porą hektarų žemės ir visus ūkio darbus atlieka naudodami karvės jėgą. Įsivaizduokite tos vargšės moteriškės savijautą tokių svečių sulaukus. Trys moteriškės su dviem mažais vaikais. Vistik, neatsižvelgiant, kokia ta staigmena jai nemaloni buvo, ji mus priėmė gerai. Ypatingai su dėkingumu prisimename jos senuką tėvą, kuris mums tikrai nuoširdus buvo. Grįžus po karo jo vyrui, mes tame kaime dar virš metų laiko išgyvenome. Neutraukiame su jais ryšių ir šiandien.

Čia ir baigiasi pirmasis ir pavojingiausias mūsų kelionės etapas. Man šis bausis sapnas užsibaigė palyginti laimingai. Tačiau, kiek pabėgėlių išgyveno žiaurių tragedijų! Koks siaubas buvo tiems, kuriuos bolševikai žygio metu atkirto. Visi mes galėtumėm klausti už ką tiek iškentėta.

riausybė nebeturėjo jokios galios. Tos vyriausybės rankomis viską tvarkė Sovietų Sąjunga taip, kaip norėjo ir kaip jai buvo naudinga.

Sovietų Sąjunga, su savo kariuomenės pagalba okupavusi Lietuvą, norėjo parodyti pasauliui, kad ji nesikiša į Lietuvos vidaus reikalus. Neva Lietuva pati keičia savo valdymosi sistemą. Tam reikalui buvo paskirti "liaudies seimo" rinkimai 1940 m. liepos 14 d. Bet dar prieš rinkimų paskelbimą, birželio 27 d., buvo sustabdyti visi laikraščiai ir žurnalai, eję prieš okupaciją, o jų vieton pradėta leisti nauji, palankūs komunistams. Liepos 1 d. uždarytos visos organizacijos, įrašytos į draugijų registrą. Legalizuota komunistų partija ir komjaunimo organizacija (VI.25 ir 28). Naktį iš liepos 11 į 12 d. suimta apie 2000 vadovaujančių asmenų. Tai vis pasiruošimas "liaudies seimo" rinkimams.

Patiems "liaudies seimo" rinkimams naujos vyriausybės buvo priimtas rinkimų įstatymas. Pagal jį rinkimams kandidatus statė "liaudies susirinkimai". Kandidatų buvo statoma tik tiek, kiek jų turėjo būti išrinkta. "Liaudies susirinkimai" buvo pravedami komunistų, pateikiant iš anksto sudarytą kandidatų sąrašą. Pakeisti sąrašė išvardintus asmenis nebuvo galima.

Prieš rinkimus buvo varoma plati agitacija už išstatytus kandidatus, kartu juodinant nepriklausomą Lietuvą ir aukštinant Sovietų Sąjungą. Bet apie Lietuvos inkorporavimą į Sovietų Sąjungą prieš rinkimus nebuvo kalbama.

Nežiūrint didelio spaudimo, kad visi eitų balsuoti, rinkimų dieną balsavo apie 15-20%. Tada Paleckis rinkimus pratęsė dar vienai dienai. Po to, liepos 17 d., buvo paskelbta, kad rinkimuose dalyvavo 95.1% turėjusių teisę balsuoti. Tuo tarpu stebėtojų nuomone, iš tikrųjų balsavo gal tik apie 20%.

Pirmas to seimo posėdis buvo paskirtas liepos 21 d. Dabar jau naujai leidžiami komunistiniai laikraščiai pradėjo rašyti, kad lietuvių tauta per šiuos rinkimus parodė savo pasiryžimą įsijungti į "laisvų ir laimingų Sovietų Sąjungos tautų šeimą". Tai esąs nurodymas išrinktam "liaudies seimui" tą įjungimą padaryti.

Seimo posėdžio metu buvo balsuojama viešai, rankų pakėlimu. Balsų niekas neskaičiavo. Tokiu būdu šios seimo sesijos metu buvo priimtos dvi deklaracijos. Pagal pirmąją — Lietuvoje įvedama sovietinė santvarka, ir Lietuva padaroma sovietų (tarybų) socialistine respublika. Antrąją deklaracija prašoma Sovietų Sąjungos aukščiausiosios taryba priimti Lietuvos tarybų socialistinę respubliką į Sovietų Sąjungą.

1940 m. rugpiūčio 3 d. Sovietų Sąjungos aukščiausiosios taryba paskelbė Lietuvos tarybų socialistinę respubliką (LTSR) keturiolikąją Sovietų Sąjungos respubliką.

1940 m. rugpiūčio 24 d. tas pats "liaudies seimas", nepaprastoj sesijoje, priėmė naują LTSR konstituciją.

Tokiu būdu Sovietų Sąjunga suvaidino Lietuvos inkorporavimą į savo valstybę.

Šiuo Lietuvos inkorporavimu Sovietų Sąjunga sulaužė visą eilę tarptautinių sutarčių:

1. Lietuvos-Sovietų Sąjungos taikos sutartį, pasirašytą 1920 m. liepos 12 d.
2. Tautų Sąjungos statuto dešimtą straipsnį, pasmerkiantį agresiją.
3. Lietuvos-Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartį, pasirašytą 1926 m. rugsėjo 28 d. ir, 1934 m. balandžio 4 d. protokolu, pratęsta iki 1945 m. gruodžio 31 d.
4. Briand-Kellogo paktą — atsisakymą nuo karo, kaip tautinės politikos įrankio.
5. Lietuvos-Sovietų Sąjungos sutartį, apibrėžiančią agresoriaus savoką, pasirašytą 1933 m. liepos 5 d. (L.E. VIII t., 522-525 psl.).

AR LIETUVA GALĖJO GINKLU PASIPRIESINTI SOVIETINEI OKUPACIJAI?

Atrodo, kad pagal ano meto sąlygas Lietuvos vyriausybė pasielgė teisingai, nesipriešindama Sovietų Sąjungos agresijai jėga, dėl šių motyvų:

1. Sovietų Sąjunga buvo sutraukusi į Lietuvos pasienį daug didesnę kariuomenę, negu Lietuva kad turėjo. Be to, Sovietų Sąjungos kariuomenės daliniai jau buvo ir Lietuvos viduje. Tie daliniai, aišku, būtų taip pat puolę Lietuvos kariuomenės dalinius pasipriešinimo atveju. Sovietų kariuomenė buvo daug geriau ginkluota (sunkieji tankai, kokių lietuviai visai neturėjo, galingesnė aviacija).

Lietuvos kariuomenės prieštankinių pabūklų ir sunkiųjų kulkosvaidžių daliniai, tuometinio kariuomenės vado Vitkausko įsakymu (ar tik ne su Maskvos žinia?) buvo išskirti iš savo kariuomenės pulkų ir išsiusti šaudymo pratimams (Raštinis: Kovose dėl Lietuvos, II t., 24 psl.). Taigi, tokie kariuomenės pulkai kovingumo atžvilgiu buvo labai susilpninti. Grįžti tiems daliniams į savo pulkus būtų reikėję daug laiko. O juk Sovietų kariuomenė, esanti Lietuvoje, tikriausiai būtų pastojusi jiems kelią ir visai neleidusi grįžti.

2. Vykdyti pasipriešinimui reguliarios kariuomenės būtų neužtekę. Būtų reikėję skelbti mobilizaciją. Mobilizacijai įvykdyti ir vyrams pristatyti į frontą būtų reikėję kelių dienų. O jeigu Sovietų įgulos, esančios Lietuvoje, būtų mobilizaciją trukdžiusios, kas tikriausiai būtų buvę, tai ta mobilizacija būtų arba pavėluota arba, dėl trukdymo visai nepavykus.

3. Šaulių Sąjunga buvo visai nereikšminga, nes, jei kai kurie daliniai ir turėjo šautuvus, tai neturėjo šovinių. Šauliai galėjo veikti tik kaip pagalbiniai daliniai prie kariuomenės.

4. Iš kitų kraštų jokios pagalbos negalima buvo gauti. Vokietijos atstovas jau anksčiau aiškiai pasakė, kad jie nėra užinteresuoti Lietuvos likimu ir niekuo Lietuvai nepadės. Kiti kraštai jeigu ir būtų pažadėję kokią pagalbą, tai vargu ar ta pagalba būtų gauta, nes juk Lietuva buvo Vokietijos ir Sovietų Sąjungos apsupta iš visų pusių, išskiriant labai siaurą ruožą Baltijos jūros, kur galėjo priplaukti gal tik žvejų laiveliai.

5. Kaip matyti iš 1-4 punktų, Lietuvos kariuomenė galėjo priešintis tik labai trumpą laiką ir jos pralaimėjimas buvo visai aiškus.

6. Mūšiams vykstant, daug karių būtų žuvę arba likę invalidais, o patekusieji į nelaisvę, reikia manyti, neatidėliojant būtų išgabenti kur nors į Sovietų Sąjungos gilumą greitesniam ar lėtesniam sunaikinimui darbo stovyklose. Pasipriešinimui neįvykus, Lietuviai kariai, nors ir sunkiose sąlygose, buvo palikti Lietuvoje ar arti jos sienų. Prasidėjus vokiečių-sovietų karui daug jų išsigelbėjo ir aktyviai dalyvavo Lietuvos sukilime.

7. Ne tik kariai būtų nukentėję. Reikia prileisti, kad įvykus pasipriešinimui, taip pat ir civiliai būtų buvę daugiau naikinami, o trėmimas į Sibirą būtų buvęs įvykdytas anksčiau ir daug platesniu mastu.

Buvęs krašto apsaugos ministeris K. Musteikis, savo "Prisiminimų fragmentuose" svarstydamas Lietuvos paskelbtojo neutralumo naudą, tarp kitko, rašo (51 psl.): "Su rusais nekariavom, o vistiek jie barbariškai dešimtimis tūkstančių išžudė visai nekaltų lietuvių, prievarta išvarė į Sibirą ir ten badu išmarino ar žiaurumais sunaikino. O kas būtų buvę, jei kartu su vokiečiais būtų kariaavę prieš juos? Realybė, greičiausiai, būtų buvusi ta, kad šiandien nebūtų nei rusų okupuotos Lietuvos, nei čia, laisvajame pasaulyje, simbolinės Nepriklausomos Lietuvos. Apie Lietuvą niekas nieko negirdėtų, kaip niekas negirdi apie Hitlerio Slovakiją, Volgos vokiečių ar Krymo totorių respublikas."

Lygiai tas pats likimas būtų galėjęs Lietuvą ištikti, jei ji būtų atmetusi Sovietų Sąjungos ultimatumą ir viena pati jai pasipriešinusi. Šiandien tai būtų žuvusi ne tik valstybė, bet ir tauta. Ir niekas nebūtų dėl to sielojėsis.

8. Jėga pasipriešinimas Sovietų okupacijai duotų didelį moralinį pasitenkinimą tik patiems lietuviams. O tarptautiniu mastu Lietuvos padėtis būtų lygiai tokia pat, kaip yra dabar. Užtenka tik prisiminti drąsius Varšuvos sukilėlius, Jugoslavijos partizanus. Jų drąsa ir pasiryžimas, atrodo, yra visai užmiršta ir tik pačios tos tautos

gali didžiuotis savo sūnų drąsa. Dar daugiau. Prsiminkime lenkų karių narsias kovas su vokiečiais Italijoje, prie Monte Casino, kur jie kovėsi grynai už vakariečių reikalus. Sprendžiant Lenkijos pokarinį likimą, tų vyrų aukos visai buvo užmirštos, ir Lenkija atiduota Sovietų Sąjungos malonei.

9. Prasmingas ir reikalingas buvo lietuvių sukilimas, kada 1941 m. birželio 22 d. prasidėjo vokiečių ir sovietų karas. Čia lietuviai parodė, kad jie nebijo, reikalui esant, susiremti su daug gausesniu priešu ir laimėti. Sukilėliai per porą dienų palaužė sovietų kariuomenės pasipriešinimą Lietuvoje ir vėl paskelbė nepriklausomą Lietuvą. Vokiečių kariuomenei teko okupuoti nepriklausomą Lietuvą, o ne vieną iš Sovietų Sąjungos respublikų. Lietuviai sukilėliai — kariai, šauliai, studentai, moksleiviai, tarnautojai ir darbininkai — aiškiai parodė pasauliui, kad jie nenori priklausyti Sovietų Sąjungai ar Vokietijai, bet nori gyventi ir tvarkytis savarankiškai. Lietuvių tauta brangiai sumokėjo už šį žygį — iš apie 100,000 dalyvavusių sukilime apie 2,700 žuvusių ir apie 4,000 sužeistų (L.E. XXIX t., 175 psl.). Šis žygis turi būti laikomas dideliu lietuvių pasididžiavimu. Bet, nors visos valstybės apie šį sukilimą puikiai žinojo, kada buvo sprendžiamas pokario valstybių likimas, tas lietuvių žygis jau buvo užmirštas ar nenorėtas prisiminti. Tas dar kartą parodo, kad tautos ar valstybės garbingi ir didvyriški žygiai, sprendžiant reikalus tarptautiniu mastu, reikšmės neturi. Ten nusveria galingųjų valstybių jėga ir interesų reikalai.

10. Gerai padarė prezidentas Smetona, kad protesto ženklan pasitraukė į užsienį ir paliko ministerį pirmininką Merkį jį tik pavaduoti pagal konstitucijos 71 straipsnį. Tokiu būdu, esant Smetonai gyvam ir neatsisakiusiam prezidento pareigų, Dekanozovo padiktuota ir Merkio paskirta nauja vyriausybė su Paleckiu priešaky pirmesta Lietuvai neteisėtai — ne pagal konstituciją. Dėl to ir tos vyriausybės visi darbai teisiniu atžvilgiu yra neteisėti (L.E. XV t., 360 psl.). Jei prezidentas būtų nepasitraukęs, jis būtų buvęs priverstas visus tuos pakeitimus patvirtinti, kaip atsitiko Latvijoje ir Estijoje, ir tuo duoti tiems veiksams teisėtumo pagrindą.

Lietuvių visuomenė laisvajame pasaulyje dar ir dabar yra suskilusi: vieni yra nuomonės, kad nereikėjo priešintis, kiti — kad reikėjo. Pastaroji grupė kaip pavyzdį nurodo Suomijos pasipriešinimą.

Reikia prisiminti, kad Suomijos sąlygos pasipriešinimui daug kuo skyrėsi nuo Lietuvos (žiūrėk smulkiau skyrių Suomių-Sovietų karas):

1. Suomijos žemės paviršius buvo labai geras apsigynimo karui: uolėtas, daugybė ežerų ir miškų; jie turėjo įtvirtintą Mannerheimo liniją. Šios

sąlygos lengvino suomiams gintis ir labai sunkino Sovietų kariuomenės judėjimui, ypač su sunkiais ginklais.

2. Suomija tikėjosi gauti ir gavo daug, nors ir nepakankamai, paramos iš kitų kraštų ginklais, šaudmenimis ir net savanoriais.

3. Suomijoje nebuvo iš anksčiau Sovietų kariuomenės, kuri būtų galėjusi sudaryti krašte antrą frontą, trukdyti suomių kariuomenės judėjimą, trukdyti mobilizaciją ar pagalbos iš kitų kraštų pristatymą.

Nežiūrint šių palankesnių, negu Lietuvos sąlygų, ypač pagalbos iš užsienio, po keturių mėnesių sunkaus karo pati Suomija buvo priversta prašyti Sovietų Sąjungos taikos derybų, kitaip sakant, kapituliuoti ir priimti daug sunkesnes dabar Sovietų padiktuotas sąlygas.

Tiesa, daug kas dėl šio karo laiko Suomiją garbės nuspelnusia tauta. Bet tai ir viskas. Baigiantis antram pasauliniam karui, niekas neprišiminė tos narsios tautos garbingumo ir neužtarė prieš Sovietų Sąjungą. Pastaroji pasielgė su Suomija taip, kaip ji norėjo.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Sovietų Sąjunga po oficialaus Lietuvos, Latvijos ir Estijos "priėmimo", 1940 m. rugpiūčio 11 d., pranešė kitų valstybių atstovams, kad dabar Lietuvos tarptautiniai reikalai pereina į Sovietų Sąjungos rankas. Todėl kitų valstybių atstovybės Kaune turi užsidaryti iki rugpiūčio 25 d. (L.E. XV t., 351 psl.).

Užsienio valstybių reakcija į tai buvo nevienoda. Pirmosios inkorporaciją pripažino Vokietija ir Švedija. Italija ir Prancūzija Lietuvos atstovybės perdavė Sovietams, bet inkorporacijos nepripažino. Šveicarija atstovybės ir konsulato veikimą sustabdė, bet turimą perėmė savo žinion, neperdavė Sovietams.

Aiškiausią šiuo reikalu liniją užėmė Jungtinės Amerikos Valstybės. Valstybės sekretoriaus pavaduotojas Sumner Welles 1940 m. liepos 23 d. oficialiai paskelbė, kad Jungtinės Valstybės nepripažįsta Pabaltijo valstybių prievarta padaryto įjungimo į Sovietų Sąjungą. Prezidentas F. D. Roosevelt 1940 m. spalio 15 d. atsilankiusiems pas jį Amerikos Lietuvių Tarybos asmenims pasakė: "Sakoma, kad Lietuva neteko savo nepriklausomybės. Yra klaida taip sakyti. Lietuva nėra praradusi savo nepriklausomybės, Lietuvos nepriklausomybė laikinai yra sutrukdyta. Laikas ateis, ir Lietuva vėl bus laisva."

Valstybės departamentas kasmet pakartotinai skelbia tos okupacijos nepripažinimą (L.E. XV t., 370 psl.).

Kaikuriose valstybėse, pasibaigus antrajam pasauliniam karui, Lietuvos oficialus atstovavi-

mas buvo atstatytas, kaip pavyzdžiui Vakarų Vokietijoje, Prancūzijoje (L.E. XV t., 352 psl.).

Prezidentas Smetona, išvykęs užsienin, norėjo kuo ilgiausiai pasilikti Europoje, arčiau Lietuvos, ir stebėti tolimesnę įvykių eigą. Deja, to negalėjo padaryti, iš dalies todėl, kad Europos valstybės, Sovietų Sąjungos spaudžiamos, nenorėjo jo savo krašte laikyti. Iš kitos pusės, jis neturėjo pakankamai lėšų pragyvenimui, o kur nors gauti darbą buvo sunku.

Todėl Smetona, Vokietijos spaudžiamas, turėjo apeisti tą kraštą ir per Šveicariją, Portugaliją ir Braziliją 1941 m. kovo 10 d. atvyko į Ameriką. Čia balandžio 1 d. jis vizitavo Valstybės sekretoriaus padėjėją Sumner Welles, o balandžio 18 d. privačioje audiencijoje buvo priimtas F. D. Roosevelto (Merkelis: Smetona, 650 ir 652 psl.).

Amerikoje jis važinėjo su paskaitomis amerikiečiams ir tokiu būdu rado nemažą Lietuvos reikalui užjaučiančių žmonių.

Ne be to, kad nebūtų buvę jo darbui ir priešingai nusistačiusių žmonių, kurie jo pastangas Lietuvos byloje visaip trukdė. Nežiūrint to, atrodo, kad jo pasiryžimas nebuvo veltui. Lietuvos atstovas Vašingtone Žadeikis 1941 m. liepos 25 d. rašė Smetonai, kad Lietuvos respublikos prezidento buvimo užsienyje reikšmė ilgainiui didėsianti (Merkelis: Smetona, 658 psl.).

Kad Smetonos buvimas Amerikoje turėjo reikšmės Lietuvos bylai, galima spręsti iš Sovietų Sąjungos jaudinimosi. Smetona norėjo parašyti ir išleisti savo atsiminimus, kur, savaime aišku, būtų buvę daug karčių faktų, nukreiptų prieš Sovietus. Jie, sužinoję apie tuos atsiminimus per savo ambasadą, darė spaudimą per Valstybės Departamentą, kad tokius atsiminimus jis negalėtų išleisti.

Nežiūrint įvairių tokių trukdymų, Smetonos veikla nuolat didėjo, sulaukdama vis daugiau žymių amerikiečių talkos (Merkelis: Smetona, 667 psl.).

Reikia manyti, kad prezidentas Smetona nemažai būtų atsiekęs savo darbais, jei ne netikėta jo mirtis. Jis žuvo gaisro nelaimėje 1944 m. sausio 9 d. Gal būt, tai buvo nelaimingas atsitikimas, o gal kartais ir ilgos Sovietų rankos darbas.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Lietuvių Enciklopedija VIII, XV, XXV ir XXIX tomai.
2. A. Merkelis: Antanas Smetona (Jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla). New York, N.Y., 1964.
3. K. Musteikis: Prisiminimų fragmentai. London, 1970.
4. S. Raštikis: Kovose dėl Lietuvos, II tomas. Los Angeles, Calif., 1957.
5. V. Šliogeris: Antanas Smetona — Žmogus ir valstybininkas. Cleveland, Ohio, 1966.
6. P. Žilys: Suomių-Sovietų karas 1939-1940. Karys, Brooklyn, N.Y., 1967.

LIETUVIAI SOVIETŲ KONCENTRACIJOS STOVYKLOSE

O. URBONAS

Sovietų Sąjungos istorija, kuri apimtų gyvenimą ten visose srityse, koncentracijos stovyklas ir kalėjimus imtinai, dar nėra parašyta. Priežastis yra aiški: Sovietų Sąjungoje nėra spaudos laisvės, reiškia, nėra tos informacijos, be kurios tokią istoriją neparašysi. Tiesa, "istorija" ten jau keleta kartų buvo parašyta ir perrašyta, bet melaginga režimo filosofija, kuri tiesą paverčia marksizmu ir kuri viską ir visuomet praleidžia pro propagandinį filtrą, falsifikuoja ją taip, kad ji tarnautų vien tik režimo tikslams ir interesams. Vakarų pasaulis tos istorijos parašyti negali, nes, kaip sakyta, tam trūksta reikalingos medžiagos, o objektyvūs stebėtojai į Sovietų Sąjungą neįsileidžiami. Turistai, tiesa, važiuoja ten pagal sovietų "Inturisto" biuro maršrutus, ir daugelis jų, pabuvę vieną kitą savaitę Maskvoje, arba kokiam nors kurorte, su suvenyrais ir maloniais atsiminimais, grįžta namo. Tas, kuris bent kiek valdo plunksną, laiko pareiga aprašyti savo kelionę ir savo išpūdžius, o neretai dar padaro ir tam tikras išvadas. Tų reportažų tarpe galima retkarčiais užtikti ir vertingesnį dalyką, tačiau, visumoje ta "literatūra" yra niekas kitas, kaip vaikų plepalas, arba sąmoningas melas. Kaip skeptikai, taip ir entuziastai, neturėtų teisės rašyti apie dalyką, kurio jie nepažįsta, nes visi jie apie Sovietų Sąjungą neturi jokio supratimo. Juokinga ir tragiška tokios "literatūros" nesąmonė dabar paaiškėjo tūkstančiui skaitytojų dėka to, kad per paskutiniuosius metus knygų rinkoje pasirodė visa eilė veikalų parašytų tokių autorių, kaip Solženicinas, Marčenko, Margolinas, Ginsburgas, Širajevs, Chaustovas, Bukovskis, Krasnovas, Amalrikas, Maksimovas, Solovjevas ir kt. Visi šie autoriai aprašo kaip tik tą, ką sovietų režimas, visomis priemonėmis stengiasi paslėpti nuo Vakarų pasaulio, t.y., kalėjimų ir koncentracijos stovyklų pasaulį. Tuo būdu, Stalino ir jo įpėdinių lageriai yra išsamiai išaiškinti.

Tai, žinoma, gerai. Bet vien kartą ir blogai ir pavojinga, nes neįgudęs skaitytojas, noromis nenoromis, gauna išpūdį, kad, kadangi apie tai jau viešai rašoma, tai viskas tas liečia praeitį ir dabar jau nieko panašaus ten nebėra ir būti negali. **NETIESA!** Ir šiandien dar tūkstančiai ir tūkstančiai politinių kalinių vargsta, badauja ir miršta stovyklose vien tik už tai, kad jų pasaulėžiūra nesutampa su bendrąja partijos linija ir kad jie apie tai prasitarė. Ir šiandien sovietų lageriai yra

tokie pat baisūs kaip ir Stalino laikais, ir reikalinga, kad apie tai žinotų visi: ir tie, kurie norėtų žinoti tiesą, kurie, tačiau, vieton tiesos, gauna tik melagingus laikraščių straipsnius, skirtus klaidinti skaitytojus ir nuraminti visuomenės sąžinę, ir tie, kurie nenori žinoti tiesos, kurie užmerkia akis ir užsikemša ausis, kad kada nors turėtų teisę apsiginti ir pasilikti švariais: "Dieve mano, o mes ir nežinojome".

Politinių kalinių stovyklos yra išmėtytos po visą SSSR teritoriją. Bendrai imant, priverčiamąjo darbo stovyklos Sovietų Sąjungoje yra padalintos į: 1) normalią stovyklą (oficialus pavadinimas: darbo-pataisos stovykla); 2) sustiprinto režimo stovyklą; 3) griežto režimo stovyklą ir 4) specialaus režimo stovyklą (paprastai vadinama "spec"), arba kalėjimas.

Tokiai stovyklų gradacijai esant, atrodo, kad visi "nusikaltėliai" patenka, pirmon eilėn, į normalaus režimo stovyklą; už pakartotiną "nusikaltimą" į sustiprinto režimo stovyklą ir t.t. Tikrumoje taip nėra. Tokia tvarka taikoma vien tik kriminaliniams nusikaltėliams, politiniai kaliniai, kaip taisyklė, iš kart patenka į griežto režimo stovyklą. Tuo būdu kelias į kalėjimą, arba specą, jiems yra žymiai trumpesnis.

Kalėjimą, arba specą politinis suimtas gali ir iš karto gauti, pagal teismo sprendimą, bet dažniausiai ten patenka kaliniai iš griežto režimo stovyklos už mėginimą pabėgti (jei, žinoma, suimant nebūna nužudomi), už atsisakymą dirbti, už normos neišpildymą ir už pasipriešinimą stovyklos administracijai. Patekti į banditus, į užsišpyrusius chuliganus yra be galo lengva: užtenka išlaikyti elementarinį savigarbos jausmą — ir vienaip, ar kitaip, kalinys būtinai pateks į sąmoningus tvarkos dezorganizatorius. Tolesnis jo likimas visiškai priklauso administracijos savivalės, ar ji pasitenkins administracinėmis pabaudomis, ar atiduos teisman. A. Marčenko ("Mano padarymai", 79 psl.) vaizdžiai aprašo, kaip, provokuojant, politinį kalinį paverčia į "užsispyrėlį", kad galima būtų su juo "apsidirbti": "... aš jau sakiau, kad neduodama žmoniškai nusiprausti, nėra ko ir galvoti apie tai, kad išsivalytum dantis — kameroje, prie dvokiančios parašės (naktikubilio), labai prašau. Vien tik toks noras išsukalia prižiūrėtojo pasipiktinimą: — žiūrėk, nusikaltėlis, ir dantis nori valyti! Tačiau ir nusiprausti neduoda. Tik suspėjai pamerkti rankas į van-

denį — šūkis: “Užtenka! Į kamerą!” Ir, jei nuo prausyklos tu tuč tuojaus neatsitrauksi, tave griebia ir stumia šalin. Ir, neduok Dieve, čionai instinktyviai pasipriešinti, atstumti ranką, kuri tave nuo prausyklos traukia. Prižiūrėtojas nutempęs tave į budinčiojo patalpą, arba į sargybos būstą ir pradės tave įžeidinėti, iš tavęs juoktis, stumdyti, kai kada ir mušti. Jiems reikalinga tik: kad kalinys viską išlaikytų tyliai, nusižeminęs, kad būtų matyti, kad jis žino savo vietą. Bet, jei drįsi atsakyti į įžeidimus, į smūgį — štai ir virsti sąmoningu chuliganu, pasipriešinusiu administracijos personalui. Toliau — viršininkui raportas, teismas ir sprendimas — viskas pagal įstatymus, iki aukščiausios priemonės imtinai. Geriausias atveju, duos keleta metų kalėti, arba perkels į specą.” (Prižiūrėtoju dažnai skiriami iš išbuvusių savo laiką kalėjime, arba stovykloje kriminalinių nusikaltėlių. Jis yra artimiausias kalinių tvarkytojas ir kankintojas. Prižiūrėtojų elgesys su kaliniais yra labai įvairus, žiūrint su kuo jie turi reikalą. Jei toks prižiūrėtojas duos papirosų, ar net degtinės kriminaliniam nusikaltėliui (urkai), jam, paprastai, ineko nebus. Blogiausiu atveju, jį išbars vyresnysis, arba oper-igaliojtinis. Jei iš stovyklos pabėgs kriminalistas, jį paieškos, bet irgi, daugiau, atliekant tik tam tikrus veiksmus, ir išbrauks iš sąrašų. Sargybinių iškolios ir pasodins porai dienų į karcerį — tuo visa byla ir bus baigta. Tačiau, jei tas pats prižiūrėtojas duos duonos gabalą politiniam kaliniui, arba padarys jam nors ir mažiausią paslaugą — jis pats atsisis, pagal tą pat 58-tą straipsnį. Neretai būta atsitikimų, kad už “neveiklumą tautos priešams” pabėgant, visa sargyba gavo po 25 metus kalėjimo, o sargybos viršininkas buvo sušaudytas.)

Praktiškai, spece gali atsidurti kiekvienas kalinys, kuris tik valdymo organams nepatinka: kuris yra per daug savarankus, nepriklausomo būdo, kitų kalinių tarpe kiek daugiau populiarus (tokių organai ypatingai nemėgsta). Mat, norint, visuomet galima surasti ką kaliniui primesti, ar kuo jį apkaltinti! Pagrindinis apkaltinimas — darbo normos neišpildymas. Normos yra tokios, kad, faktiškai, jas išpildo vien tik sveikiausi ir stipriausi vyrai, visi kiti atsilieka. Tačiau vienas dalykas yra neišpildyti normas dėl jėgų stokos, kitas gi — dėl pakartotino užsispyrimo, o tai sprendžia administracija.

Kai kur Vakarų spaudoje galima paskaityti, būk tai, gyvenimo sąlygos politinių kalinių stovyklose, per paskutinius keleta metų, žymiai pagerėjo palyginus su gyvenimo sąlygomis kriminalinių kalinių stovyklose. Netiesa! Politinių kalinių stovyklose gyvenimo sąlygos, ne tik ne geresnės, bet dažnai žymiai blogesnės negu kriminalinių kalinių. Pagrindą tokiam tvirtinimui, ku-

ris, tačiau, yra platinamas tik tam tikros rūšies spaudos, duoda tas, kad Mordvijoje yra specialus lageris užsieniečiams, nuteistiems už špionažą. Ten gyvenimas tikrai yra panašus į kurortinį: siuntinių kiekis neaprežtas, maitina sočiai, darbo normos nėra nustatytos, ir bendrai, darbas ten — savanoriškas reikalas. Nori — dirbk, nenori — nedirbk, prievartos ten nėra. Toje stovykloje užsieniečiai, sugrižę, nieko blogo apie lagerius pasakoti negali. Tam tikros krypties spauda juos apklausinėja ir tada spausdina visokias legendas apie rojišką politinių kalinių gyvenimą stovyklose.

Reikia tik atsiminti ką pasakojo Paueris (Power), į JAV sugrižęs. Tiesa, pasakojo nedaug, dar mažiau pateko į viešąją spaudą, bet to, ką jis pasakojo, užtenka, kad susidaryti vaizdą kaip jis buvo laikomas Vladimiro kalėjime. Vladimiro kalėjimas, reikalinga žinoti, yra vienas iš centrinųjų Sovietų Sąjungos kalėjimų, kur kalinami “svarbesnieji” nusikaltėliai. Ten buvo kalinami ir vysk. M. Reinys, vysk. Matulionis ir kunigas Vl. Mironas. Vysk. Matulionis ir kunigas Mironas ten ir mirė (F. Kelly, atsiminimai); to pat likimo susilaukė ten, tur būt, ir vysk. Reinys.

Kaip, iš tikrųjų, Paueris buvo laikomas Vladimiro kalėjime savo “Parodymuose” aprašo A. Marčenko (143-146 psl.): “Pauerio išlaisvinimas iššaukė didelius ginčus pas mus, Vladimiro kalėjime. Mes visi žinojome, kad jis sėdi čia pat, šiame kalėjime. . . Mes žinojome, kad Paueris sėdi kameroje skirtoje dviem, ligoninės korpo antrajame aukšte. Kai kam iš mūsiškių net pasisekė pamatyti Pauerį ir jo bendrakamerininką pasi-vaikščiojimo metu. Mes žinojome, kad Paueris ir jo bendrakamerininkas dėvi nuosavais rūbais, ne kalinių rūbais, kaip visi kiti, kad jų veidai švariai nuskusti, ne taip, kaip mūsų, kuriuos kas dešimtą dieną nukerpa buka mašinėle, kad jų galvos plaukuotos ir gražiai sušukuotos. Pauerio bendrakamerininkas, gerai kalbantis angliškai estas, ar latvis, buvo gerai išlavintas žmogus. Dar Pauerio teismo metu tą estą pradėjo ruošti Paueriui bendrakamerininku. Jis buvo nuteistas 25 metams kalėti, tačiau jam pažadėjo, jei jis tiksliai išpildys specialų uždavinį, tai bus išlaisvintas tuoj po Pauerio. O, jei jis tuos reikalavimus neišpildys — teks sėdėti Vladimiro kalėjime iki mirties (tarp kitko, tokių, iki mirties sėdinčių, Vladimiro kalėjime yra, pavyzdžiui, jau virš 20 metų čia sėdįs eigulis, kuris pripuolamai tapo lenkų karininkų Katyno miške sušaudymo liudininku). Pirmiausia, estas joku būdu neturėjo pasakoti Paueriui apie tikrą politinių kalinių būklę. Atvirkščiai, jis turėjo įtikinti Pauerį, kad visi politiniai kaliniai laikomi taip, kaip ir jis, Paueris. Tačiau, gali įvykti pripuolamų atsitikimų: pamatys Paueris, pasivaikščiojimo metu, išbadėjusią

figūrą kalėjimo rūbuose, arba suriks kas nors ligoninėje, arba kameroje (taip, kaip mes neretai girdėjome) — tai estas privalo sugalvoti amerikiečiui kokį nors įtikinantį paaškinimą. Bendrai, buvo reikalaujama, kad tas estas, kaip galima, mažiau pasakotų Paueriui apie SSSR gyventojų gyvenimą laisvėje, vieton to, jis turėjo užimti Pauerį kalbomis apie kiną, literatūrą, sportą ir t.t. Tuo būdu, bergždžios buvo kai kurių mūsų kalinių svajonės, kad Paueris, sugrįžęs į Ameriką, galės papasakoti apie tą pragarą, kuriame mes gyvename, nes tikro kalėjimo gyvenimo Paueris nė nepauostė... Daugelis pavydėjo tam estui ir jo gyvenimo sąlygoms ir, kad po Pauerio, ir jis išeis į laisvę. Tačiau, daugumas kalinių jį kaltino: nejaugi jis, sėdėdamas tik dviese su amerikiečiu, negalėtų papasakoti jam, kaip gyvena kiti kaliniai.”

“Bet pavydėjo be reikalo. Estą nepaleido, o apgavo. Po Pauerio paleidimo jį perrengė į kalinio rūbus ir perkėlė į bendrą kamerą, kur jis po keletos dienų nusizudė.”

Kiekvienas ilgiau gyvenęs sovietų valdžioje, galėtų įdėti savo įnašą į vieną, kitą puslapį dar neparašytos Sovietų Sąjungos istorijos. Visos žinios, kurios padeda suprasti ten gyvenimą, yra labai vertingos, nes jos apšviečia mažai žinomą ir paslaptinę sovietų pasaulį. Žinoma, kiekvienas žmogus, atskirai tegalėjo išgyventi tik mažą dalį to bendro kartaus patyrimo, tačiau jis galėtų šį tą papasakoti savo kančių draugams ir pašaliečiams. Viena iš sovietų sistemos ypatybių yra ta, kad sovietų piliečiai labai mažai supranta apie daugelį dalykų, kurie ten vyksta. Kaip Solovjovas sako: “Akmuo, įmestas į vandenį, ten nesukelia vandens paviršiuje sklindančius ratus.”

Straipsnio pradžioje išvardintų autorių dalis parašė savo veikalus Sovietų Sąjungoje, iš kur tos knygos buvo slaptai išgabentos. Kita dalis — Sovietų Sąjungą jau palikę. Tačiau ir vieni, ir kiti, įgijo ilgametį lagerio, arba kalėjimo pragaro stažą ir aprašė tą, ką jie išgyveno ir ką savo akimis matė. Kadangi dauguma jų aprašo laikotarpį po II Pasaulinio karo, kai Pabaltijo valstybės jau buvo okupuotos, tai tas knygas beskaitant, neretai galima užtikti lietuvišką pavardę, estišką, arba latvišką, kurios minimos sąryšyje su vienu, ar kitu atsitikimu. Ir visur, kur kalbama apie pabaltiečius, jaučiama tam tikra pagarba, kai ta pavardė, arba tautybė (lageriuose pavardė, kalinių tarpe, nevaizina jokie vaidmens) minima:

“... du estai, lyg tikri broliai, sėdėjo ant žemos cementinės plytos ir drauge, iš eilės, rūkė pusę cigaretės iš vieno ir to pat mundštuko... jie laikėsi vienas su kitu, lyg vienam, be kito, oro neužtektų... ir valgė jie viską pusiau, ir miegojo drauge. Tačiau, jie nebuvo broliai ir susipažino

jau čia 104-je brigadoje. Vienas jų buvo žuvininkas iš pajūrio, kitas gi, Estiją bolševikams okupuojant, mažas vaikas būdamas, tėvų buvo išvežtas į Švediją. Užaugęs, jis savo noru sugrįžo į Estiją baigti institutą.”

“Štai, sakoma, tautybė nieko nereiškianti, kiekvienoje tautybėje randasi ir blogų žmonių. Tačiau estų tarpe, kiek jų Suchovas matė — blogų žmonių jam nepasitaikė...” (Solženicinas, “Viena diena Iv. Den. gyvenime”, 45 psl.).

Su lietuviams pirmą kartą susitinkama 1941 metų vasarą, po vokiečių-sovietų karo pradžios: “... trečią dieną mes turėjome išžygiuoti iš Podorožjės. Išilgai kelio stovėjo sargybių eilės, kad niekas nemėgintų pabėgti. Pro mus žygiavo naujai atvykusiųjų suimtųjų transportai... Staiga, kelyje viskas sujudėjo. Į sandėlius, iš kurių mes tik ką išėjome, varė naują transportą, tai buvo, tikrai, fantastiškas vaizdas:

Tai buvo lietuvių grupė — tiesiog iš Kauno. Paskutinėmis dienomis prieš vokiečių puolimą, iš Lietuvos išvežė dešimtis tūkstančių politinių suimtųjų — visą lietuvišką elitą: buržuaziją, inteligentus, valdininkus ir, bendrai, kiekvieną, kuris atrodė “įtartinas”. Iš karto buvo matyti, kad tai buvo “naujieji”, neturintys jokio supratimo kur ir kam jie vežami. Visi jie dar buvo padorios ir išsigandusios išvaizdos, tai buvo procesija iš ano pasaulio. Ėjo patricijai ir senatoriai, rabinai kailinėse kepurėse, advokatai ir bankininkai, išpūdingi pilvočiai, žydai ir ne žydai, apsirengę neaprašomais kailiniais, paltais, o paskui juos nešė ir vežė juokingai dideles dėzes, puikius odinius lagaminus, būk tai jie važiavo į Rivieros kurortą. Jų pasirodymas iššaukė sensaciją, sargyba ir urkos (taip lageriuose vadinami kriminaliniai nusi kaltėliai) žiūrėjo į juos ir perdavinėjo vienas kitam: lietuviai atvažiavo! Tokių dar nebuvo! Štai, tas, su barzda, ministeris!

Mes žiūrėjome į tas gražiai nukirptas barzdas, į tuos auksinius pensne, į tą kalną bagažo ir vaizdavomės sau, kas su tuo visku bus ryt dieną, kai juos išvarys į etapą, pėsčiom, už šimto kilometrų. Kaip vaikiškai nai viems reikia būti, kad tokiam stovyje atvykti į Podorožję!

Vėliau mes gavome žinių, kad tik nedidelė dalis jų liko gyvi lageryje” (J. Margolinas, “Kėlionė į ZeKa [ze-ka—sutrumpintai “zakliučennji” =suimtas, surakintas] kraštą”, 168-169 psl.).

Taip atrodė, tur būt, Olandijos ir Belgijos žydai, kai juos keleiviniais traukiniais vežė į Aušvico gazo kameras. Tų žydų kančios baigdavosi Aušvice pirmą dieną atvykus, šituos gi laukė metai lagerio. Kažin kieno mirtis buvo lengvesnė — kas žino?

(Bus daugiau)

Lenkų emigracijos nesutarimai

Zemiau aprašomi įvykiai liečia mūsų sostinę Vilnių, todėl su jais susipažinti pravartu ir mums.

Pogrindyje veikusios Lenkijos Krašto Armijos karių sambūrio Londone vyr. vadovybė 1971 m. išleido 44 psl. brošiūrą *Pod Pręgierzem* (Po gėdos stulpu), kurioje surinkti lenkų laikraščiuose *Nowy Swiat* (New York) ir *Tygodnik Polski* (Australija) spausdinti straipsniai apie žymaus lenkų rašytojo ir publicisto Jozef Mackiewicz veiklą Vilniaus krašte pirmosios bolševikų ir vėliau vokiečių okupacijos metu (1940-1943). Pagrindą šiai polemikai sudarė neseniai J. Mackiewicz išleista knyga *Nie trzeba glosno mowic* (nereikia garsiai kalbėti), kurioje autorius aštriai kritikuoja Armija Krajowa veiklą okupacijų metu. Tam tikri lenkų emigracijos sluogsniai taip pat negali užmiršti, kad tas pats J. Mackiewicz, Lietuvai atgavus Vilnių ir jo apylinkes, išspausdino Kaune leidžiamose Lietuvos žiniuose straipsnį, remiantį lietuvių teises į Vilniaus kraštą („poparl litewskie dązenia do zagarnięcia części polskiego terytorium“) ir aštriai kritikuojantį Lenkijos vidaus santykius.

Iš buv. Civilinio Pasipriešinimo Vadovybos viršininko Stefan Korbonski straipsnių paaiškėja, kad pogrindyje veikusi Vilniaus vaivadijos taryba savo išleistu kodeksu buvo uždraudusi lenkams bendradarbiauti su okupacine vokiečių valdžia. J. Mackiewicz to draudimo neklausęs ir bendradarbiauęs okupacinės vokiečių valdžios lenkams leidžiamame dienraštyje *Goniec Codzienny*. Lenkų pogrindžio vadovybė to laikraščio redaktorių Czesław Ancerewicz ir J. Mackiewicz išpėjo liautis bendradarbiauęs, bet jie draudimo nepaklausė. Jūdviejų byla pateko į Krašto Armijos specialų teismą, pirmінinkaujama advokato Stanisław Ochocki. Šis teismas abu kaltinamuosius pripažino kaltais ir 1942 m. pasmerkė mirti. Vykdamt teismo sprendimą, 1943 m. Cz. Ancerewicz buvo nušautas. Tai atliko lenkų pogrindininkas ir rašytojas S. Piasecki. Krašto Armijos Vilniaus apskr. komendantas plk. Wilk-Krzyżanowski įsakymu mirties bausmės vykdymas J. Mackiewicz buvo atidėtas iki karo pabaigos. Tai atsitiko gal dėl to, kad J. Mackiewicz buvo ne tik žymus rašytojas, bet ir buvo kilęs iš garsios šeimos. Jo artimas giminaitis Stanisław Cat-Mackiewicz, anksčiau redagavęs Vilniuje lenkų laikraštį *Slowo* ir vėliau buvęs egzilinės lenkų vy-

riausybės Londono ministeris pirmінinkas, tuo metu Londono lenkų emigracijos sluogsniuose vaidinęs svarbų vaidmenį. J. Mackiewicz bylos metu pagrindinės Lenkijos valdžios delegatu Vilniaus kraštui buvo gimnazijos direktorius Zygmunt Fedorowicz.

J. Mackiewicz prisipažįsta, kad vokiečiai jį buvo pasikvietę dalyvauti Katyno žudynių tyrime, kad jis ten dalyvavęs ir kad savo išpūdžius aprašęs *Goniec Codzienny*, nes kitokios spaudos tuo metu nebuvo. Jis tvirtina, kad tyrimuose jis dalyvavęs su Lenkijos pogrindžio žinia ir pritarimu ir kad tyrimų davinių stenografinius užrašus buvo įteikęs Varšuvoje dviem pogrindžio atstovam ir Krašto Armijos Vilniaus komendantu padėjėjui.

Tačiau J. Mackiewicz nepripažįsta moralinės teisės St. Karbonski'ui kaltinti bendradarbiavimu su okupantu kitus, tuo tarpu kai pats Karbonski, būdamas paskutiniu Lenkijos egzilinės vyriausybės delegatu okupuotame krašte, bendradarbiavęs su rusų okupaciniais organais ir jų iškamša Lenkijos prezidentu Bieruta.

J. Mackiewicz jam prikišama bendradarbiavimą su vokiečiais griežtai paneigia ir tvirtina, kad visa ta byla buvo išpūsta tų lenkų, kurie komunistinę Rusiją laikė Lenkijos sąjungininku. J. Mackiewicz tvirtina, kad jis bendradarbiavęs su Lenkijos pogrindžiu, bet buvęs griežtai nusistatęs prieš pogrindyje veikusius komunistų agentus. Jis gerai pažinojęs ir rašytoją S. Piaseckį, nušovusį *Goniec Codzienny* redaktorių Ancerewicz. J. Mackiewicz dėl savo bylos buvo parašęs pagrindinei lenkų prokuratūrai skundą dėl neteisingo jo apkaltinimo ir pavedęs savo šios srities reikalus tvarkyti vienam savo bičiuliui pogrindininkui, kuris netrukus Gestapo buvo areštuotas ir nukankintas. J. Mackiewicz mano, kad šis jo bičiulis buvęs Gestapui įskustas, o jo skundas tik didele drąsa buvo išvogtas ir nepateko į Gestapo rankas. J. Mackiewicz tvirtina, kad lenkų pogrindžio sluogsniuose Varšuvoje, po Katyno įvykių atidengimo, vyravusi tendencija Katyno įvykius vertinti taip, tarytum ir patys vokiečiai būtų ir savo aukas Katyno miškuose užkasę. J. Mackiewicz su šiomis tendencijomis negalėjęs sutikti.

Kolegiškas ir Lenkų Žurnalistų sąjungos teismas, prie 2-ro Lenkijos armijos korpo Romoje, J. Mackiewicz'iaus bylą dar kartą nagrinėjo 1945 m., bet ir čia niekas konkrečių kaltinimų negalėjo pateikti ir tenkinosi tik girdėtomis paskalomis, todėl teis-

mas dėl įrodymų stokos bylą numarines.

J. Mackiewicz neneigia, kad jis galėjo būti nuteistas mirti, bet nurodo, kad specialūs teismai tik teoretiskai galėjo būti valstybės teismai, nes praktikoje šiuose teismuose dažnai buvo suvedamas politinės, asmeninės ir net kriminalinės sąskaitos.

Baigdamas savo aiškinimąsi, Mackiewicz apgailestauja, kad iki šiol Lenkijos tragedija nėra susilaukusi objektyvios informacijos. Ligšiolinė šios srities lenkų literatūra vaizduojanti tik lenkų sąžiningumą ir jų sudėtas aukas padedant Rusijai laimėti karą. Čia tik vaizduojama, kaip lenkai liejo vokiečių užnugaryje kraują, kad tik palengvintų bolševikams laimėti, ir kaip komunistai lenkams už tai atsidėjo.

J. Mackiewicz džiaugiasi, kad jis tokiose kovose nedalyvavo, ir jaučiasi laimingas, kad komunistai nesugebėjo jo apgauti.

K. J.

KAS GI NORĖTŲ MIRTI UZ KLAUSTUKĄ?

Vokiečių socialdemokratų partija nuo 1945 m. buvo griežtai prieššovietiška. Ji nepripažino jokių kompromisų su sovietų okupuota Vokietijos puse. Šiandien, tačiau, viskas pasikeitė. Partijos vadas, kancleris W. Brandtas, neišdrįsta kalbėti apie sovietų okupuotą zoną. Jis ją vadina „DDR“, kas reiškia Vokiečių Demokratinę Respubliką. Taigi, sovietų okupuota Vokietijos dalis jam reiškia demokratinį valdymąsi.

Dar ir kaikuriuos kitos vokiečių partijos yra tų pat pažiūrų. Senieji, tvirti principai griūva, o naujų dar nėra. Trūkumas principų politikoje yra ryškus netik Vokietijoje, bet ir visoje šių dienų Europoje.

Tai sovietų pergalės ženklai. Nežiūrint pralaimėjimų tolimuose žemės kamuose, Sudane ir Maroke, sovietai griežtai valdo netik savo teritorijoje, bet laimi įtakos ir artimuosiuose ir netaip artimuose kaimynuose.

Peržvelgę šio amžiaus istoriją pastebime, kad sovietų pergalės politinėje arenoje nėra atsitiktinės, jos yra visai logiškos ir užtarnautos, nes jų priešai — Vakarų demokratijos, yra įgimtai silpnos dviejuose lemiamuose frontuose, būtent, užsienų politikos ir kariniame.

Šie du frontai turi bendrus keturis pobūdžius:

1. Juose būtinas viršesnis išnykimas ir patyrimas, be to laisvė nuo masių įsikisimo.

2. Būtinas slaptumo išlaikymas, pateikiant publikai tik labai bendro po-

(nukelta į virš 3 psl.)

Ant rašomojo stalo besikrapštant

JURGIS GEDIMINĖNAS

I

Šlankt nesnigo ir nereikia kasti sniego, o darban eisiu tik poryt, tai, pagalvojau, malonu bus ištiesti kojas ir ką nors įdomaus paskaityti, tačiau mano svajones ir planavimą nutraukė "boso" (žmonos) balsas įsakydamas susitvarkyti rašomąjį stalą ant kurio esanti tokia netvarka, tiek visokių popiergalių, laikraščių iškarpu, nuotraukų ir laiškų prikrauta, kad ji negalinti net dulkes apšluostyti...

Sekdamas nerašytą taisyklę, kad su savo viršininku neprotinga ir ne-naudinga pradėti ginčą, tačiau iškilus nuomonių skirtumui galima įsakymus lėtai vykdyti, ar bent dalinai ignoruoti, žinoma, taip kad neprisi-kabintų už įsakymų nevykdymą, sėdusi prie savo rašomojo stalo ir pradėdau krapštytis laikraščių iškarpu, senų žurnalų, laiškų ir kitokių popier-galių krūvoje.

"Kam laikai visą krūvelę švenčių sveikinimų ant savo stalo? Ar nežinau kur kiti sveikinimai padėti?" užklausia dar vis mano kambaryje besilankiojanti žmona.

Paaiškinau savo gyvenimo draugei, kad keliolika sveikinimų palikau ant savo stalo, nes ant jų prirašyta po keletą sakinių, o kai kuriuose net ištisi laišukai. "Matai, pasirodo, kad labai praktiškų giminių ir draugų turime, kurie net du zuikdu vienu šūviu nušauka: pasveikina su šventėmis ir suteikia apie save žinių, o tai yra daug maloniau gauti negu paprastą sveikinimą tik su vardu, ar pavarde, nors ir tai jau įrodo, kad sveikintojas dar gyvas... Jau artėja tokie laikai", tęsiu toliau, "kad mes Kalėdų sveikinimų niekam nerašysime, nes yra tikra nesamone sugaišti kelias dienas laiko parašant ligi 100 kortelių ir adresų. Man labai pradeda patikti naujas išradimas, kad vietoj šventinių sveikinimų paaukojame kokiam nors gražiam lietuviškam reikalui, kaip Kanados Lietuvių Fondui ar Vasario 16-tosios gimnazijai, arba kad ir lietuviškiems laikraščiams. Aš nesakau, kad reiktų aukoti po šimtinę, bet 10-20 dolerių atrodytų pilnai mums, kaip prastiems žmogeliams, pakaktų ir tik reikia pagalvoti kokios gražios sumos pinigų lietuviškiems reikalams susidarytų, jeigu didesnis skaičius tautiečių pasektų tuo pavyzdžiu," stengiuosi įtikinti žmoną.

"Ką tavo draugai, giminės ir senos simpatijos pagalvos negavę švenčių sveikinimo?" dar vis nenori nusileisti žmona.

"Artimi draugai, ar giminės gali laišką parašyti, nes mes su jais vis tiek susirašinėjame, o vietiniai, kas nori, gali telefonu pasveikinti, ar švenčių proga aplankyti! Štai, dar viena problema kaip ir išspręsta," šypsodamasis tęsiu pasikalbėjimą.

"Tu viską nori skubiai, greitai ir pigiai išspręsti, nenusileidžia žmona: "Firmausia nutraukėi Kalėdų dovanėlių siuntinėjimą jauniems gimnainaičiams, kurių nemažą skaičių turime J.A.Valstybėse ir čia, Kanadoje, o kai dabar jau ir sveikinimus nustosime rašyti, tai giminės ir draugai pradės garsiai galvoti, kad mūsų jau nebėra šioje ašarų pakalnėje, arba kad mes pasidarėme visai pigūs"... dar vis nenusileidžia žmona.

"Nenorėdamas užžėsti mūsų bereikalingą ginčą aš tik tiek tepridėsiu, kad jeigu JAV negali būti viso pasaulio policininku, tai aš negaliu būti visiems Kalėdų Seneliu... Gi dabar, jeigu jau uždavei darbą, tai netrukdyk", pasakiau norėdamas užbaigti pasikalbėjimą.

"Kam pas save ant stalo laikai lapkričio ir gruodžio mėnesių "Reader's Digest"? Ar nežinau kur jų vieta?" dar vis mane tvarko "bosas".

"Šiuos du 'R.D.' egzempliorius laikiau parodyti mūsų vienturčiui kai jis buvo parvažiaavęs Kalėdų atostogų. Aš iš jo veido matau, kad jis nevisuomet tiki, arba laiko gerokai perdėtomis, ar net nevisai patikimomis istorijomis, kai aš jam pradėdau pasakoti apie komunizmo blogybes, ne-teisingumą, žiaurumą, begėdišką propagandą ir raudonųjų Kremliaus agentų skverbimąsi kiekviename laisvojo pasaulio kampelyje."

"Nebereikalo sovietinės Lietuvos spauda tokius kaip tu vadina kapitalistų bernais, propagandistais ir, ka-butėse, Lietuvos laisvintojais, ar vado-tojais," pasakė žmona išeidama iš kambario, o aš imu vartyti "Reader's Digest" knygeles, bet trumpai pagalvojęs, vėl pašaukiu žmoną, kad pilnai užbaigus pradėtą pasikalbėjimą, kitaip sakant, kad turėčiau progos paleisti atsisveikinimo salve:

"Aš žinau, kad tau, kartais, yra nesuprantama ir tu garsiai šaipaisi, kai aš praleidžiu po keletą savo liuos-laikio valandų rašydamas ką nors lietuviškiems laikraščiams, arba kai, tobulai nemokėdamas anglų kalbos, rašau ilgoką antikomunistinį laišką į vietinį anglišką dienraštį, ar noriu ką nors iš angliškos spaudos "sulietu-vinti" mūsų laikraščiams.

Visa tai galima pavadinti dalele savo buvimo, pateisinimu čia tremtyje, ar net kova prieš komunizmą, kada mūsų tėvynė yra okupuota raudonųjų vandalų, kuriems, kad ir nedideliai šios rūšies darbai labai nepatinka, o tai, ir pati sakai, matyti iš komunistinės lietuviškos spaudos.

Matai, kai aš buvau jaunas vyras, tai niekuomet nedovanodavau mane atstūmusiai merginai, o mane iš Lietuvos išvijusiam komunizmui aš nedovanosiu ligi grabo lentos... Visa tai, kas tau atrodo, kartais, bereikalingas laiko gaišinimas, yra mano keršto dalelė.

Aš jokiū būdu nepateisinu daugelio mūsų tautiečių inteligentų (ar tokiais save skaitančių!) laikyseną ir gyvenimo būdą čia, Š. Amerikoje, kuris susideda ir koncentruojamas, be darbo fabrike ir asmeninių malonumų, tik laišinių ant nuosavo pilvo ir san-taupų auginimo, o pasiteisinimui, kitų, kuo nors pasireiškiančių tautiečių kritika. Žinoma, ne visi tautiečiai gali būti įvairiose valdybose, komitetuose, prisidėti prie antikomunistinės propagandos, ar spaudos palaikymo darbo, ar kitokioje lietuviškoje veik-loje, bet čia turėtų būti lyg ir nerašyta taisyklė, kad kuo mažiau pasi-reiški savo veikla, tuo plačiau atida-ryk lietuviškiems reikalams savo pi-niginę ir nekritikuok dirbančiųjų. Ta-čiau praktikoje — gyvenime mes vis-ką matome atvirkščiai.

Gi tokiems, nei darbu, nei pinigais neprisidedantiems ir paniekos ver-tiems tautiečiams aš turiu pasiūlymą, kad jie, dievinantieji dolerį ir pamo-tišką Š. Amerikos kraštą, o pamiršę Lietuvą ir lietuviškuosius reikalus, suorganizuotų rinkliavą Stalino pa-minklo statymui, nes jeigu ne tas, nelemtojo prisiminimo, Džugašvilis, tai jie šį kraštą, su turimu ištaigingu ir viskuo pertekusiu gyvenimu, būtų matę kaip savo ausis..."

"Man tai suprantama ir be tavo pamokslo, o smegenų plovimas man irgi nereikalingas... Nebereikalo sū-nus sugrįžęs atostogų juokauja, kad pirmas dalykas parvykus namo, tai tavo daromas "smegenų plovimas", užbaigę pasikalbėjimą žmona, o aš vėl pradėdau vartyti ant stalo gulinčius "Reader's Digest" knygeles pagalvojęs, kad tas "smegenų plovimas" tikrai reikalingas kai kuriems iš mūsų jaunųjų atžalų, nes jau turime sa-vųjų jaunuolių protestuotojų, demons-truotojų, kairiųjų radikalų ir net hi-pių tarpe, o jiems smegenų plovimą, turbūt, įvykdė netikė auklėtojai mo-kyklose ir blogi draugai.

Man labai patinka "Reader's Di-gest" mėnesinis, kišeninio formato, 200-300 puslapių, leidinėlis-žurnaliu-

kas, einąs jau 50 metų, spausdinamas 13 kalbų 24 valstybėse, turis virš 100 milijonų skaitytojų, kurio kas mėnuo parduodama virš 29 milijonai egzempliorių. Be spausdinamų rinktinių straipsnių, ar straipsnių santraukų iš kitų laikraščių, kiekvieno leidinio gale duodama kokios nors vertingos knygos santrauka. Prenumeruoju šį leidinį jau virš 20 metų ne tik tai todėl, kad atrandu įvairių įdomių dalykų pasiskaityti, bet ir kad, paties "R.D." savininko ir įkūrėjo De Witt Wallace žodžiais, "R.D." daugiau negu bet kuris kitas didesnis laikraštis ar žurnalas, pastoviai ir nuolat atidengia komunizmo blogybes ir suktybes. Nors "R.D." turinys truputį keičiasi, nes dabar 60% medžiagos parušia patys (10,000!) "R.D." darbuotojai, bet antikomunistinis nusi-statymas visai nepasikeitė ir nemažėja.

Štai, vartau "R.D." praėjusių metų lapkričio mėn. egzempliorių, kurio pabaigoje 50 puslapių ilgumo knygos santraukoje labai vaizdiškai aprašomas sovietų sąmokslas nuversti valdžią Meksikoje. Šios tragedijos buvo išvengta pernai pavasarį Meksikos vyriausybei išaiškinus ir suėmus sąmokslininkus, išstremiant sąmokslu vadovus — 5 sovietų ambasados vyriausius pareigūnus, kurie, paaiškėjo, visi buvo garsiosios sovietų KGB agentai, o priedo buvo atšauktas Meksikos ambasadorius iš Maskvos. Meksikos saugumas suėmė sovietų užverbuotus ir specialią mokyklą Šiaurės Korėjoje užbaigusius vietinius agentus, atrado jų slaptus karinio parengimo centrus, jų slapstymosi vietas, ginklų bei sprogstamosios medžiagos sandėlius ir, tuo būdu, Meksikos saugumo viršininko žodžiais, Meksika nepavirto antruoju Vietnamu!

Tai kas atsitiko Meksikoje yra tik-tai maža dalelė visame laisvame pasaulyje vykdomo sovietų plano, jų saugumo KGB agentų vykdomos subversijos (nelegaliomis priemonėmis valdžios nuvertimo), o tai patvirtina visai neseni įvykiai Lotynų Amerikoje, Afrikoje, Azijoje ir Europoje (1971 m. Ekvadore, 1969 m. Etiopijoje, 1963 ir 1970 m. Konge, 1968 m. Kolumbijoje ir 1971 m. Turkijoje ir Britanijoje), kurie primygtinai ir pakartotinais įrodo, ne tik sovietų šnipinėjimą, bet ir pastangas nuversti kraštų vyriausybes, ar bent vykdyti paruošiamąjį griaunamąjį darbą, remiant kairiuosius radikalus, parengiant teroristus ir pan. Štai, ir visai neseniai laikraščiuose matėsi žinutė, kad New Yorke amerikiečių FBI suėmė ruskelį V. I. Markelovą, dirbusį Jungtinėse Tautose vertėju, norėjusį išgauti iš amerikiečių inžinieriaus vieno naujausio amerikiečių sprausminio kari-

nio lėktuvo planus. Šitokias ir panašias gyvenimiškas istorijas, ar tikriau sakant, faktus, turėtų paskaityti visi laisvame pasaulyje gyvenantieji žmonės, kurie juokiasi iš komunizmo grėsmę matančių, sakydami, kad religiniai reacionieriai matą komunistus po kiekviena lova... Šis pasakymas paimtas iš kito "R.D." straipsnio liečiančio pasaulio bažnyčių tarybą (The World Council of Churches). Praėjusių metų lapkričio ir gruodžio mėn. "Reader's Digest" tūlas Clarence W. Hall, savo labai gražiai ir išpūdingai parašytuose straipsniuose, nagrinėjo pasaulio bažnyčių tarybos veiklą. Pirmame straipsnyje "Ar mūsų bažnyčios privalo finansuoti revoliuciją?" aprašoma, kad skelbdama rasinio teisingumo evangeliją, p.b. taryba naudojo savo įtaką ir surinktus bažnyčių pinigų maištų, sukilimų ir smurto bei prievartos veiksmų rėmimui. Ši, 1948 m. įsteigta, p.b. taryba, veikianti 83 kraštuose, padėjusi įsikurti dešimtis tūkstančių išvietintųjų asmenų ir šelpusi maistu milijonus pasaulio alkanųjų, pakeitė savo veiklą ir propagandą komunizmui naudinga ir reikalinga kryptimi, kai tik jom buvo priimti bažnyčių atstovai iš komunistinių kraštų. Štai, iš p.b. tarybos \$200,000 paskirtų laisvės judėjimų parėmimui teko daugiausia Pietų Afrikoje. Pasirodė, kad 14 iš 19 šelpiamųjų yra įsivėlę į partizaninę veiklą, o dauguma iš jų yra tikri teroristai, gauną ginklus iš Sovietų Sąjungos. Šioji p.b. taryba, visą laiką smerkianti Vietnamo karą, pravedė rinkliavą surinkti \$210,000 sušelpimui amerikiečių karinės prievolės dezertyrų, gyvenančių Kanadoje ir Švedijoje, o p.b. tarybos jaunuomenei leidžiamas žurnalas "Risk" padrasina karinės prievolės vengimą, kas gali būti laikoma išdavimo paskatinimu.

Kai kurių šios p.b. tarybos narių pareiškimai yra paprasti absurdai-nesąmonės. Štai, šioje taryboje dažnai minimas ir žinomas episkopų teologas William Stringfellow yra rašęs, kad sulyg evangelijos Jėzus buvo ne "nonkonformistas", ne protestuotojas, bet kriminalinis revoliucionierius... Kitas, Harvey Cox, teologijos profesorius Harvardo universitete, neseniai pareiškė, kad Jėzus mirė mirtimi rezervuota nusikaltusiems maištu.

Visas p.b. tarybos nesąmonės, nepateisinamas pareiškimas ir darbelius būtų perliga istorija šiame straipsnyje surašyti, tačiau reiktų pastebėti, kad iš visų bažnyčių ypatingai pasižymėjo presbiterionų bažnyčios vadovybė JAV-se, paskirdama žinomas komunistės — revoliucionierės Angelos Davis gynimui teisme \$10,000 ir net \$25,000 gynimui teisme "Juodosios

Panteros" narių, apkaltintų sąmokslu susprogdinti valdinius pastatus.

Iš surinktų davinių ir pasisakymų spaudoje atrodo, kad pasaulio krikščionys yra giliai susirūpinę p.b. tarybos naiviais darbais, bei viešais pareiškimais ir keliamas klausimas kur dingio galingieji krikščionybės ginklai, kaip susitaikymas ir meilė, kurie ilgus amžius turėdavo įtakos žmonijai ir bendruomenėms. Didelį nepasitenkinimą šiuo reikalu reiškia Vakarų Vokietijos bažnyčios duodančios p.b. tarybai apie ketvirtadalį jos surinkamų milijoninių sumų, o protestuojantieji pasipiktinę balsai girdimi ir visoje Š. Amerikoje.

Kažkas nevisai tvarkoje yra su kairiomis bažnyčiomis ir kai kuriais kunigais, o tam įrodymus galime atrasti spaudoje. Štai, kad ir dabar vykstantis JAV-se teismas, kuriame iš 7 kaltinamųjų 6 yra katalikų kunigai ir vienuolės, kaltinami prezidento Niksono padėjėjo Kissingerio planuotu pagrobimu ir sąmokslu susprogdinti šildymo vamzdžius Vašingtone vyriausybės pastatų pagrindžio tunelių sistemoje.

Arba, štai, įvykdęs dvejus metus nusitęsusių ir \$500,000 kaštavusių studiją, kunigas-sociologas Andrew Greeley, kunigystės studijų direktorius, visai neseniai pareiškė Čikagoje (Time, vasario 21 d. 1972 m.), tam reikalui vyskupų ir kunigų komitetui, kad dabartinė bažnyčios vadovybė yra moraliai, intelektualiai ir religiniai subankrutavusi.

Užbaigdamas šią temą aš nedarysiu jokių išvadų, bet būtinai sužinosiu ar mano vietinė katalikų parapija, o taip pat ir lietuvių bažnyčios Kanadoje ir JAV-se remia surinktais iš parapijiečių pinigais šią komunistų infiltruotą pasaulio bažnyčių tarybą ir, priedo, ką sako dvasinė vadovybė tokiam kunigui kaip James Groppi (Milwaukee, JAV), kuris vadovavo amerikiečių delegacijai "pasauliniame taikos kongrese" Versalyje, prie Paryžiaus, kur suvažiavę iš 75 valstybių komunistų atstovai "teisė" JAV-es.

Mano rašymą nutraukia į kambarį įėjusi žmona, kuri sako, kad neseniai gautame "Drauge" yra tokių dalykų, kurie man nepatiks, bet vertėtų juos paskaityti. Paskubomis vartau minėto laikraščio II-ją dalį, kurioje atrandū, kad šiuos 1972-sius metus Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (vad. UNESCO) paskelbė tarptautiniais knygos metais. Rezoliucijoje numatoma kuo plačiau paskleisti knygas pasaulyje, palengvinti jų įsigijimą, ypač nepasiturinčios masės, ir tuo kovoti už taiką, žmogaus teises ir t.t.

Kiekvienas kam rūpi kultūra, gerbūvis ir taika pritaris tokiam kilniam

Partizanai ir partizanė

*Į Lietuvą žiemojančią einu
Prie kryžių stovėsiu smūkeliu
Milžinkapiuos varpais nakčia skambėsiu,
Kad speiguose po stora miline
Neliatų plakus Lietuvos širdis.*

Balys Sruoga

Per Viesulo kuopos sanitarijos seserį Dalią, mus pasiekė žinia, kad į mūsų štabo rajoną yra pervežtas iš Kauno, mūsų rinktinės Ainio kuopos, kovotojas Erelis. Puolant enkavedistus Žilavodėje, jis buvo sužeistas — sužalotas kaulas augščiau kelio. Parūpinus netikrus dokumentus, buvo paguldytas buvusiojo Raudonojo Kryžiaus ligoninėje Kaune, tariamai, arklio įspirtas. Ligoninėje tikrą padėtį žinojo tik gailėstingoji sesuo Nastė. Kadangi ligonines sekė enkavedistai, įtardami, kad gali būti gydomi partizanai, po dvejetos savaitių Erelio kojos gydymo, sesuo Nastė pastebėjo enkavedistus įtariant Erelį esantį partizanų, todėl, neatidėliojant, naktį, Erelį iš ligoninės išgabeno. Nastei pavyko su Ereliu atsirasti savo tėviškėje, kur jinai žinojo esant partizanų dalinį. Negalėdama tiesioginiai tuojau susisiekti, Erelį patalpino svirne ir slaugė iki jis sustiprėjo.

Vieną dieną Nastė susisiekė su Ainio kuopos vyrais ir jie vyko pasiimti Erelį iš Nastės tėviškės. Ties Plutiškėmis užėjo ant enkavedistų pasalų ir kautynėse, Nastei teko dengti jos palydovų pasitraukimą. Nastė pasirodė gerai valdanti ne vien medicinos priemones, bet ir automatą, kurį gavo iš Ainio kuopos. Kai rusas, apie 60 metų atstu, išsivertęs iš griovio, taikėsi kulkosvaidžio mirtina salve nuskinti besitraukiančius Nastės palydovus, ji žaibo šuoliu, iš šalikelės pašoko ant kelio ir vienu metu prabilo dvi trumpos automatinės salvės — ruso kulkosvaidžio ir Nastės automato...

Kai pasiekė pirmuosius pamiškės medžius, Nastės palydovai atsisuko atgal, pamatė keletą enkavedistų, bėgančių iš buvusių šalikelėje krūmokšnių, prie ruso su kulkosvaidžiu, kuris raitėsi pagriovyje; kiti du — link vidukelėje kniūpsčiai gulinčios Nastės. Trumpą tylą, ūmai, perskrodė Nastės automato serija, nuo kurios sukrito abu link jos bėgusieji rusai. Po to sekė ilgos automato serijos...

Savo drąsa ir gyvybe, Nastė išgelbėjo dar du Lietuvos laisvės gynėjus.

(Iš Daumanto "Partizanai")

sumanymui. Neraštingumas dar ir šiandien tebėra opi žmonijos problema. Pasaulyje dar daug tamsos ir atsilikimo. Nežiūrint filmų, radijo, televizijos suklestėjimo, knyga išlieka svarbiausiu informacijos šaltiniu, nes auklėja, ugdo savarankišką mąstymą ir gaivina vaizduotę. Tačiau, kadangi šią rezoliuciją UNESCO pasiūlė Sovietų Sąjunga, tai straipsnio autorius (Pr. V.) greitai atranda kur yra "šuo pakastas": pasinaudodami tarptautiniais knygos metais sovietai nori pasaulyje dar plačiau paskleisti Kremliaus ideologiją, kad visuose forumuose aldėtų tarybinės literatūros ir sociologijos balsas, kad visur milijoniniu tiražu būtų formuojama žmonių nuomonė, o dirva, naujagimių neišsivysčiusių tautų tarpe, yra nepaprastai viliojanti...

Straipsnio autorius paima iš sovietinėje Lietuvoje leidžiamo "Lit. ir Meno" 5-jo numerio ištrauką, kur rašoma, kad knyga, kaip buvo taip ir ateityje liks viena svarbiausių visuomenės nuomonių formavimo priemonių ir prisimena dar iš pirmojo bolševikmečio "knyginę bičiulystę", kur, su devizu "knyga liaudžiai", Lietuvoje išdygo marksizmo-leninizmo raštai,

o lietuviškoji knyga, kaip nerealaus "brudas" atsidūrė rūsyje, pasmerkta sudegtinimui.

Tikrai yra geniali straipsnio autoriaus ideja, kad mūsų išeivijos ir visų pavergtųjų tautų politiniams ir kultūriniais sluoksniams, ta pačia tarptautinių knygos metų proga, vertėtų kreiptis į UNESCO ir teirautis, kodėl Sovietų Sąjunga, būdama tarptautinių knygos metų iniciatorė, dar vis savo teritorijoje paneigia knygos laisvę? Kodėl neįsileidžia net nieko bendro su politika neturinčių išeivių knygų — prozos, poezijos, mokslinių veikalų ir kur religinių raštų laisvė?

Iš tame pačiame "Draugo" egzemplioriuje patalpinto laiško paaiškėja, kad Lietuvos raudonieji okupantai bijo, ne tik išeivijos knygų, bet ir gaidų. Tautietis A. Visminas pasiuntė iš New Yorko į Vilnių jau anksčiau įvykusių dainų švenčių repertuarus — gaidas, o jų tarpe ir Br. Markaičio kantatą "Vilniaus Varpai".

Gaidų siuntinys dingio ir tik po pakartotino pajieškojimo paaiškėjo, kad siuntinys buvo Vilniuje konfiskuotas, nes "siuntinio medžiaga įžeidžianti valdžią ir jos nusistatymą"... Tolesni komentarai yra nereikalingi, nes, at-

rodo, kad net išeivijos muzika ir gaidos gali sugriauti, ar nuversti Sovietijos valdžią! Šis įvykis yra įsidėmėtinas ypač tiems tautiečiams, kurie pasisako už kultūrinį bendradarbiavimą su sovietine Lietuva.

Gi, kalbant apie, man niekuomet nepatikusią, skolose paskendusią Jungtinių Tautų organizaciją, kurioje užsimaskavę ir net atvirai veikia komunistų atstovai, agentai ir šnipai, o didelį balsą joje ir įtaką pasauliui turi Sovietų Sąjunga, vis atsisakinėjanti sumokėti savo milijonines skolas šiai, visais atžvilgiais, subankrutavusiai organizacijai, tai man labai patiktų, kad JAV, jeigu ir neišstotų iš jos, tai bent sumažintų savo piniginę paramą tik nubaudimui už visus prieš ją nukreiptus balsavimus ir pažeminimus, kokiu buvo, kad ir nacionalistinės Kinijos išmetimas iš šio komunistų lizdo.

Nepatiko man ir buvęs JT sekretorius U Thant, pataikavęs komunistams. Spėju, kad norėdamas savo poste išsilaikyti bus priverstas komunistams pataikauti ir dabartinis JT sekretorius austras Kurt Waldheim, buvęs Wehrmachto karys.

(II dalis sekančiame nr.)

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

L.Š.S.T. STIPRIAI PARĖMĖ JAUNIMO INFORMACIJOS CENTRĄ

Vasario 18 dieną s-gos p-kas V. Tamošiūnas sušaukė Detroito Lietuvių Namuose posėdį skubiems ir einamiesiems reikalams aptarti. Savo kvietimuose jis painformavo valdybos narius, kad į LŠST kreipėsi JIC p-kas Gintaras Karosas, prašydamas gelbėti kritiškoje finansinėje būklėje atsידūrusį JIC. Į posėdį p-kas pakvietė ir Detroito gyvenančius spaudos žmones. Iš Bostono taip pat atskrido ir G. Karosas, kad galėtų visą reikalą pristatyti.

Pradėjęs posėdį s-gos p-kas paprašė G. Karosą supažindinti su esama JIC būkle. G.K. supažindino su to centru tikslais, bendradarbiais, ateities planais bei davė 1972 metams sudarytą sąmatą. Jis pabrėžė, kad jei nebus gauta skubi pagelba, JIC nebegalės toliau veikti. To centro Detroito atstovas, "St. Butkaus" kp. Jaunimo sekcijos vadovas Robertas Selenis paantrino G.K. prašymą, pabrėždamas — ir turtingiausios organizacijos be jaunimo ilgai negyvuostancios.

Likę vieni LŠST centro v-bos nariai vienbalsiai nutarė, kad reikia padėti ir JIC gelbėti nuo užsidarymo, tačiau, kadangi s-gos izdas yra labai kuklus, tai paskyrė \$1000 dol. šioms metams ir kuopos bus prašomos iš savo lėšų, tą centrą remti. Be to, pats jaunimas per Jaunimo sekcijas turės ieškoti būdų trūkstamas lėšas sukelti. Grįžus į posėdį jaunimo atstovams, p-kas pranešė apie nutarimą ir ten pat įteikė dar ir antrą tūkstantinę. Ta tūkstantinė iš labai ir labai kuklaus senosios kartos a.a. Juozo Tumšos palikimo, kurio laidotuvėmis rūpinosi s-gos p-kas, būdamas jo palikimo administratorius. J. Tumša, už globą ir rūpestį juo, skyrė p-kui pinigų sumą, tačiau p-kas jos nepasiėmė, o paskyrė taip svarbiu jaunimo dirbamam darbui ir tuo būdu išpildė velionio valią.

Velionis buvo mažamokslis, kuklus, bet taurus, geraširdis lietuvis, todėl nesukrovė nei dešimties tūkstančių visą amžėlį sunkiai fabrike dirbdamas. Jis gausiai šelpė gimines Lietuvoje, leido juos į mokslus. Po II Pa-

saulinio karo sudarė darbo ir gyvenviečių sutarčių daugeliui tautiečių. Juos, į Detroitą atvykusius, nuoširdžiai rėmė. Daugeliui išprašė darbus tame pačiame fabrike, kur ir jis dirbo. Jaunimo Informacijos Centro atliekamas darbas, tebūnie to senelio gerų darbų tęsa. G. Karosas, anksčiau išsireiškęs, kad elgetauti esą labai sunku, tur būt nesitikėjo pas šauilus tokios gausios paramos ir tokio šilto priėmimo sulaukti, todėl karštai padėkojęs už paramą, prižadėjo, kad JIC neapvils šauilų. "Stasio Butkaus" kp. šauilis, fotoreporteris Kazimieras Sragauskas čekių įteikimo momentą savo aparatu įamžino. Po to, p-kas V. Tamošiūnas pasiūlė padaryti pertrauką ir pereiti į kitą salę, kur sesės Em. Kutkienė ir Br. Selenienė, talkinamos Lidijos Mingėlienės, buvo paruošusios vakarienę. Besivaišindami visi turėjo progos pasidalinti mintimis, o svetys iš Bostono, dar kartą padėkojęs už didelę paramą, visus apdovanojo JIC išleistais lipinukais-tautinėmis vėliavėlėmis ir vytelėmis, kad visi jais galėtų pasipuošti automašinas, laivus ar kitas susisiekimo priemones. Lipinukai tikrai gražūs ir jaunieji šauiliai turėtų juos energingiau platinti ir tuo būdu sukelti nors dalį dar taip reikalingų lėšų.

Po vakarienės valdyba toliau tęsė posėdį ir aptarė visą eilę labai svarbių reikalų. P-kas pasidžiaugęs III Kultūrinės Savaitės organizatoriaus energija, sumanumu ir puikiu programos sudarymu, ragino dar neužsiregistravusius paskubėti, kad rengėjų pastangos duotų kuo puikiausių rezultatų.

Buvo padarytas pranešimas apie leidžiamą s-gos įkūrėjo Vl. Pūtvio monografiją, bei ilgėliau sustota ties numatyta knyga apie caristinę ir sovietinės Rusijos įvykdytą ir tebevykdomą tautžudystę Lietuvoje. Knygai redaktorijū surasti ir su juo susitarti pavesta broliui J. Švobai.

Spaudos ir Informacijos skyriaus p-kas brolis Vl. Mingėla pranešė, kad šių metų uoliausiems spaudos darbuotojams šauiliams premijoms paskirti komisija sudaryta Los Angeles mieste.

Sekė einamieji reikalai, sumanymai ir apsiūlymai. Aptarta visa eilė opių

reikalų, pramatyta daug naujų darbų. Pirmininkui sumaniai posėdį vedant ir broliška visus reikalus sprendžiant, posėdis tą patį vakarą buvo baigtas ir valdybos nariai iš Čikagos "Vytauto Didžiojo" kp. tuoj pat išskubėjo į Čikagą, nes sekančią dieną jų kuopa ruošė vaidinimą. Posėdyje dėl ligos ir kitų reikalų nedalyvavo nariai iš Kanados.

Stasio Butkaus kuopos šauilis Povilas Valantinas, prieš porą metų atšventęs savo šauliškos veiklos aukštinę sukaktį, kovo 22 atšventė savo 80-tąjį gimtadienį. Sveikiname ir linkime dar sulaukti dienos kai galės grįžti į laisvą mylimą žemaitiją.

Atsiųstas "Jono Vanagaičio" kuopos Bostone leidžiamo "Tritituko" Nr. 1/13. Jame visos žinios apie III Kultūrinę savaitę, J. Vanagaičio kp. žinios, reportažas apie "Kar. A. Juozapavičiaus" Moterų sekcijos veiklą, apie "Martyno Jankaus" kp. Brocktone įvykius, naują "Dr. Vinco Kudirkos" šauilų kuopą Worchesteryje, Jaunimo Informacijos Centrą ir patį "Tritituką".

"Trititukas" pajvairintas nuotraukomis. Siuntinėjamas kuopoms veltu. Apie Kultūrinę Savaitę rašo: "Numatyta plati ir įvairi programa, kuri bus vykdoma rytais ir vakarais, paliekant visą dieną poilsiui ir programoms.

Žymesnieji įvykiai: žuvusių už Lietuvą pagerbimas — vainiko padėjimas, pamaldos, baliono į Lietuvą leidimas, susipažinimo vakaras su šokiais, meno ir literatūros vakaras — Pūtvio raštų pristatymas, išskyļa į Atlanto vandenyną, laužas ir liepos 9 d. vakare teatras. Matysime St. Butkaus dviejų veiksmų dramą "Partizano motina". Vaidins Montrealio scenos mėgėjų grupė, susidedanti iš 17 asmenų. Vaidinimas užtruks porą valandų.

Atsiradus bent 3 varžovams, bus pravesτος šaudymo, tinklinio, teniso, šachmatų ir kitų sporto šakų varžybos. Laimėtojams bus įteiktos taurės.

Organizuojamos šauilų veiklos ir rankdarbių parodos.

Paskaitas skaitys šauilis Vladas Pauza, Lietuvių Bendruomenės Tary-

bos narys Eligijus Sužiedėlis. Jaunuoliai — JAV kariuomenės kapitonas Algirdas Makaitis kalbės šaulių veiklos reikalais, o Gintaras Karosas su pažindins su Jaunimo Centro veikla ir uždaviniais. Inž. Juozas Stašaitis ruošia paskaitą apie atominį karą ir apsaugą. Paskaita bus iliustruota Nevadoje įvykdytų atominį bandymų nuotraukomis ir papildyta JAV kariuomenės pagamintais garsiniais filmais. Dar yra pakviesti paskaitas skaityti šaulių moterų vadovė K. Kodatienė, šaulys pedagogas Vaclovas Čižiūnas, bei Vliko narys Bronius Bieliukas ir šaulys Paulius Baltakis, OFM, bet su jais dar galutinai nesutarta.”

Seka informacinė medžiaga apie kambarius, kainas ir raginimas greičiau užsiregistruoti, nes Tėvai Pranciškoniai kambarius rezervuoja iš eilės.

ŠAULIAI IŠKILMINGAI PAMINĖJO VASARIO 16-TĄJĄ

“Vytauto Didžiojo” šaulių kuopa minėjo Lietuvos Nepriklausomybės Akto paskelbimo 54 metų sukaktį, š. m. vasario 13 d. Vyčių salėje, Čikagoje.

Jau gerokai prieš 2 v.p.p. salė buvo pilnutėlė šaulių ir svečių. Minėjimą atidarė ir jam vadovavo kp. pirm. V. Išganaitis. Pakvietus garbės prezidentą, įnešus vėliavas, sugiedojus himną ir pagerbus šaulius ir karius žuvusius už Lietuvos laisvę buvo pradėtos iškilmės. Pirmiausiai tarė žodį

Š.S. garbės narys V. Išganaitis. Po to, pakvietė Algirdą Budrecką, kuris tai progai skaitė paruoštą paskaitą. Frelegentas kalboje prisiminė Nepriklausomybės Akto signatarus, šaulius partizanus ir karius savanorius. Jis plačiau apsistojo prie jų nuveiktų žygdarbių...

Meninėje programos dalyje A. Budreckas dar paskaitė ir savo eilėraščių, kuris buvo skirtas Vasario 16-tajai.

Meno kuopelės vadovo J. Petrausko parašytą montažą — “Istorijos raida”, surežisuotą akt. Alfons Brinkos, suvaidino: J. Petrauskas, A. Brinka, R. Likanderytė, P. Tomkus, R. Česnauskaitė ir A. Viktora.

Po to sekė P. Beinoro parašytas vaizdelis — “Savanoriai”, kurį suvaidino: P. Beinoras, A. Duseikienė, J. Platakis, J. Baškauskas, M. Dapkienė ir J. Jovarauskas. Apšvietimas — V. Žygo, muzikos garsai — K. Petrausko.

Po iškilmingo minėjimo ir meninės programos dalies buvo vaisės. Vaisėms vadovavo šaulių moterų vadovė S. Cecevičienė, talkininkaujant kuopos sesėms šaulėms. Al. Bud.

“STASIO BUTKAUS” ŠAULIŲ KUOPA DETROITE

“Stasio Butkaus” šaulių kp. metinis susirinkimas įvyko vasario 20 d. 12 val. Lietuvių Namuose. Kuopa savo sąrašuose turi apie 150 narių ir savo veikla garsi Detroite ir jo apylinkėse.

Susirinkimą atidarė kuopos pirm.

Vincas Tamošiūnas ir pakvietė susirinkimui prarasti žurn. Vladą Mingėlą, o sekretoriauti Stefą Kauneliene ir Emiliją Kutkienę.

Praejusių metų kuopos susirinkimo protokolą perskaitė Elžbieta Jodinskienė. Kuopos veiklos apžvalgą nušvietė pirm. Vincas Tamošiūnas. Savo kalboje jis išreiškė padėką visiems kuopos valdybos nariams ir sekcijų vadovams, taip pat ir spaudos bendradarbiams, tuo pažymėdamas, kad visiems dirbant, daug kas buvo padaryta ir atsiekta.

Šaulių s-gos Kultūrinė Savaitė šiais metais įvyks liepos 8-15 d. pas Tėvus Pranciškonus Maino valstijoje. Ją tvarkys Bostono šaulių kuopa, kurios pirmininkas yra inž. Stašaitis.

Tuo pačiu pasidžiaugta, kad šaulių Sąjunga tremtyje auga ir šiais metais susiorganizavo net 7 nauji vienetai.

Taip pat buvo pranešta, kad gautas raštas iš Lietuvių Jaunimo Informacijos Centro pirm. Gintaro Karoso, apie sutikimą inkorporuotis į Šaulių Sąjungą. Šis raštas išdalintas šauliams susipažinti ir pareikšti savo nuomonę.

Užpirtas žemės sklypas prie Dainavos susideda iš kalno ir lygumos ir yra be medžių. Pavasarį bus pradėta jį tvarkyti, bus įrengta šaudykla ir vieta iškyloms.

“Stasio Butkaus” šaulių kuopos biblioteka yra turtinga ir jau turi apie 1000 knygų.

JIC pirmininkui \$1000 čekį įteikiant, iš kairės į dešinę: LŠST išdininkas Stasys Bernatavičius, J.I.C. atstovas iš Detroito Robertas Selenis, J.I.C. p-kas Gintaras Karosas ir s-gos pirmininkas Vincas Tamošiūnas.

Vasario 16-sios proga šaulių žymenimis apdovanotieji šauliai: iš k. — L. Kult. muzėjaus prez. S. Balzekas, S. Cecevičienė ir A. Budreckas. Ženklus prisegė gen. K. Musteikis ir pažymėjimus įteikė Vytauto D. šaulių kuopos pirmininkas V. Išganaitis.

Pirm. Vincas Tamošiūnas taip pat pranešė, kad rašytojas Balys Gražulis, po padarytos jam širdies operacijos, sveiksta.

Bronės Selenienės, Moterų sekcijos vadovės ir Roberto Selenio, Jaunimo sekcijos vadovo kadencija baigėsi po 1 metų ir jie sutiko dar metams savo pareigose pasilikti.

Į kuopos valdybos pirmininkus buvo pastatyti net keli kandidatai, bet visi savo kandidatūras atsiėmė. Pirmininku sutiko, ir vienbalsiai plojimu buvo išrinktas, Vincas Tamošiūnas. Kiti valdybos nariai pareigomis pasiskirstė sekančiai: Antanas Šiurkus — I vicepirmininkas, Petras Januška — II vicepirm., Albinas Grigaitis — III vicepirm., Petras Želvys — I sekretorius, Gėnovaitė Viskantienė — II sekr. ir Petras Bliudžius — išdininkas.

Į šaudybos ir sporto sekciją išrinkti: Jonas Sostakas, Jonas Kavaliauskas, Jonas Leonavičius, Matas Baukys, Antanas Šiurkus, Vitalijus Šeputa ir Mitrus Morkus. Vasario 16 gimnazijos būrelio tvarkytojai yra Feliksas Blauzdys ir Juozas Murinas. Parengimų komisija: Bronė Selenienė, Julija Bliudžiuvienė, Jonas Maršalkovičius, Bronius Valiukėnas, Petras Želvys ir Jonas Butkus. Kultūrinė sekcija: Jonas Švoba, Stefa Kaunelienė, Danutė Petronienė, Emilija Kutkienė, Marija Sims, Vladas Selenis, Vladas Mingėla, Antanas Grinius ir

Balys Gražulis. Kontrolės komisija: Marijonas Šnapštys, Edvardas Milkauškas, Leonardas Šulcas ir kandidatas Juozas Mačiulaitis. Garbės teismas: kun. Viktoras Kriščiunevičius, Juozas Briedis, Juozas Racevičius ir Juozas Tamošiūnas. Vėliavnešiai: Feliksas Blauzdys, Jonas Maršalkovičius, Juozas Mačiulaitis ir Bronis Valiukėnas. Bibliotekos tvarkytojai: Antanas Petrauskas, Leonardas Šulcas, Elžbieta Jodinskienė ir Eugenija Šniokaitienė. Foto reporteriai: Kazys Sragauskas ir Leonardas Šulcas.

Išrinkus kuopos valdybą ir sekcijų narius, toliau sekė kuopos valdybos narių ir sekcijos vadovų pranešimai.

Revizijos komisijos pirmininko Marijono Šnapščio pranešimu kuopa metų bėgyje turėjo \$3,786.76 pajamų ir \$2,364.44 išlaidų ir sausio 1 d. turi: \$1,422.32 kasoje.

Susirinkimo metu šaulių žvaigždės medaliu buvo apdovanotas Kazys Sragauskas; pakelti į garbės šaulius — Juozas Racevičius ir Juozas Tamošiūnas. Kazys Sragauskas turi atsivežęs iš Lietuvos savo šaulio liudijimą, o Juozas Racevičius — šaulio ženklą.

Susirinkime žodį tarė ir kuopos kapelionas kun. Viktoras Kriščiunevičius, pažymėdamas, kad jam tenka dirbti su prieš 50-60 metų atvykusiais lietuviais. Kvietė padaryti jiems džiaugsmo ir į šv. Petro bažnyčią dažniau atsilankyti. Minint Lietuvos

nepriklausomybės ar kitas šventes šauliai ir kitos organizacijos galėtų dalyvauti visose bažnyčiose, o ne vienoje. Susirinkimas buvo baigtas Tautos himnu. Po susirinkimo įvyko kavutė su užkandžiais, kurią suruošė moterų sekcija, vadovaujama Bronės Selenienės.

A. Grinius

PAGERBĖ ŠAULIŲ ŠAJUNGOS IKŪRĖJĄ VLADĄ PŪTVĮ

1972 m. kovo 12 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopa surengė Vlado Pūtvio minėjimą Vyčių salėje, Čikagoje. Šauliai ir svečiai pripildė visą iškilmų salę. Minėjimą atidarė ir jam vadovavo kp. pirm. Vladas Išganaitis.

Įnešus vėliavas, sugiedojus Lietuvos himną, buvo pagerbti kritę už Lietuvos laisvę ir mirę šauliai.

Vasario 16-sios proga apdovanojamiems šauliams buvo įteikti garbės ženklai: š.ž. ordinas — S. Balzekui, L. Kultūros muzėjaus prezidentui ir š.ž. medalis — S. Cecevičienei ir A. Budreckui. Garbės ženklus prisegė Ordinių tarybos pirm. gen. K. Musteikis. Š.S. garbės narys V. Išganaitis įteikė apdovanojimo pažymėjimus.

Po to buvo prisaiškinti 50 naujai į kuopą įstojušiu šaulių.

Vėliau, dr. J. Tautvila skaitė paskaitą. Prelegentas paskaitoje prisiminė tuos sunkius laikus, kuomet Vladiui Pūtviui teko kovoti ir dirbti dėl Lietuvos laisvės ir lietuvybės. Jo dėka

buvo įkurta šaulių S-ga. VI. Pūtvio dvasia ir išeivijoje neliko pamiršta ir liks visad šauliams gyva.

Meninėje programos dalyje š. A. Kevėža paskaitė Vlodo Pūtvio garbei skirtą eilėrašį. Trumpą patriotinį vaidinimą atliko: P. Beinoras, J. Platakis ir J. Šuopytė. J. Petrauskas paskaitė S. Santvaro "Kantatą", o A. Duseikienė padeklamavo. Talkininkavo akt. A. Brinka.

Po meninės programos vyko vaisės. Vaisių metu buvo prisiminti Kazimierai ir Kazės. Jų garbei buvo sudainuota ilgiausių metų. Vaisės parengė šaulės sesės.

Minėjimo iškilmės praėjo pakilioje dvasioje, o vaisės draugiškoje nuotaikoje.

Algirdas Budreckas

PŪTVIEČIŲ ŽINIOS

Toronto VI. Pūtvio šaulių kuopa su savo vėliava dalyvavo Vasario 16 D. pamaldose Prisikėlimo bažnyčioje. Jose, kuopos pirmininko pakviestas, dalyvavo škotas L. Milne, Suomijoje planavęs išvaduoti Simą Kudirką. Pamaldas laikęs tėvas Placidus priminė dalyviams, kad jose su šauliais dalyvauja svečias, planavęs išlaisvinti Simą.

Po pamaldų kuopos pirmininkas š. St. Jokūbaitis pristatė svečių šauliams ir įteikė atminčiai nuo kuopos dovaną — dr. J. Končiaus knygą anglų kalba "Vytautas Didysis" ir tautinę juostelę, papuoštą šaulišku ženkle.

L. Milne pasisveikino su šauliais, padėkojo ir pareiškė: — "Lietuviai geriausi mano draugai."

š.m. kovo mėn. 5 d. įvyko kuopos metinis susirinkimas. Jį atidarė kp. pirm. š. St. Jokūbaitis. Įnešus vėliavą, pirmininkas po trumpos kalbos, apie šauliškas tradicijas, pakvietė susirinkusius susikaupimo minute pagerbti prieš 43 metus mirusį šaulių S-gos kūrėją—Vladą Pūtvi-Putvinskį, praeitais metais mirusį kuopos narį š. R. Benotą ir mirusius bei žuvusius dėl Tėvynės laisvės šaulius.

Tolesnei susirinkimo eigai vadovauti buvo pakviestas š. M. Petrulis, o sekretoriauti š. P. Gulbinskas. Sklandžiai buvo sprendžiami visi darbotvarkės punktai. Kiek ilgesnis buvo valdybos pirmininko pranešimas, supažindinęs su praeitų metų kuopos veikla, kuri buvo plati.

Baigiantis susirinkimui, kp. pirmininkas įteikė trofėjas jauniems, dalyvavusiems rinktinės šaudymo varžybose — D. Jokūbaitytei ir R. Daugėlai. Pagerbė darbščią šaulių šeimą — Z. ir P. Jonikus. Sesei, kuri yra moterų vadovė, įteikė kuopos padėkos lapą, o broliui, kuris yra kuopos vicepirmininkas, prisegė LŠST šaulių žvaigždės medalių. Susirinkimas buvo užbaigtas Lietuvos himnu.

Po susirinkimo įvyko pobūvis, kuriame dalyviai buvo pavaišinti. Jame buvo pagerbti šauliai, išbuvę Sąjungoje virš 40 metų. Jie buvo pakviesti prie garbės stalo, o moterų šaulių vadovė jiems prisegė po gėlę. Kanados šaulių rinktinės padėkos lapais buvo apdovanoti šie šauliai veteranai: Elzė Jankutė, M. Valiulienė, E. Dambrauskienė, K. Priščeponkienė, kūrėjas-sav. V. Kazlauskas, kūr.-sav. St. Banelis, V. Bačėnas, J. Jankaitis, M. Petrulis, inž. J. Preikšaitis, J. Priščeponka ir

š. Butienė. Taip pat prie garbės stalo buvo pakviesti kūrėjų-sav. "Karin. Juozapavičiaus" sk. pirmininkas A. Paciūnas ir kūr.-sav. V. Štreitas.

Vaisių metu buvo pasakyta eilė kalbų, pasidalyta įspūdžiais, bei atsiminimais ir pabuvoa vienminčių tarpe. Pageidautina daugiau tokių susirinkimų.

Kuopos valdyba yra dėkinga garbės šauliui kun. P. Ažubaliui už leidimą pasinaudoti sale ir sesėms šaulėms už paruošimą vaisių, ypač moterų vadovei Z. Jonikienei, M. Jokūbaitienei, R. Daugėlienei, Adomavičienei ir kitoms.

Kuopos sekretorės š. R. Daugelienės rūpesčiu, Kalėdų ir Vasario 16 proga buvo išleisti kuopos biuletiniai. Juose raginami šauliai įsijungti į Kanados Lietuvių Fondą ir būti duosniais Tautos Fondui.

Toronto Pabaltiečių karo veteranų korpas (Baltic Veterans Corps), kuriame lietuvius atstovauja VI. Pūtvio šaulių kuopa, vasario 5 d. Toronte, latvių veteranų "Daugavas Vanagi" namuose sušaukė 6 metų veiklos sukaktuvinį susirinkimą — pasilinksminimą.

Susirinkimui vadovavo latvis Ozols. Sveikinimo žodį tarė korpo pirmininkas latvis O. Perro. Pagrindinę kalbą pasakė KLB pirmininkas inž. E. Čiuplinskas. Meninę programą išpildė solistai — estas R. Tralla ir latvis A. Vitols, bei latvių vyrų trio "Celinieki". Programoje vyravo estų ir latvių karinės dainos.

Lietuvius atstovavo kp. pirm. š. St. Jokūbaitis su šeima ir gerokas būrys šaulių. š. P. Gulbinskas

Ukmergės apskrities milicija, Lietuvos neprikl. valstybei atsikuriant, 1919 m. Sėdintiųjų eilėje, iš k. 8-tas — apskrities milicijos vadas Jonas šostakas; gal vienintelis milicijos, vėliau policijos vadas ištarnavęs iki pat Lietuvos nepriklausomybės sutemų — bolševikų okupacijos, tose pareigose. Už nuotrauką esame dėkingi kpt. K. Petrauskui, Čikagoje.

Redaguoja S. KAUNELIENĖ, 531 W. Grand Blvd., Detroit, Mich. 48216

PAREIGŲ PASIKEITIMAS

Clevelando Kar. A. Juozapavičiaus šaulių kuopos moterų sekcijos vadovei sesei Dr. M. Žilinskienei nuoširdžiai dėkoju už eitas sekcijos vadovės pareigas ir visą atliktą darbą.

Sveikinu naują, prityrusią sekcijos vadovę, sesę Oną Mikulskienę. Linkiu gražiausios sėkmės visuose darbuose!

Moterų šaulių vadovė

CLEVELANDO ŠAULĖS

Clevelando šaulių kuopos Moterų sekcijos vadovė O. Mikulskienė kovo mėn. 23 d. buvo sukvieta sekcijos šaulės į susirinkimą einamiesiems reikalams aptarti ir supažindinti su ikišioline veikla. Perskaičius praėjusio susirinkimo protokolą, sekcijos vadovė pranešė apie naujai įstojusias kandidates ir pasidžiaugė Moterų sekcijos augimu.

Iš O. Mikulskienės pranešimo apie nuveiktus darbus ypatingai paminėtina lietuvių kultūrinė parodėlė Public Auditorium patalpose, kovo mėn. 12-13 d.d. Čia kasmet vyksta Clevelando stovybininkų ir gėlininkysčių sąjungos rengiama "Home & Flower Show", į kurią taip pat ir Clevelando Kultūrinų Darželių federacija įsijungia savo tautinėmis parodomis. Apie šiuos Kultūrinus Darželius jau buvo minėta anksčiau šiose skiltyse. Šiemet federacijos pirmininkė R. Premeneckienė paprašė šaulių Moterų sekcijos vadovę O. Mikulskienę padėti suorganizuoti Lietuvių Darželio parodą. Nors laiko teliko labai nedaug, O. Mikulskienei pavyko surinkti atitinkamų eksponatų ir sutelkti keleta lietuvaičių, tautiniuose drabužiuose. Visos jos pakaitomis toje parodoje budėjo, teikdamos besidomintiems paaiškinimus apie ištatytus dirbinius, apie lietuvių tautą ir Lietuvą. Tenka čia pastebėti, kad nemaža lankytojų — svetimtaučių buvo ne tik susidomėję, bet ir susižavėję lietuvaičių tautiniais drabužiais, jų spalvingumu, spalvų deriniu. Eksponatų tarpe buvo taip pat gintariniai dirbiniai, tautinės juostos, lėlės.

P. Premeneckienei pakvietus,

sekcijos vadovė taip pat buvo nuvykusi į Lietuvių Kultūrinio Darželio sąjungos valdybos metinį susirinkimą, kur buvo aptariamą įvairūs Darželį liečią klausimai. O. Mikulskienė pažadėjo valdybai šaulių Moterų sekcijos paramą tvarkant bei gražinant Darželį.

Vykdam ankstesnį nutarimą, Motinos Dienos proga (gegužės mėn. 7 d.) užsakytos šv. Jurgio parapijos bažnyčioje šv. Mišios už visas motinas — šaules, gyvas ir mirusias, Tėvynėje, Sibire ir išeivijoje. Tą pat dieną Čiurlionio namuose įvyks tai progai pritaikinta paskaita; prelegente yra pakviesta "Trimito" redaktorė, šaulė Kaunelienė, iš Detroito.

Vienas ypatingas šio susirinkimo tikslas buvo įteikimas šaulėi I. Kapčienei dovanos — albumėlio su sekcijos sesių parašais. Ji ir jos vyras, kuris taip pat yra šaulys, išsikelia į Floridą. Jiedu yra padovanoję Clevelando "Karin. Juozapavičiaus" šaulių kuopai vėliavą, ir ją pašventinant I. Kapčienė buvo vėliavos "kūma" (kartu su kūmu A. Mikulskiu). Atvelykio dieną, (balandžio 9), Kapčių šeimai pagerbti, rengiami išleistuviniai pietūs.

Pasinaudodama šio susirinkimo proga sekcijos vadovė pasidalino su čia esančiomis šaulėmis kai kuriais prisiminimais iš tolesnės praeities, pasakodama apie vieną labai prisimtiną nuoširdumo ir pasišventimo nuotyki. 1945 m. pradžioje tarpe daugelio tautiečių, pasirinkusių vienintėlį belikusį kelią į laisvę nuo besiantinancio prieš, buvo ir čiurlioniečių šeima. Ji kartu su kitais atsidūrė Austrijoje, šveicarijos kalnų papėdėje, pabėgėlių barakuose. Tuometinės sąlygos, bendrai, o pabėgėlių ypatingai, kaip žinia, buvo nepaprastai sunkios. Buvo žiemos metas, ir jie kentė šaltį ir alkį. Vyras buvo paimti darbams, kasti sniegą ar kt., o moterims teko rūpintis kaip pramisti, gyvybę palaikyti. Netolieše gyveno kita pabėgėlė — Elena Malskienė, kurią šiandien matome naujai įstojusią šaulių tarpe. Sužinojusi apie čiurlioniečių ir kitų lietuvių sunkią padėtį, ji atskubėjo į pagalbą maistu, parūpindama

ji net savo lėšomis. Čiurlioniečiai to nepamiršo. Ir dabar O. Mikulskienė, pasveikindama E. Malskienę įsijungusią į šaulių šeimą, kartu išreiškė, savo ir visų kitų čiurlioniečių, gilaus dėkingumo jausmą už tą nepaprastą nuoširdumą anuo sunkiu laikotarpiu. To dėkingumo ženklau O. Mikulskienė, čia pat, įteikė šaulėi E. Malskieniei simbolinę dovaną — orchidėjos pavidalo auksinę sagtį, atsivežtą iš Pietų Amerikos Čiurlionio ansamblio gastrolių proga. Kaip jaudinąs buvo šitas momentas, netenka nė minėti.

Susirinkimo metu šaulės išklausė O. Naumanienės prisiminimų dalelę iš šaulių S-gos kūrimosi laikų, kuriuose ji taip pat trumpai nušvietė ypatingas to laikotarpio sąlygas.

Susirinkimas vyko, kaip paprastai, p.p. Mikulskių rezidencijoje. Po susirinkimo svetingi šeiminkai pakvietė dalyves prie vaišių stalo, kur buvo praleista valandėlė jaukiame pašnekesyje.

O. N.

J. Narūnė

PRIE ATLANTO

*Palmių žali pirštai
Virpa ... tirta ...
Pirštai šiurkštūs
Barška ... ir nirsta ...
Barškėkite
Šiurkštų ritmą! ...
Barkitės ... grūmokite
Žiauriajam okeanui
Jūs pranašiški
Ir neatlaidūs pirštai!
Lyg perspėjancio tėvo,
Kur čia pakrantėje miršta. . .*

Jono Garlos nuotrauka po 1972 m. vasario 20 d. Moterų sekcijos susirinkimo O. ir A. Mikulskių namuose. Sėdi iš k.: sesės šaulės O. Pautienienė, sekcijos vadovė O. Mikulskienė, U. Krincienė, E. Šarkauskienė, V. Langienė, L. Kazienė, O. Naumanienė, A. Smelstoriene ir E. Kapčienė. ➤

Iš Clevelando
"Karin. A. Juozapavičiaus" šaulių kp.
Moterų sekcijos veiklos

Clevelando Šaulių kuopa buvo įsteigta 1970 m. pabaigoje ir netrukus prie jos buvo sudaryta Moterų sekcija, kuriai vadovavo dr. M. Žilinskienė. Per pirmuosius savo gyvavimo metus sekcija augo narių skaičiumi. Iš pirmųjų metų veiklos pamintina, Motinos dienos proga, suruošta Clevelando "Tėvynės Garsų" radio programa "Lietuvė Motina". Programą paruošė dr. M. Žilinskienė.

Sekcijai žengiant į antruosius gyvavimo metus, naujai išrinkta sekcijos vadovė, šaulė O. Mikulskienė, vasario 20 d. buvo sukvieta savo pirmąjį narių susirinkimą aptarti aktualius einamuosius reikalus, nustatyti gaires tolesnei veiklai ir kt. Šia proga buvo pakviestas ir kuopos p-kas dr. K. Pautienis. Jis pasveikino šaules ir perskaitė šaulių s-gos p-ko V. Tamošiūno raštą, liečiantį Moterų sekciją. Susirinkiman, viešnios teisėmis, atsilankė klevelandiečiams gerai pažįstama veikėja R. Premeneckienė. Jos iškeltasai reikalas Clevelando lietuvių bendruomenei turėtų būti itin įdomus, tad norėčiau jį ir pažymėti.

Clevelando mieste, prie Liberty Rd., yra nuo senų laikų etninėms grupėms skirtas plotas, vadinamas "Kultūri-

niais darželiais". Pastarieji yra miesto nuosavybė ir anksčiau pats miestas juos prižiūrėjo bei tvarkė, leisdamas tautinėms grupėms ten ruošti tautines šventes, rūpintis savo darželio tvarkymu, pagražinimu ir pan.

Taigi ir lietuviai turi savo Darželį, kurį puošia dr. J. Basanavičiaus, dr. V. Kudirkos ir Lietuvos dainiaus Maironio biustai. Jis globojamas ir tvarkomas pasišventusių vietos lietuvių, kurių tarpe ypač uolus buvo a.a. žurnalistas ir rašytojas Kazys Karpius. Nors po to, kai miestas nutraukė priežiūrą ir svaros palaikymą, toji užduotis buvo labai pasunkėjusi, tačiau būdamas gyvas K. Karpius nenuilstamai Darželiu rūpinosi. Prieš mirdamas, pereinamais metais jis prašė p. R. Premeneckienę perimti to Darželio globą. Ji jam tai pažadėjo.

Iš p. Premeneckienės pranešimo paaiškėjo, kad svarbu Darželį netik išlaikyti, bet ir atgaivinti jo paskirtį, bei reikšmę vietos lietuvių tautiniai kultūriniam gyvenime. Čia, p. Premeneckienės nuomone, būtų tinkama dirva šaulių moterų veiklai, kooperuojant su Darželio valdyba. Ši sugestija dalyvėms atrodė labai priimtina principu, bet taip pat sukėlė ir kai kurių nuogastavimų, nes Darželio vieta yra juodžių rajone ir lankantis ten, priežiūros ar tvarkymo reikalais, moterys nesijaustų saugios.

Smulkiau panagrinėjus įvairius su tuo susijusius klausimus ir pasvarčius ir kitų lietuviškų organizacijų įjungimą į Darželio priežiūrą, sekcijos vadovė padėkojo viešniai už padarytą pranešimą ir tolesnį to reikalo svarstymą atidėjo sekančiam susirinkimui.

Sekcija nutarė ir šiemet suruošti Motinos Dienos minėjimą. Nustatyta minėjimui data — gegužės 7 diena. Užsitęsęs paklausimams ir diskusijoms, kankurie dienotvarkės punktai buvo atidėti sekančiam susirinkimui.

Susirinkimas vyko jaukioje brolio ir sesės Onos ir Alfonso Mikulskių rezidencijoje, kurių vardai yra taip tampa susiję su lietuviška kultūrine veikla išeivijoje ir su lietuviška daina bei muzika. Tikrai džiugu, kad sesė Ona, nors jos darbas su Čiurlionio Ansambliu reikalauja iš jos taip daug laiko, apsiėmė vadovauti kuopos Moterų sekcijai. Jos kaip senos šaulės, buvusios Klaipėdos Šaulių Rinktinių Moterų vadės patirtis, bus labai naudinga ir "Karin. A. Juozapavičiaus" Moterų sekcijos veiklai vadovaujant.

Po susirinkimo dalyvės vaišingų šeiminių buvo nuoširdžiai pavaišintos ir praleido malonią valandėlę besidalindamos įspūdžiais ir šauliškos veiklos prisiminimais.

Ona Naumanienė

A.A. Ona Pūtvytė-Tercijonienė (k.) su savo anūkais 1965 metais Kalėdų švenčių metu, Monroe, Conn. Antroji iš d. p. Rygeliene-Tercijonaitė,

A.A. SESĖS ONOS PUTVYTĖS - TERCIJONIENĖS NETEKUS

Vasario 5 d. atsiskyrė su šiuo pasauliu visuomenininkė, pedagogė, viena iš pirmųjų šaulių moterų veikėjų, sesė Ona Pūtvytė-Tercijonienė. Gilia me nuliūdime paliko dukteris: Aldoną Rygeliene su šeima, Giedrę Kulpiene su šeima, sūnų Vinčą, seseris — Sofiją Mantautienę su vyru, Emiliją Pūtvytę ir kitus gimines.

Velionė kilusi iš Lietuvos bajorų, patrijotų šeimos. Ne tik tėvas Vladas Pūtvis, bet jau ir senelis Rapolas dirbo dėl Lietuvos ir abu buvo rusų valdžios suimti, išvežti ir kalinti Sibire.

Vladas Pūtvis, šaulių S-gos įkūrėjas, visą savo gyvenimą pašventęs Lietuvai ir šaulių S-gai, kartu su savo žmona Emilija Gruzdyte, taip pat bajore ir atsidavusia šaulių S-gai, turėjo didelės įtakos ir savo vaikams, jie visi ėjo, o gyvieji ir dabar tebeina, tais pačiais tėvų pramintais lietuvių keliais.

Ona 1919 m. baigė šaulių gimnaziją. Gimnazijoje jau aktyviai reiškė lietuviškoje veikloje. Nuo pat šaulių S-gos įsikūrimo buvo aktyvi jos narė, drąsi, veikli ir kovinga tais laikais. Pirmaisiais S-gos įsikūrimo metais, kartu su tėvu, ne sykį ėjusi nakties sargybą. Dirbo Kauno Rinktinės valdyboje, lankė provincijos valsčius, padėjo organizuoti šaulių vienetus. Aktyviai buvo įsijungusi į šaulių sa-

nitarinį darbą, daug prisidėjo prie organizavimo s-gos sanitarinių kursų. 1927 m. išrinkta Kauno šaulių būrio moterų sekcijos pirmininke ir buvo Kauno skyriaus moterų pirmoji vadė. Švenčiant šaulių S-gos dešimtmetį sesė Ona vedė šaules moteris, pirmą kartą viešai eisenoje pasirodžiusias.

1933 m. pirmojo šaulių moterų suvažiavimo metu buvo išrinkta šaulių moterų centro komitetas, tapo prezidento ir sveikatos sekcijos vadovė. Lankė šaulių moterų vienetus, dėstė kursuose, skaitė paskaitas suvažiavimuose ir stovyklose ir daug kitų, tuo laiku svarbių, šauliškų darbų atliko.

1923 m. Berlyne baigė Pestalozzi-Frebelio vardo vaikų darželių auklėtojų kursus. Drauge su H. Ivanauskienė organizavo šaulių vaikų auklėtojų kursus. Pati vadovavo Aleksoto vaikų vasaros aikštelei. Padėjo įsteigti Lietuvos Vaiko draugiją. Dėstė tos d-jos vaikų darželių vedėjų kursuose ir pati buvo tos d-jos žaliakalnio vaikų darželio vedėja.

Buvo pirmoji "Trimito" administratorė. Bendradarbiavo spaudoje, rašydama "Trimite", "Šaulėje", "Šeimoje" bei "Motinoje ir Vaike".

Lietuvišką darbą tęsė ir tremtyje: Hanau stovykloje, o taip pat ir JAV-bėse, Brookline.

Pastaruoju metu gyveno pas dukrą Aldoną Rygeliene. Jos ir vyro inž. Juozo Rygelio rūpestingoje globoje ji praleido paskutinius gyvenimo metus.

Garšvos laidojimo koplyčioje, Richmond Hill, N. Y., jos karštą puosė vainikai, šaulių ženklas ir šaulių žvaigždės ordinas. Atsisveikino gausus būrys giminių, draugų ir pažįstamų. Atsisveikinimo žodžius tarė seserėnė prof. V. Mantautas, L. Virbickas ir A. Reventas šaulių vardu. Palaidota Stadford, Conn. kapinėse, greta savo vyro, medicinos daktaro Vinco Tercijono.

Tesuteikia Aukščiausias ramybę svetimoje žemėje!

Kas ji yra... tai mes dar būsim!
Ir vėl tenai... toli... drauge...

K. Kodatienė

Tauriai Lietuvei, Šaulių Sąjungos Ugdytojai

A. A.

ONAI PŪTVYTEI-TERCIJONIENEI

mirus, seseris šaules: Sofiją Mantautienę ir Emiliją Pūtvytę nuoširdžiai užjaučia ir kartu liūdi

Kar. Juozapavičiaus kuopos
Šaulių Moterų sekcija

← Pūtvių šeima. Motina Emilija sėdi tarpe dukros Sofijos Mantautienės ir sūnaus Vytauto. Stovi sūnus Stasys, prof. Emilija Pūtvytė ir a.a. Ona Tercijonienė. Motina ir abu sūnūs yra Sibiro kankiniai, ten žuvę.

— Pasiekus mėnulį, ieškoma tolimesnių bazių Marse. 1971 m. lapkričio pabaigoje, rusų satelitas Mars 2, prisijungė prie kiek anksčiau ten nuskrudusio amerikiečių Mariner 9, kuris buvo iššautas erdvėsna, kelionei link Marso, 1971 m. gegužės 30 d. Mariner 9 pasiekė Marsą per 167 paras, nuskrisdamas 25 milijonus mylių. Per 90 dienų, būdamas orbitoje 450 mylių nuo Marso, jis nufotografavo apie 70% visos planetos paviršiaus, perduodamas vaizdus žemėn; išmatavo paviršiaus temperatūrą ir nustatė planetos traukos dydį. Rusų Mars 2, pasiekęs Marsą, perėjo orbiton ir nuleido ant planetos, nei daugiau, nei mažiau, kaip kūjį ir piaučuvą. 1973 m. rusai planuoja ant Marso išlaipinti astronautus, tačiau yra daug abejonių, nes yra pastebėta Marse didelių audrų.

— 1971 m. lapkričio mėn. Amčatka saloje, amerikiečiai susprogdino požemyje 5 megatonų vandenilio bombą, kurios modelį pritaikins kovai prieš satelitinę raketą (žiūr. 1971 m. "Karys" Nr. 10). Šia proga, reikia pastebėti, kad panašius bandymus rusai pradėjo 1970 m. spalio mėn., susprogdindami 3 ir 6 megatonų, gi 1971 m. rugsėjo mėn. — 2 ir 4 megatonų vandenilio bombas skirtas tam pačiam tikslui. Šiuo metu, minėto galingumo priešraketinių raketų sistema yra išdėstyta Maskvos gyvnybai.

— Dr. W. S. McBirnie, praeitais metais išleistoje knygoje "The secret weapons which can prevent a Soviet victory", patiekia keletą siūlymų, kaip sustabdyti rusiško imperializmo plėtrą pasaulyje: "...kai sovietinė Rusija šiandien perima pirmavimą vandenynuose, ore ir žemynuose, yra tik viena reali priemonė išlaikyti pusiausvyrą pasaulyje: viršijant rusus technologijoje, geresniais ginklais, gaminant naujus, moderniškus naujos technologijos ir išradimų pagrindais. Chemijoje viršyti juos biologiniais ginklais, erdvėse — žemės orbitoje — bazėmis su parengtais ten

ginklais; pritaikyti taktinius branduolinius energijos ginklus, beplotinius bombonešius, "Laser" neutroninius ginklus ir kita." Autorius ypatingai pabrėžia neatidėliojamą reikalingumą naujų modernių ginklų gamybos ir jų įvedimą ginklaviman, gerai apmokant tarnybas.

— Amerikiečiai, žvelgdami į karinio laivyno vystymąsi ir vadovaudamiesi paskutiniaisiais patyrimais (pav. rusų laivyno "Styx" raketa, Viduržemio jūroje paskandinusia žydų naikintoją "Elath") pareiškė keleta samprotavimų, kaip pav., kraštai apsiginklavę dideliais laivais, ginkluotais daugeliu įvairių ginklų ir gausia tarnyba, pralaimi prieš mažus laivus ginkluotus naujausiais ginklais ir naudojančius naują taktiką. Todėl, jie galvoja, būtų tikslu savo laivyną perstatyti į mažus, iki 500 tonų, greitus ir moderniška ginkluotus laivus. Greitis turėtų būti išvystytas iki 100 mazgų (pradžioje būtų gaminami pagrindiniai kovos laivai 50 mazgų greičio, kurie būtų 20 mazgų greitesni už dabartinius laivus; 100 mazgų greičio būtų lydimieji laivai). Laivų ginklaviman įeitų helikopteriai, arba vertikalai kylantieji lėktuvai, ginkluoti raketomis ir "Laser" aparatais. Laivai turi būti greitesni už povandeninius ir torpedas, kad sunkiau būtų pastebimi ir lengvai galėtų išvengti torpedų. Mažesni laivai pigiau kainuoja, reikalingi mažiau tarnybos ir kautynių nuostoliai būna, palyginti, lengvesni. Šiuo metu du 100 tonų tokios rūšies laivai yra bandomi PCH-1 High Point, prie San Diego ir AGEH-1 Plain View, prie Seattle. Sąryšyje su naujų laivų įvedimu ginklaviman, bandoma ir nauja elektroninė ryšio sistema, kurios pagalba, bus galima susirišti su laivais esančiais bet kur — vandens paviršiuje ar pasinėrusius.

— Rusai vykdo intensyvius bandymus su nauju AK-47 šautuvu, 5.56 mm kalibro, norėdami išimti iš apyvartos senuosius 7.62 mm šautuvus. Mažesnio kalibro šautuvai yra pakankamai galingi, tačiau, atrodo, vis ne-

norima atsisakyti nuo tolimesnės tikrosios ugnies. Nauji 5.56 mm kalibro šautuvai bus lengvesni, tuo pačiu — ir šaudmenys, daugiau pritaikyti artimoms kautynėms; sumažinus šaudmenų svorį ir tūrį, pagerės tiekimo sąlygos, mažiau reikės riedmenų.

Amerikiečiai turi šiuo metu 5.56 mm kalibro šautuvą M 193, kurį var-toja Azijos veiksmuose.

— Pastaruoju metu daugelis valstybių, ypatingai Amerika, uoliai ieško priemonių sėkmingai kovai prieš tankus, kurių ypatingą reikšmę žemės kautynėse skiria rusai ir turi daug prisigaminę. Iki šiol turėtos ir naudotos priemonės laikomos nepakankamomis. Šiuo metu, apmokintas pės-tininkas su prieštankine raketa, yra laikomas veiksmingiausia priemone kovai prieš tankus. Švedai turi pasigaminę tankų naikintoją, tanką "S", kuris pritaikytas savo ginklais ir pas-lankumu kovai prieš šarvuočius. Po II Pasaulinio karo amerikiečiai bandė įvesti ginklaviman tankus-naikintojus, bet po Korėjos ir Vietnamo pa-tyrimų atrodo nuo tos idėjos atsisakys.

Yra idėjų, kurios bandomos poligono-uose, tačiau poligoniniai bandymai nepatenkina pramatomų kautynių ga-limybių. Vakarų Vokietija desperatiš-kai ieško idėjų, kaip apginti ilgą ir negilų rytinį frontą.

— Praeitų metų pabaigoje, ameri-kiečiai iššovė erdvėn du žemės sate-litus skirtus ryšiui ir sekimui iš 22,300 mylių nuotolio. Minėti sateli-tai pakeis iki šiol naudotus, nes jau šiais metais, anksčiau naudoti sateli-tai bus pasenę ir pasidarys tik ne-reikšmingi žemės palydovai. Galuti-nam erdvių ryšio ir sekimo išbaigi-mui, bus iššauti dar du satelitai.

— Amerikiečiai numato įvesti gink-laviman 5.56 mm Stoner pės-tininkų lengvąjį kulkosvaidį, kuris buvo su-konstruotas amerikiečio inž. Eugen. Stone, 1958 metais. Veikiamoji ugnis iki 800 m, greitošauda 750 šūvių per minutę; šaudant iš apkabų praktiškas greitis — dvi apkabos po 60 šovinių per minutę. Didžiausia tolinas — 2,650 metrų. Vamzdžio, aušinamo oru, amžius — 30,000 šūvių. Sveria apie 11 svarų, apkaba su 60 šovinių — 1.2 svaro, kaspinas su 50 šovinių — 1.5 svaro. Kaspinal gali turėti iki 150 šo-vinių, sveria 4.5 svaro. Judomos da-lys veikia dujų paskolos sistema; pradžios greitis 985 m/sec.

— Pastaruoju metu Vakarų Vokie-tijos Bundeswehras intensyviai nagri-nėja krašto gynybos principus. Pagal žurnale "Dialog" tilpusį straipsnį, — Verteidigung mit offensiven Waffen-systemen, modernūs "Leopardu" tan-kų junginiai yra perbrangūs ir atei-

tyje nebebus reikalingi, nes tankas nėra gynybos ginklas. Kadangi tankas esmėje yra puolamasis ginklas, gi vokiečiai rytinę sieną numato išlaikyti gynybos būdu, kuri prasideda ir baigiasi ant valstybės sienos, neišeinant iš valstybės ribų ir neturint gilumos lanksčiam priešpuoliui, kuris būtų puolamojo pobūdžio, todėl ir modernūs "Leopardai" vargu ar save pateisintų. Priešpuoliams nereikalinga didelio masto puolamųjų priemonių — gynybos doktrina turi pasireikšti stipriu reagavimu į priešo veiksmus tik tokio masto įėjomis, kad išlaikytų krizės pusiausvyrą (gen. A. Schnez, buvęs pokarinis vokiečių gen. štabo viršininkas). Tankų vieton reikia turėti daugiau tankų naikintojų kurie yra daug pigesni už tankus. ("Leopardas" — \$300,000, naikintojas — apie \$170,000).

Pats ginklas ar jų sistema atskirai vargu ar gali būti puolimo ar gynybinės paskirties. Tik kautynių vienetų struktūra ir jo apimtis parodo paskirtį — gynybos ar puolimo. Varšuvos pakto valstybės, Vakarų Vokietijos pasienyje turi apie 13,500 tankų ir gali bet kuria kryptimi, telkiniu smūgiu, prasiveržti pro gynybą. Tokį smūgį galima sustabdyti, panaudojant priešpuoliui jūdrūs šarvuotųjų dalinius, pasitelkiant motorizuotą sunkiąją artileriją, kad stipria ugnies užtvara, padedant oro jėgoms, sunaikintų tankų antplūdį. Priešpuoliai ir toliau pasilikis stipriausia gynybos priemonė ir bus veiksmingi jei bus tinkamai suorganizuoti. Šiuo atveju išryškėja tankų naikintojų, arba taktinių branduolinės energijos ginklų reikšmė.

Idealaus sprendimo nėra, tačiau "...gynyba yra stipriausia kautynių forma, jei ji yra atitinkamai gerai parengta priešpuoliams" (Clausewitz).

— Kai sekimo ir ryšio satelitai žemės orbitoje pasidarė nesaugūs, nes rusai pagamino ir išbandė satelitų naikintojus-satelitus, žemės sekimo aparatai nuleidžiami ant mėnulio, kurie reikalui esant galės pakeisti sunaikintus satelitus. Atrodo, kad ir mėnulis pasidarė artimas ir taip pat nesaugus, nes gali būti lengvai pasiekiamas ir ten įrengtos sekimo stotys sunaikintos, todėl buvo bandyta pasiekti Marsas; tačiau patirta, kad Marso paviršiuje esama audrų ir todėl vargu ar bus galima kuriam nors tikslui panaudoti šį artimiausią mūsų žemei planeta. Jieškant naujų atramos taškų saulės sistemoje, š.m. kovo mėn. 3 d. amerikiečiai iššovė raketa Atlas Centaur erdvėlaivį "Pioneer 13", kad surinktų daugiau žinių apie Jupiterį. Kadangi kelionėje erdvėlaivis tolės nuo saulės ir negalės naudo-

tis saulės spinduliuojamos šviesos energija, tai 550 svarų "Pioneer 13", turi mažą atominės energijos elektrinę jėgą, kurios pagelba galės skridimo metu ir dalinoje orbitoje, apie 80,000 mylių atstumu nuo Jupiterio, perduoti žemėn Jupiterio radiaciją, fotografuos planetos paviršius ir radio signalais perduos žemėn, (radio banga kelias nuo Jupiterio link žemės apie 45 minutes; palyginimui: — nuo saulės, keliauti 8 minutes). Po to, Pioneerius išskris iš saulės sistemos į begalybę.

525 milijonus mylių nuo žemės iki Jupiterio, "Pioneer 13", skrisdamas virš 32,000 mylių per valandą, atliks po 22 mėnesių, t.y., 1973 m. gruodžio mėn.; pakelyje jis matuos iš saulės sklindančias elektronines apkrautas dujas ir kosminius spindulius, meteoritus ir kosmines dulkes.

Jupiteris yra didžiausia saulės sistemos planeta, turinti 12 palydovų. Iš jų 3 yra didesni už žemės mėnulį. Jis sukasi aplink savo ašį du kartus greičiau už žemę. Stebėjimų nustatyta, kad Jupiteris išspinduliuoja daugiau energijos negu gauna jos iš saulės, todėl manoma, kad Jupiterio paviršius nėra kietas.

— Amerikiečiai išbandė, neseniai pagamintą, "Maverick" raketą, laidomą iš naikintuvų — Phantom F-4 ir Corsair A-7D į žemės taikinius, iš įvairių aukščių ir atstumų, tinkamą ardyti įtvirtinimus, radaro stotis, tankų telkinius ir kit. "Maverick" raketa (AGM-65A) yra 8 pėdų ilgio, 12 colių skersmenio, su 28 colių sparnais, sveria 500 svarų su maža televizijos kamera smailagalyje, kurią pilotas nustato elektroniniu būdu prieš pat paleidžiant, kad laikytų kryptį taikinio link. Tai šimtaprocentinio klijudymo raketa.

— Š.m. kovo mėn. pabaigoje amerikiečių gynybos sekretorius M. R. Laird pareiškė, kad rusai turi pasigaminę naujų tarpžemyninių strateginių raketų, kurios yra didesnės ir galingesnės už iki šiol, bet kur paga-

mintas, tos rūšies raketos. Satelitų stebėjimo duomenimis, rusai turi apie 100 naujų raketos laidyti šulinių, kurie yra žymiai didesni už laidymo šulinius daugiagalvėms raketoms SS9.

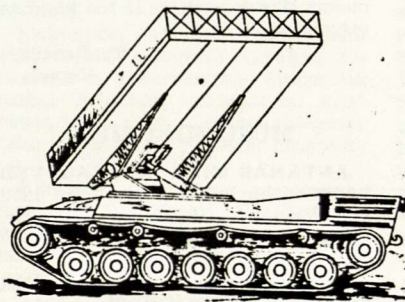
— Š.m. kovo mėn. 27 d. rusai paleido "Venus 8" raketą link Veneros, kuri pasieks planetą šiais metais, birželio mėn., tikslu "iširti planetos atmosferą ir atlikti kitus mokslinius matavimus" (Tass). 1970 m. gruodžio mėn. rusai nuleido ant Veneros "Venus 7" raketą, kuri nuo planetos paviršiaus 23 minutes siuntė signalus.

— Amerikiečiai bando naujus, specialiai pėstininkų aprūpinimui skirtus helikopterus, kurie, esant reikalui, galėtų nešti pėstininkų kautynių skyrių pilnoje kautynių parengtyje. Pradžioje numatoma įvesti tarnybą apie 1,200 helikopterų, kurie pakels iki šiol naudotus bendros paskirties tipo. Nauji helikopteriai bus šarvuoti prieš rankinių ginklų ugnį ir turės ginklavimą tiesioginei savo apsaugai.

— "Redeye" raketą, amerikiečiai pritaikė laidyti iš helikopterų prieš tankus. Numatoma vienam helikopterui keturias "Redeye" raketos. Šiuo metu "Redeye" raketa yra ginkluoti pėstininkai ir marinai. Jos yra laidomos pavienių kovotojų, iš tam pritaikytų vamzdžių.

"Vienas dalykas yra ypač ryškus tarp daugelio kitų, paaiškėjęs iš mano pasikalbėjimų su Kinijos vadais — tai jų visiškas pasitikėjimas ir visiškas atsidavimas jų valdomosi sistemai. Tai yra jų teisė, taip kaip yra teisė bet kurios kitos šalies pasirinkti tokios rūšies valdžią, kokią ji nori." Taip, tarp kitko, pareiškė prezidentas Niksonas grįžęs iš kelionės į Kiniją 1972 m. vasario 28 d. ("First Monday", March 6, 1972).

(Jei prezidentas būtų pasilikęs Kinijoje, būtų įsitikinęs, kad Kinija nepasirinko komunistinės diktatūros, o ją užkrovė jai sovietai ir Amerikos "liberalai". Red.)

Tolimo atstumo raketinių minų laidytojas, skirtas ploto minavimui prieš tankus.

PRIEŠ 50 METŲ

J. B.

1921 m. gruodžio 21 d., daugiau kaip 200 jaunuolių buvo pakelti į pirmąjį karininko laipsnį. Tai buvo Karo mokyklos IV laidos išleistuvės. Deja, ta auksinio jubilėjaus data buvo prisiminta tik vieno, V. Vokietijoje gyvenančio, tos laidos karininko, jo įnašų į Lietuvos Fondą.

Koks, gi, tos laidos įnašas yra į mūsų kariuomenės istoriją? Tai buvo paskutinė laida tarp karo ir taikos meto, užtai mokslas jai truko virš metų, skaičiumi ji buvo didžiausia. Jos abiturientų tarpe buvo, ne tik jaunuolių iš gimnazijos suolo, bet ir daug kūrėjų-savanorių, bei tikrosios tarnybos buvusių puskarininkių, jau su kautynių patirtimi. Šie fiziniai užgrūdinti ir kariškai savos mokyklos išmoksinti patriotai įsiliejo į kariuomenės eiles, sudarydami apie 30% rikiuotės karininkų kadro. Jeigu prieš tai mūsų karininkijoje dar jautėsi šiek tiek svetimos dvasios, tai po šio kraujo įliejimo, ji išnyko.

Kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės daug jų pasižymėjusių buvo atžymėti Vyčio Kryžiumi, o taikos metu — garbės ženklais. Negalima tytomis praleisti nepamirėjus šios laidos garbingai žuvusių: Dariaus, Gudyno, Vitkaus. Jų žygiai — tai gražūs tėvynės meilės ir ištikimybės duotai priesaikai pavyzdžiai.

Ginklų kovoms pasibaigus, dalis jų išėjo atsargon tęsti mokslus aukštesiose mokyklose. Aktyvios tarnybos karininkai buvo siunčiami į užsienių aukštąsias karo mokyklas, o vėliau studijavo ir savojoje. Baigę aukštus mokslus, kariuomenėje ir civiliniame gyvenime, jie pasiekė aukštų karininkų laipsnių ir vadovaujamų vietų valstybinėje tarnyboje. Deja, daliai jų neteko savo mokslinių žinių pritaikyti Lietuvos naudai. Raudonoji okupacija viską sunaikino — valstybės nepriklausomybę, turtą, žmones. Didelė dalis šios laidos karininkų buvo ištremiti ir jų likimas yra nežinomas. Laimingesni buvo tie, kuriems, karui prasidėjus, pavyko atsipalaiduoti nuo raudonosios armijos. Dalis jų, karo eigoje, atsidūrė V. Vokietijoje. Karui pasibaigus, emigracijos bangos juos išblaškė po visą laisvąjį pasaulį.

Minint šios laidos auksinį jubilėjų, jos abiturientai yra jau pensininkai, neįprastų ir sunkių emigracijos sąlygų išvarginti, tačiau, ne visai palūžę. Ir šiandien lietuviškoje spaudoje dažnai randame pažįstamus jų pavardes veiklių darbuotojų, arba įvairių bendruomeninių ir kultūrinių organizacijų vadovų tarpe.

BRUKLINE

Skyriaus susirinkimas, sušauktas balandžio 14 d. vakare, Kultūros Židinyje, išklaušė valdybos ataskaitinį pranešimą. Pagrindinis dienotvarkės punktas — valdybos rinkimai, buvo atidėtas sekanciam visuotinam skyriaus susirinkimui, dėl mažo dalyvių skaičiaus.

Nutarta susirinkimą šaukti už dviejų savaitių. D.

DAR DĖL RUSŲ BOLŠEVIKŲ ŽUDYNIŲ PANEVĖŽYJE

Žurnalo "Karys" 1972 m. Nr. 1, "Tremties Trimitas" korespondencijoje iš Montrealio, kur kalbama apie bolševikų nužudytus gydytojus Panevėžyje, yra daug netikslumų, kuriuos norėčiau patikslinti, būtent: 1) Nužudyti ne du, bet trys apskrities ligoninės gydytojai, kurių tarpe, be dr. Žemgilio ir dr. Gudonio, kartu nužudytas ir tos ligoninės vedėjas dr. Stasys Mačiulis; 2) Visi trys gydytojai ruošėsi per vokiečių bombardavimą aerodrome sužeistų rusų karių operacijai, bet ne sunkiai sužeistų lietuvių partizanų operacijai, kaip rašo žinutės korespondentas, nes tokių rusų bolševikų pasitraukimo metu nei pačiame Panevėžyje, nei jo apylinkėje aktyviai su ginklu pasireiškusių, deja, nebuvo; 3) Enkavedistai, gydytojams ruošiantis operacijai, minėtus gydytojus suėmė, vienplaukius, su baltais chalatais, stropioje enkavedistų apsaugoje su užtaisytais šautuvais, per visą miestą nuvarė į savo enkavedistų buveinę Vasario 16 g-jė (buv. notaro Moigio namus) ir ten rūsyje žiauriai nužudė, o ne ligoninėje, kaip žinutėje parašyta.

Bolševikams išbėgus, be nužudytų gydytojų, mieste ir prie cukraus fabriko dar buvo rasti nužudyti 24 lietuviai. Man, kaip miesto savivaldybės atstovui ir Šaulių Rinktinės valdybos nariui, buvo pavesta jų laidojimo organizacijos darbas.

Apie bolševikų įvykdytas žudynes Panevėžyje, plačiau buvo rašyta "Drauge" 1956.VI.11 d. Nr. 136. Gaila, kad rašantieji apie praeities įvykius, dažnai iš piršto išlaužtomis žiniomis iškraipo faktus ir tuo klaidina visuomenę.

St. Banelis
Kanada

MŪSŲ MIRUSIEJI

ANTANAS MIKALAUSKAS, VLB Romuvos apylinkės narys, mirė 1972 m. sausio 2 d. Weinheim / Bergstr. ligoninėje. Palaidotas sausio 7 d. Hüttenfeldo kaimo kapinėse.

A. Mikalauskas buvo gimęs 1898 gegužės 14 d. Keturakiškių kaime,

Veiverių valsč., Marijampolės apskr. vidutinio ūkininko šeimoje. 1922-23 atliko karinę prievolę 2 ulonų L. K. Birutės pulke. 1924-28 tarnavo Kauno m. rezervo policijoje, nuo 1928 — Tau-ragės apskr. policijos Kaltinėnų nuovadoj. 1939 išigijo stambų ūkį Raudoniškėj, Tverų valsč., kur gyveno pirmosios sovietų okupacijos metu. Vokiečių okupacijai prasidėjus, vėl grįžo policijos tarnybon. Vokietijoje per karą buvo gaisrininku Berlyne. Po karo iš pradžių gyveno Schleswig-Holsteine, vėliau tarnavo anglų kariuomenės darbo daliniuose, o dar vėliau — vokiečių ūky. Sulaukęs senatvės, 1968 m. apsigyveno Romuvoje, kur uoliai dirbo parke bei valgykloje ir visada padėdavo spausdinti bei išsiuntinėti "V.L.B. Informacijas".

Lietuvoje gyvena dvi dukros, žmona, 4 broliai ir dvi seserys.

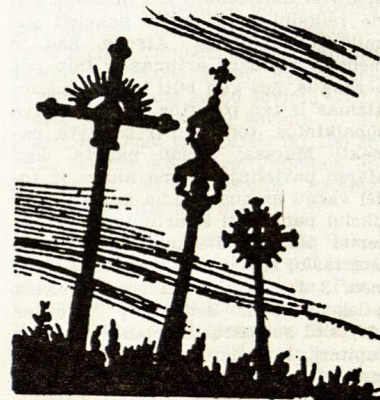
HENRIKAS LANKUTIS mirė eidamas 69-tuosius metus. Palaidotas Hauptstulėj, netoli Kaiserslauterno, 1972 m. sausio 15 d. Prieš išeidamas į pensiją, tarnavo 4203 LS kuopoje Miesau ir 8593 LS kuopoje Kaiserslauterne.

(Iš "V.L.B. Informacijų")

SU KŪRĖJU-SAVANORIU ATISISVEIKINANT

Tik atšventę Lietuvos atkūrimo sukaktį, Phoenix, Arizonoje, paminėję bei pagerbę tuos, kurie daugiausia prie to atkūrimo prisidėjo, vasario 21 d. netekome dar vieno savanorio — Vlodo Liubarto. Jo kilni širdis užgeso, kai po sunkių darbo metų, pasirengę užtarnautam poilsui. Kartojų, pasirengę, nes jis nemokėjo ilsėtis. Kaip kantri, darbšti bitelė vis judėjo, sielojosi, kad lietuviui sugyventų, kad bent didžiulį savo šventes atšventų bendrai.

Velionio darbštumas, kantrybė, taktas, nemeluotas patriotizmas subūrė apie jį nemažą būrelį draugų; gi kai

A.A. Vladas Liubartas

jo netekom, koplyčioje, bažnyčioje, kapinėse, lietuvių salėje, susirinko visi Phoenix'o lietuviai, kas, deja, jau senokai bebuvu. Tad ir miręs Vladas Liubartas atliko didelį darbą mus apjungdamas.

Vladas Liubartas buvo gimęs 1900 m. Vos 18 metų jaunuolis bebūdamas išgirdo šauksmą stoti savanoriu, kad gintų savo kraštą. Negailestinga mirtis jį tykojo visuose frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų, bet laimės ir sumanumo lydimas jos išvengė. Neišvengė tada, kai atėjo laikas poilsui. Lyg kas tai būtų padėjęs jam užrašą: tu gimei darbui, ne poilsui.

Tad nors miręs, Vlada, išlėkis svetimoje žemėje. Likimas taip lėmė, kad šiam paskutiniam poilsui negalėjai pasirinkti vietos savo numylėtame krašte. Toli nuo tavo numylėto Panevėžio, Ramygalos, toli nuo žemės sklypelio, kurį gavai kaip savanoris, kurį taip puoselėjai, mylėjai, savo triušu pavertei į pavyzdinai gražų kampelį.

Prie kūrėjo-savanorio, Vyčio Kryžiaus kavaleriaus karsto susidaro aplinka ir nuotaika giliai pagalvoti, padaryti palyginimus, savo mastu gal ir skirtingus, bet esme panašius: kad susiburti krūvon — reikia aukos. Simo Kudirkos tragedija pašaukė į pirmąsias lietuviškas gretas ir tuos, kuriuos senai ten bematėme. Vladas Liubarto mirtis Phoenix'o lietuvius subūrė apie jo karstą, visus. Gal prisiminėm Vlado dažnai kartotus žodžius: "Turėkime gerą valią, pažabokime savo ambicijas, dirbdami organizacinį darbą, pamirškime savo asmeniškų reikalus, tada ir sugyventi pajėgsime." Šiuos savanorio žodžius verta daug kam ir dažnai prisiminti.

B. U.

A.A. PAULINA GAVELIENĖ

Sugirgždėjo niūrūs kapinių vartai naujam karstui, pridengtam Vyties Kryžiaus vėliava. 1972 metų mirusių rikiuotės dešiniam sparne pagal nepermdaujamo mirties Angelo norą, atsistojo a.a. Paulina Gavelienė. Tai buvo tikrai tauri lietuvė. Susipažinau su velione 1945 metais Doerferdeno DP stovykloje. Tyli, rami, visada pasirodusi padėti kitam, tarsi savų bėdų visai neturėtų. Tai viena iš nedaugelio moterų Vyties Kryžiaus kavalerių laisvam Vakarų pasaulyje. Apie tą reikalą leiskime kalbėti jai pačiai:

"...Taigi buvo šitaip: Lietuvos nepriklausomybės kovų metu Joniškėlio mirties batalionas aršioje kovoje su bolševikais buvo atkirstas nuo pagrindinio ryšio su Kaunu ir Vilniumi. Ryšio užmezgimas batalionui turėjo gyvybinės reikšmės. Bet koks laiško ar rašto vežimas būtų tikra mirties baismė, nes reikėjo pralysti pro gana tankų bolševikų apsupimo tinklą. Bataliono vadas esamą padėtį nupasakojo žodžiu. Išsiruošėme į Kauną abidvi su drauge. Jį pasiekėva. Gavome įsakymą batalionui raštu, antspauduotame voke. Mano draugė liko Kaune, grįžau viena. Vykstant pro bolševikų užtvaras apsimečiau kurčia ir nebyle. Vokas buvo tuščiam abrakom maiše, ant kurio sėdėjau. Nutilus mūšių aidams, už tą žygį buvau apdovanota Vyties Kryžiumi."

Velionė, nuo pat atvykimo į Adelaidę, 1950 metais, aktyviai įsijungė į lietuvišką gyvenimą. Buvo nenuilstama moterų sekcijos talkininkė visuose sekcijos darbuose, garbės narė LVS Ramovės ir Adelaidės L. Namų sąjungoje, nenuilstama Adelaidės Lietuvių Žinių ekspedicijos talkininkė.

Ruošiant Naujų Metų balniui užkandžius Lietuvių Namuose ji staiga pasijuto blogai. Skubiai nuvežus į Karališkąją Adelaidės ligoninę, jai buvo padarytos net dvi operacijos. Deja, antrosios ji jau neišlaikė.

Mirė sausio 11 dieną. Frank Siebert laidotuvių koplyčioje sausio 12 su velione atsiveikino gausus adelaidiškių būrys. Palaidota sausio 13, sulaukusi 75 metų.

Kaip gaila, kad ištiko tokia skaudi dalia. Brolis, generolas Navakas, žuvo 1945 m. Pomeranijoje. Sūnus, tik baigęs Adelaidės universitetą, prieš keletą metų mirė smegenų uždegimu. Liko marti Irena. Nuširdi užuojauta jai.

Kapinėse su velione atsiveikino Ramovės pirm. Vl. Patašius. Laidotuvių apeigas ir gėdulingas mišias atlaikė kun. A. Kazlauskas.

Vl. Dumčius

(“Mūsų Pastogė, 1971.I.31)

A.A. Paulina Gavelienė

A.A. PLK. INŽ. STASYS BIRUTIS

Kam gailėtis, kas žuvo ir sugrįžti nebegali?

*Tegul šviečia žvaigždė jų kapams!
Atgyvenome amžių, savo įnešėm
dali;*

Laikas vietą užleisti vaikams.

M a i r o n i s

Negailestinga mirtis, tarsi koks šienpiovis, be atodairos kerta pradalgiais Lietuvos gynėjus — karius ir jų vadus, kurių mes čia nebedaug turime ir kurių mums labai trūksta. Karo audrų, mūšių ir kitų sunkių išgyvenimų ir čia dirbdami ne savo specialybėse, o dažnai sunkų fizinį darbą, išvarginti, jie kaip tie rudens lapai krinta.

Štai ir vėl naujai supiltas, inž. pulkininkui Stasiui Biručiai kapas.

Stasys gimė šiauliuose 1893 metais, rugpjūčio mėn. 6 d., daktaro Konstantino Birutavičiaus šeimoje. Pradžios mokyklą ir gimnaziją baigė šiauliuose. Ją baigęs 1911 m. išvyko į Petrapilį. Gerai pasirodęs, išlaikė konkursinius egzaminus į Technologijos instituto Chemijos skyrių. Egzaminams pasirošti jam daug padėjo prof. Viktoras Biržiška. Petrapilyje Stasys gyveno su savo pusbroliu Pranu Biručiu. Čia jie aktyviai veikė studentų rateliuose ir dalyvavo Petrapilio lietuvių politiniame ir kultūriniame gyvenime.

I Fasauliniam karui prasidėjus Stasys, jau 4-to kurso studentas, buvo mobilizuotas ir pateko į Petergofo Praporščikų ir Karin. Elektrotechnikos mokyklą. Ją baigęs, buvo paskirtas į jūrų žinybos Mokslinę Karo laboratoriją. Čia jis sulaukė karo paaiškos ir išgyveno visas baisybes rusų revoliucijos.

1920 m., drauge su būreliu civilinių, kurių tarpe buvo Kipras Petrauskas,

dainininkė Grigaitienė, Jasaičių šeima ir kiti, Stasys su šeima grįžo į Lietuvą.

Iš likviduotos Lietuvos Krašto Apsaugos ministerijos Ginklavimo valdybos skyriaus išduoto inž. Stasiui Biručiai tarnybos lapo, surašyto 1941 m. balandžio mėn. 28 d., matyti, kad St. Birutis 1920 m. balandžio mėn. 27 d. buvo mobilizuotas ir paskirtas į Inžinerijos skyrių ypatingiems reikalams karininku. Vėliau, Gamybos skyriuje, jis ėjo įvairias pareigas.

Didelę savo tarnybos dalį St. Birutis praleido užsieniuose, komandiruotėse įvairiais kariniais reikalais: užpirkimui karo medžiagų ir ginklų, susipažinti su naujais karo ginklais ir kitais svarbiais ir slaptais reikalais. Jis aplankė net po kelis kartus ir išbuvo komandiruotėje ilgesnį laiką šiose valstybėse: Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Olandijoje, Anglijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Čekoslovakijoje, Suomijoje ir Latvijoje.

Už gerą ir pavyzdinę elgesį, už atliktus didelius darbus tautai ir Tėvynei, Prezidento aktais jis buvo apdovanotas: Vytauto Didžiojo 4 laipsnio ordinu, Didž. Lietuvos Kun. Gedimino 3 l. ordinu ir Lietuvos 10 m. Nepriklausomybės medaliu.

1927 m. jis baigė Vokietijoje Šarlotenburgo Aukšt. mokyklą ir gavo dipl. inžinieriaus laipsnį.

1941 m. gegužės 25 d. plk. Birutis rusų-bolševikų buvo paleistas atsargon.

Antrą kartą bolševikams veržiantis Lietuvon plk. Birutis su šeima pasitraukė į Vakarų Amerikiečiam užėmus Vokietiją St. Birutis kurį laiką buvo lietuvių pabėgėlių stovyklos viršininku, kur sėkmingai tvarkė visų reikalus. Nemažą dalį vyrų jis išleido į JAV sargybų ir darbininkų kuopas. Lietuviai buvo patenkinti ir džiaugėsi, kad turėjo gerą ir teisingą tėvišką jo globą.

1949 metais St. Birutis su šeima atvyko į Ameriką ir apsigyveno New Yorke. Čia gavęs darbą (žinoma, ne savo specialybėje) tvarkėsi kaip ir visi lietuviai, emigrantai. Sulaukęs pensijos pasitraukė iš darbo ir ramiai gyveno šeimos aplinkoje, tačiau labai ilgėjosi gimtųjų šalių.

Karo audros ir tremtis per anksti palaužė St. Biručio sveikatą. Kelis mėnesius pasirgęs, ir vis trokšdamas grįžti į Lietuvą, atsiskyrė su šiuo pasauliu. Jis mirė Brooklyne 1972 m. sausio 26 d. šeimos ir bičiulių nemažo būrio buvo palydėtas į amžino poilsio vietą į St. Charles kapines, Long Island, N.Y.

Gaila šeimai netekus brangaus vyro, tėvo ir senelio, o mums lietuviams gero kaimyno, malonaus, ramaus ir darbštaus tautiečio, kurs taip mylėjo

ATSIŪSTA PAMINĖTI

ŠV. FRANCISKAUS VARPELIS, Nr. 2 ir 3. Mėnesinis religinio-patriotinio turinio laikraštis. Leidžia Pranciškonai. Metinė prenumerata 3 dol. Adresas: Šv. Pranciškaus Varpelis, Franciscan Fathers, Kennebunkport, Maine 04046.

Žurnalas yra gausiai iliustruotas, be religinio turinio straipsnių talpina eilėraščių, istorinių ir šiaip pasiskaitymui straipsnelių. Tai bene didžiausią skaitytojų būrį sutelkęs lietuviškas žurnalas, sumanias ir gražiai redaguojamas žinomo mūsų istoriko dr. V. Gidžiūno, O.F.M.

Algirdas Gustaitis — SIMAS KUDIRKA NOBELIO PREMIJAI. 14 psl. brošiūra, Nidos atspausa iš "Europos Lietuvis" 1971 m. Nr. 45.

LIETUVIŲ SMULKIOJI TAUTOSAKA. MİSLĖS. Minklių, mįslių šimtąslių rinkinys-šūpinys. Surinko ir užrašė Jonas Mingirdas Puikūnas. 1971, Los Angeles, Calif. 178 psl. Kaina: minkštais viršeliais \$3.50, kietais — \$4.00. Gaunama: "Lietuvių Dienų" leidykloje, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029.

Jurgis Gliuda — SIMAS, anglų kalba. Išvertė iš lietuvių kalbos Kęstutis Čižiūnas ir J. Zemkaius. 120 psl. kieti viršeliai, su aplanku. Kaina 5 dol. Išleido "Manlyland Books", Inc., 84-39 90th Street, Woodhaven, N.Y. 11421.

Stasys Yla, A PRIEST IN STUT-HOF, iš lietuvių kalbos vertė Nola M. Zobarskas. 294 psl., iliustruota, kaina \$7.95, kieti viršeliai ir aplankas. Išleido "Manlyland Books", Inc.

Vaižgantas, SIN AT EASTER, iš lietuvių kalbos vertė D. Sealey, A. Landsbergis, S. Zobarskas ir C. Mills. Redagavo Nola M. Zobarskas. 130 psl.; kieti viršeliai ir aplankas, kaina \$5.95. Išleido "Manlyland Books", Inc.

Liudas Dovydėnas, WE WILL CONQUER THE WORLD, 220 psl. Išleido Romuva, 84-24 Jamaica Ave., Woodhaven, N.Y. 11421, kaina \$5.00.

Vladas Požėla, JAUNYSTĖS AT-SIMINIMAI, 340 psl., kieti viršeliai, su aplanku, kaina \$4.00. Išleido Nida, Londone.

savo gimtąjį kraštą, dėl jo sielojosi ir nuoširdžiai dirbo.

Paliko našlė žmona, med. daktarė, Aldona Čiarneckaitė-Birutienė, atžymėta Vyčio Kryžiaus ordinu, trys sūnūs su žmonomis ir anūkais, brolis Vaclovas ir kiti giminės, kuriems reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

kaimynas

Jurgis Kiaunė ir šeima

(atkeita iš 128 psl.)

būdžio žinias (nes ir priešas klausosi!).

3. Greitį sprendimą demokratijoje yra neįmanomi.

4. Planavimas iš anksto demokratijoje yra trukdomas.

Šiuos keturis pobūdžius turint omenėje, aišku, kad absoliuti monarchija, ar bet kuri diktatūra užsienio politikos ir kariniame frontuose smarkiai viršija bet kokią demokratiją. Tas viršijimas yra ryškus netikaro atveju, bet ir taikos metu, pav. diplomatijos srityje.

Demokratijoje masinės informacijos priemonės gali sukelti tokį fanatizmą, kuris pergyvenęs karą, neieš sudaryti blaivios taikos. Pav., pasipiktinimas nacių režimu, sukeltas Vakarų pasaulio masėse, išskyrus tik žmones sugebančius istoriškai galvoti, pagimdė baisią neapykantą vokiečiams ir jų sąjungininkams. Tuo tarpu tos pačios masės buvo nutelktos stebėtis ir žavėtis sovietais ir visiškai nesipiktinti Potsdamo ir Jaltos sutartimis.

Liūdna tiesa čia aiškėja, kad masės niekad istoriškai neprotuoja. Jos nei žino praeitį (iš kurios vienos tik galima įgyti pažinimo), nei galvoja pirmyn, už ateities kartas.

Sovietų pozicija pasaulio arenoje, deja, yra stipresnė ir už bet kurios absoliutinės monarchijos, nes jų vadai seka mesijaus ideologiją: jie yra įsitikinę, kad tiesa yra jų pusėje ir, kad jų uždavinys yra gelbėti pasaulį, net jei tektų įvykdyti ir nemoralūs žygius. Jų akyse nekomunistinis pasaulis tik vegetuoja mirties šešėlyje, klaidose ir atsilikime, istoriškai jis jau nusidėvėjęs ir tik pūva. Taigi, komunistas mano, jog jo prievolė yra pagreitinti šią neatšaukiamą istorinę dramą.

Iš čia ir susikūrė sovietų užsienio politikos forma: visiškas atsisakymas nuo kompromisų, nuo pasitraukimo, kad ir per centimetrą; pažiūra į savo oponentus, kaip istoriškai, moksliai ir moraliniai žemesnius.

Neišstatomas viešai savo krašto žmonių kritikai, neturintis jokių moralinių priekaištų sau, nesirūpinantis jokiais rinkimais sovietinis valstybininkas gali ramiai eiti istorinės užsienio politikos keliu. Jis gali atsiekti daugiau kaip gudriausias politikas demokratijoje, kuriam reikia pataikauti savo rinkimams, ruošti naujoms rinkimams, tuo pat metu vedant ir užsienio politiką.

Nesvarbu, kad nuo II Pas. karo Sovietijoje keitėsi vadai, stalinai, malenkovai, kruščiovai ir brežnevali, politinė linija liko griežtai ta pati —

istorinė. Taktika gali kaitaliotis, tačiau strategija, esmėje — ta pati, nes tikslai vis tie patys, kurių atkakliai ir aklaai siekiama (ir kurie visiems, net ir demokratams, yra toki aiškūs).

Komunistinę tikslų sistemą galima lyginti su Katalikų Bažnyčios. Abi jos turi tarptautinį požiūrį, nesikeičiantį tikėjimą, drausmę ir savęs atsižadėjimą. Pagrindinis skirtumas tik kitapasauliškumas Bažnyčios ir pasauliškumas komunistinės ideologijos.

Šiandien Bažnyčia virto lanksčia ir silpna, kai sovietai nenulstamai ir atkakliai tebesiekia savų tikslų. Šiandien sovietai atstovauja šauktuką — "!" ; Vakarai, gi, savo politinėmis abejonėmis ir svyravimu atstovauja klausuką — "?". O, kas gi nori kovoti ir mirti už klausuką?

N. R.

AUKOJO KARIUI:

\$25.00

Chicago's Britanijos Lietuvių klubas

\$20.00

Kan. LVS "Ramovė" Niagaros P. sk. LŠST Montrealeio šaulių kuopa

\$10.00

LVS "Ramovė" Rochesterio sk. BLK Muzėjaus Karinis skyrius Elena Mickelūnas, Richm. Hill, N.Y.

\$9.00

M. Dambrauskas, Phoenix, Ariz.

\$8.00

G. Balanda, Detroit, Mich.
J. Ugianskis, Grand Rapids, Mich.

\$7.00

Rev. J. Pragulbickas, Elizabeth, N.J.
A. Rugys, Paterson, N.J.
J. Šepetys, Detroit, Mich.
Oiga Vyšniauskas, Chicago, Ill.

\$6.00

K. Venclauskas, Los Angeles, Calif.

\$5.00

A. Butkūnas, St. Charles, Ill.
L. Opanavičius, Lindbergh, Canada
P. Pečenkis, Elizabeth, N.J.
M. Smelstorius, Euclid, Ohio
F. Tallat-Kelpša, Evergreen Park, Ill.
St. Tiškevičius, Chicago, Ill.

\$4.00

B. Girnius, Allen Park, Mich.
V. J. Grajauskas, Cliffside Park, N.J.
A. Maslauskas, Hartford, Conn.
Vl. Mieželis, Phoenix, Ariz.
G. W. Radvenis, Los Angeles, Calif.
J. Rauba, Grand Rapids, Mich.
Z. Romanauskas, Philadelphia, Pa.
Z. Rumša, Chicago, Ill.
Vl. Vasikauskas, Richmond Hill, N.Y.

\$3.00

J. Abraitis, Chicago, Ill.

\$2.00

J. Acus, Detroit, Mich.
A. Aidukas, E. Paterson, N.J.
V. Andriukonis, Arlington, Mass.
St. Astrauskas, Willowick, Ohio
J. Augutis, Rockford, Ill.
L. Baltušis, Chicago, Ill.
Vl. Brazulis, Cleveland, Ohio
J. Bubelis, Wisconsin Dells, Wis.
P. Buškevičius, Hartford, Conn.
Vac. Butkys, Great Neck, N.Y.
A. M. Cieminis, Rochester, N.Y.
P. Dambrauskas, Chicago, Ill.
J. Dapkus, Hartford, Conn.
M. Dapkus, Boston, Mass.
Delinikaitis Z., Waterbury, Conn.
P. Druseikis, Rochester, N.Y.
Vl. Dziubinskas, Gloucester, Mass.
Vl. Garsys, Worcester, Mass.
G. K. Grajauskas, Richm. Hill, N.Y.
V. J. Grickett, Chicago, Ill.
A. Grinius, Detroit, Mich.
Vl. Jakimavičius, Brockton, Mass.
A. Jankauskas, Hamilton, Canada
P. Januška, Windsor, Canada
K. Juška, Detroit, Mich.
Vl. Keiba, Rochester, N.Y.
A. Kepalas, Woodhaven, N.Y.
J. Kiaunė, Jamaica, N.Y.
S. Kronimas, Irvington, N.J.
V. Kriauciūnas, Detroit, Mich.
S. Lungys, Dearborn Hts., Mich.
S. Malinauskas, Hamtramck, Mich.
M. Melienė, Chicago, Ill.
K. Mykolaitis, Detroit, Mich.
Br. M., Rockford, Illinois
J. Murinas, Detroit, Mich.
P. Odinas, Chicago, Ill.
S. Pangonis, Omaha, Nebr.
K. Pažemėnas, Los Angeles, Calif.
F. Pempė, Philadelphia, Pa.
A. Ramanauskas, Manchester, Conn.
J. Ramoška, Chicago, Ill.
J. Remeikis, Sudbury, Canada
V. Rinkevičius, Detroit, Mich.
P. Simanauskas, Hartford, Conn.
A. Spirikaitis, Cleveland, Ohio
J. Šarapnickas, St. Catharines, Can.
J. Šlapelis, Euclid, Ohio
S. Tallat-Kelpša, Baltimore, Md.
Z. Tarutis, Willowick, Ohio
J. Valčkus, Kearny, N.J.
A. Vaitiekus, Detroit, Mich.
Just. Valys, Miami, Fla.
V. Valkavickas, Chicago, Ill.
L. Vedeckas, Worcester, Mass.
J. B. White, Wheelwright, Mass.
J. Vizbaras, Boston, Mass.

\$1.00

M. Bulakienė, Chicago, Ill.
J. Klimavičius, Farmingdale, N.Y.
P. Petrušaitis, Racine, Wis.
Sakalauskas, Detroit, Mich.

KARYS širdingai dėkoja aukotojams!

KARIO LEIDINIAI

H. Sienklevičius, KRYŽIUOCIAI. Trijų tomų istorinė novelė, iliustruota, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvotas piešinys viršelyje ir applanke. (I tomas išparduotas); II tomas \$3.50, atpiginta kaina \$1.00; III tomas \$3.50, atpiginta kaina \$1.00.

Vaclovas Biržiška, PRAEITIES PABIROS. Rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos, iliustruota istoriniais paveikslais, kietais viršeliais, 352 psl. Kaina \$6.50. Atpiginta \$2.50.

O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS. Pirmas toks išsamus veikalas apie žymiausią mūsų Lietuvos istorijoje. Iliustruota, dviejų spalvų mūšio schemas, 110 psl., kaina \$3.00. Atpiginta \$1.50.

O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE. Studija apima karinius įvykius XVII a. gale ir XVIII a. prasidedant. Dėmesys kreipiamas į kovas Lietuvoje vykusias tarp lietuvių švedų pusėje ir tų, kurieėjo išvien su lenkais ir rusais. Iliustruota, dviejų dalių, viso 259 psl. (I dalis išparduota); Vienos dalies kaina \$1.75. Atpiginta \$1.00.

Z. Raulinaitis, DURBĖS MŪŠIS. Aprašo 1260 m. įvykusią didžiąją žemaičių pergalę, kovas ir įvykius privedusius prie to mūšio ir pasekmes. Iliustruota, 96 psl., kaina \$1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, AISCIAI KARINĖS ISTORIJOS SVIE-SOJE. Baltų karinės istorijos pradžia. Įvykiai apima I a. ir prieškristiniam amžius. Iliustruota, 64 psl., kaina \$1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS. Aprašo įvykusį V a. hunų žygį į Prūsų Gamalį pilį. 32 psl. Kaina \$1.00.

Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ. Įvykiai vyksta II-IV a., kai gotai viešpatavo Rytinėje Europoje ir Ermanrikas valdė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Iliustruota, 80 psl., kaina \$1.50. Atpiginta \$1.00.

Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS. Nagrinėja, ar Vaidevutis buvo istorinė, ar legendinė asmenybė. 64 psl. Kaina \$1.00.

J. Variakojis, 4 P. LK MINDAUGO PULKAS. Pulko kovos Nepriklausomybės karo frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų. Žygiai ir kovos pavaizduotos brėžiniais ir dalyvių nuotraukomis. Viso apie 50 iliustracijų, 120 psl. Kaina \$3.50. Atpiginta \$2.75.

P. Žilys, SUOMIŲ - SOVIETŲ KARAS. Karo išvakarėse, derybos, įtampa, laukimas... Pirmosios kovos, Kauklynės šiaurėje, prie Ladogos ežero, Karelijos sąsmaukoje... Suomų narsų gynyba ir jų tipinga "motti" taktika. Sunkūs nuostoliai, lėta užsienių parama... Suomija priversta pasirašyti taiką... Prarasta teritorija, karo nuostoliai, evakuacija... Plk. Žilys sukūrė tikslių ir aiškių šių žiaurių grumtynių vaizdą. Iliustruota, 176 psl. Kaina \$3.50. Atpiginta \$2.75.

Dr. J. Puzinas, KELIAS Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATSTATYMĄ. Pasinaudodamas įvairiuose šaltiniuose paskelbta medžiaga, prof. dr. Jonas Puzinas bendrais bruožais nušviečia tuos įvykius, kurie turėjo įtakos Lietuvos valstybės atstatymui. Dokumentinė medžiaga yra paskleista įvairiuose leidiniuose, daugeliui sunkiai, arba ir visai neprieinama. Todėl šis leidinys yra labai svarbus, nes čia yra sutelkti visi svarbesnieji dokumentai nuženklinantieji mūsų kelią į Vasario 16-ios Akto 90 psl. su iliustracijomis. Kaina \$2.50. Atpiginta \$2.00.

Z. Raulinaitis, PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ. Šie yra pagrindiniai studijos skyriai: Anglai saksai ir aisčiai Pabaltijys; Baltų kraštai švedų žygiams prasidėjus; Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus; Starkadas; Bravalos mūšis; Ginklai (400-800 metais). 72 psl. Kaina \$2.00

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.